

"DER ER BRUG FOR HELHEDSORIENTERED LØSNINGER"

VIDEN OG ERFARINGER
MED RELEVANS FOR EN
OMRÅDEBASERET INDSATS
TIL FOREBYGGELSE AF
NEGATIV SOCIAL KONTROL

“DER ER BRUG FOR HELHEDSORIENTEREDE LØSNINGER”

VIDEN OG ERFARINGER MED RELEVANS FOR EN OMRÅDEBASERET INDSATS
TIL FOREBYGGELSE AF NEGATIV SOCIAL KONTROL

Udarbejdet af Als Research
for Beskæftigelses- og Integrationsforvaltningen i Københavns Kommune

Forfattet af: Bjarke Følner og Ida Strøyer Hendriksen

København 2023

ISBN: 978-87-93373-52-5

Als Research ApS
Ny Vestergade 1, 2.
1471 København K
www.alsresearch.dk

INDHOLD

1	INDLEDNING	5
2	KONKLUSIONER	6
3	METODE	15
3.1	LITTERATURSTUDIE	15
3.2	INTERVIEWUNDERSØGELSE OG STUDIETUR	19
4	HVAD VED VI - OG HVAD VED VI IKKE?	21
5	VIDEN OM DEN KOLLEKTIVE UDØVELSE AF NEGATIV SOCIAL KONTROL	25
5.1	RELEVANT VIDEN OM MÅLGRUPPEN AF (POTENTIELLE) UDØVERE	25
5.2	LGBT+ PERSONER SOM SÆRLIGT UDSAT GRUPPE	39
5.3	BARRIERER RELATERET TIL UDØVERNES (SELV)LEGITIMERING	40
5.4	OM BEHOVET FOR EN MANGEFACETTERET TILGANG	41

6 ERFARINGER FRA EKSISTERENDE FOREBYGGENDE INDSATSER MOD NEGATIV SOCIAL KONTROL 43

6.1	EKSISTERENDE FOREBYGGENDE INDSATSER - EN INTRODUKTION	43
6.2	HOLDNINGSBEARBEJDENDE INDSATSER	44
6.3	INDSATSER MED FOKUS PÅ DEMOKRATISK DANNELSE	54
6.4	INDSATSER MED FOKUS PÅ STYRKEDE FORÆLDREKOMPETENCER	72
6.5	PEER-TO-PEER-BASEREDE INDSATSER	78
6.6	INDSATSER MED FOKUS PÅ ØGET BESKÆFTIGELSE	85
6.7	INDSATSER MED FOKUS PÅ FAMILIERÅDGIVNING OG -BEHANDLING	89
6.8	RELEVANT VIDEN OM INDSATSER MED FOKUS PÅ KØNSLIGESTILLING	93

7 OMRÅDEBASERET - MEN HVORDAN? 97

7.1	UDVÆLGELSE AF OMRÅDET	97
7.2	ORGANISERING AF INDSATSEN	99
7.3	KOMMUNENS ROLLE OG SAMARBEJDSRELATIONER	103
7.4	DE ØVRIGE AKTØRERS ROLLER	108

8 OVERVEJELSER OMKRING EFFEKTMÅLING 111

9 ANVENDT LITTERATUR 114

BILAG 1 - GUIDE TIL AKTØRMAPPING

1 INDLEDNING

Et mindretal af unge københavnere – herunder særligt unge københavnere med ikke-vestlig baggrund – bliver udsat for negativ social kontrol. Hermed forstås, at de bliver underlagt så stærke begrænsninger af deres handlemuligheder og selvbestemmelse, at det bryder med deres rettigheder, kan føre til mistro og bliver en hindring for at deltage i samfundet som aktive og fulgyldige borgere.

Den negative sociale kontrol kommer hyppigst til udtryk som begrænsninger i de unges frihed til selv at vælge deres kæreste og ægtefælle. Det gælder således for omkring hver fjerde unge københavnere med ikke-vestlig baggrund.¹ Og et lignende billede tegner sig på landsplan.² Desuden er der indikationer på, at den negative sociale kontrol er særligt udbredt i udsatte boligområder, hvor andelen af beboere med indvandrerbaggrund er høj.³

Københavns Kommune har gennem en mangeårig indsats oparbejdet erfaring med forebyggelse af negativ social kontrol på forskellige niveauer. På individniveau håndteres konkrete sager om social kontrol bl.a. gennem social kontrol-vejlederordningen på Jobcenter København og ekspertberedskabet Etnisk Konsulentteam i Socialforvaltningen. På gruppeniveau har kommunen bl.a. iværksat tidligt forebyggende indsatser på skoler, hvor børn og unge får oplysning om rettigheder og handlemuligheder.

Ikke desto mindre savnes der fortsat viden om virksomme metoder til at adressere det kollektive element i udøvelsen af negativ social kontrol og erfaringer med forebyggende indsatser på området i udsatte boligområder.

På denne baggrund har Borgerrepræsentationen i Københavns Kommune afsat midler til en kortlægning i 2023, hvis resultater skal danne afsæt for en områdebaseret indsats (dvs. en indsats i et geografisk afgrænset område i byen) til forebyggelse af negativ social kontrol i 2024 og frem. Formålet med kortlægningen er at indsamle viden om, hvordan kommunens indsats på gruppeniveau i forhold til at nå voksne (herunder forældre) kan styrkes.

Denne rapport formidler de vigtigste resultater af kortlægningen, som er gennemført af Als Research i perioden januar – juni 2023.

På vegne af Als Research

Bjarke Følner
Chefkonsulent og partner

¹ Københavns Kommunes seneste medborgerskabsundersøgelse fra 2021 viser fx at 24 pct. blandt 18-29-årige københavnere med ikke-vestlig baggrund får begrænset deres frihed med hensyn til valg af kæreste og ægtefælle, mens det tilsvarende tal for øvrige københavnske unge er 4 pct. jf. Københavns Kommune (2021).

² Udlændinge- og Integrationsministeriets medborgerskabsundersøgelser (2012-2022) og Følner et al. (2018).

³ Udlændinge- og Integrationsministeriet (2017) og Udlændinge- og Integrationsministeriet (2012-2022).

2 KONKLUSIONER

Denne kortlægning har haft til formål at indsamle viden, som kan danne afsæt for gennemførelsen af en områdebaseret indsats til forebyggelse af negativ social kontrol i Københavns Kommune fra 2024 og frem. Mere specifikt har undersøgelsen haft til formål:

- at indsamle viden om, hvordan Københavns kommunes indsats på gruppeniveau kan styrkes i forhold til at nå voksne (herunder forældre og familier) i det forebyggende arbejde. Konkret skal kortlægningen komme med anvisninger til metoder og tilgange til at styrke dialogen med og inddragelsen af civilsamfund og nærmiljø tæt på forældre og voksne i udsatte boligområder – med fokus på adressering af det kollektive element i udøvelsen af negativ social kontrol.

I dette kapitel præsenteres kortlægningens hovedkonklusioner.

Indledningsvis præsenteres konklusionerne omkring det eksisterende vidensgrundlag vedrørende henholdsvis: Forebyggelse af negativ social kontrol, det kollektive element i udøvelsen af negativ social kontrol, erfaringer fra eksisterende forebyggende indsatser, områdebaserede tilgange til forebyggelse og overvejelser omkring effektmåling. Herefter følger en beskrivelse af de anbefalede hovedprincipper til brug for aktørmapping. En guide til aktørmapping er vedlagt som bilag 1.

2.1 KONKLUSIONER VEDR. DET EKSISTERENDE VIDENSGRUNDLAG

- Der er gennemført en række forskellige forebyggende initiativer mod negativ social kontrol særligt i Danmark, Norge og Sverige. På denne baggrund er der indsamlet en del praksiserfaringer og gennemført en række mindre kvalitative evalueringer, ligesom flere indsatser tegner lovende. Der er dog samtidig mangel på sikker evidensbaseret viden på området – herunder ikke mindst om effekten og implementering af de forskellige indsatser.
- Både i forskningslitteraturen og blandt de interviewede fagpersoner fremhæves det, at små kortvarige indsatser oftest vil have meget begrænsede virkninger. Der er derfor behov for at tænke mere helhedsorienteret og langsigtet, samt for at etablere stærkere samarbejdsrelationer og koordinering på tværs af forskellige aktører og sektorer, hvis forudsætningerne for at forebygge negativ social kontrol skal styrkes.
- Vi er ikke i kortlægningen stødt på eksisterende indsatser mod negativ social kontrol, som helt specifikt både har været helhedsorienterede, områdebaserede og har haft til formål at adressere det kollektive element i udøvelsen af negativ social kontrol. Selvom der kan være gode grunde til at antage, at en helhedsorienteret områdebaseret indsats har et betydeligt potentiale, så må det samtidig slås fast, at der vil være tale om en afprøvning af en ny type indsats i Danmark, og at der derfor i sagens natur vil være mange nye praksiserfaringer og meget ny viden, som først vil blive skabt undervejs.

- Der findes en del eksisterende og nuanceret viden om den negative sociale kontrol, som rammer unge mellem 15 og 29 år i Danmark, herunder om den sociale kontrols udbredelse, former og karakter samt dens negative følgevirkninger. Omvendt er der mere begrænset viden om den negative sociale kontrol, som rammer børn under 15 år og voksne over 30 år, herunder om årsagerne til udøvelsen af negativ social kontrol blandt voksne, samt hvordan den bedst kan modvirkes og forebygges.
- I Danmark og Norge bruges begrebet negativ social kontrol på sammenlignelig vis, mens man i Sverige bruger begrebet *hedersrelaterat förtryck* (æresrelateret undertrykkelse), der indholdsmæssigt betegner stort set det samme som (æresrelateret) negativ social kontrol. I den engelsksprogede forskningslitteratur findes der - ligesom på de skandinaviske sprog - et begreb for decideret æresrelateret vold (*honour related violence*), men ikke et begreb, der umiddelbart er synonymt med eller direkte sammenligneligt med negativ social kontrol. Begrebet *coercive control* (tvangskontrol) betegner dog lignende former for kontrol og psykisk vold, som dem der finder sted, når der er tale om negativ social kontrol. *Coercive control* anvendes imidlertid typisk om sådanne former for kontrol, når de finder sted i et parforhold (med én - typisk mandlig - udøver og ét - typisk kvindeligt - offer). Der findes således heller ikke meget engelsksproget litteratur med fokus på forebyggelse af *den kollektive udøvelse* af negativ social kontrol. Den mest relevante identificerede litteratur er således udgivet på dansk, norsk og svensk, hvor der i højere grad er fokus på det langsigtede arbejde med at forebygge forskellige former for negativ social kontrol i bredere forstand.

Læs mere om karakteren af det eksisterende vidensgrundlag i kapitel 4.

2.2 KONKLUSIONER VEDR. DET KOLLEKTIVE ELEMENT I UDØVELSEN AF NEGATIV SOCIAL KONTROL

- Negativ social kontrol forekommer først og fremmest i miljøer med traditionelle, patriarkalske og kollektivistiske normer for familieliv og seksualmoral, herunder ikke mindst i familier hvor hensynet til familiens ære tillægges stor betydning, og/eller hvor graden af religiøsitet er forholdsvis høj. I sådanne miljøer kan de sociale omgivers vurdering af en person eller af kollektivet (fx familien) således være afgørende for personens eller kollektivets selvoplevede ære. Kollektivets syn, på hvad der er normafvigende, afgør dermed, hvad der opleves som skamfuldt/forkert og dermed også, hvad der skal til, for at en persons eller families omdømme bliver plettet eller ødelagt. Hvorvidt en given 'normafvigende' hændelse rent faktisk er sket eller ej, er derfor ofte irrelevant. Det er selve rygten herom, som er det afgørende. Alle medlemmerne af kollektivet kan derfor i princippet have en interesse i at sikre, at ingen af kollektivets medlemmer agerer på en måde, som kan give anledning til negative rygter eller til at "kaste skam" over familien/kollektivet. I et forebyggende perspektiv er det derfor centralt at arbejde med at forebygge rygtespredning og med at få potentielle udøvere til at reflektere kritisk over de skadelige virkninger som rygter, bagtaleri og mobning mv. kan have, både i forhold til andre og dem selv. Netop dette fokus indgår som et centralt element i det norske *Prosjekt Frihet*, som man derfor med fordel kan hente inspiration fra.

- I relation til at adressere den kollektive udøvelse af negativ social kontrol peger den eksisterende forskning også på vigtigheden af at være opmærksom på, at negativ social kontrol kan udøves af mange forskellige personer, herunder både af unge og gamle, mænd og kvinder, forældre og andre familiemedlemmer, venner og bekendte samt andre i lokalmiljøet og/eller i oprindelseslandet. Selvom den negative sociale kontrol især rammer piger og unge kvinder, og ofte er relateret til forsøg på at kontrollere unge kvinders seksualitet, så kan også drenge og unge mænd samt mødre og fædre m.fl. være udsat for negativ social kontrol. Og selvom de unge ofre først og fremmest selv peger på deres forældre – herunder især deres mødre – som udøvere, så kan også andre unge og voksne, herunder både familiemedlemmer og bekendte mv. være blandt udøverne. Hertil kommer, at mange udøvere også selv kan være udsat for negativ social kontrol, og de kan dermed indtage dobbeltroller, som både udøvere og ofre for kontrollen.
- Forebyggende indsatser med fokus på at adressere det kollektive element i udøvelsen af negativ social kontrol bør derfor undgå stereotype og forsimplede opfattelser af ofre og udøvere. I stedet kan sådanne indsatser med fordel basere sig på en nuanceret forståelse af de sociale dynamikker, som er på spil, herunder den kompleksitet, der kendetegner de forskellige udøver- og offerroller. Det gælder ikke mindst det pres, de forventninger og den kontrol, som både ofre og udøvere kan være udsat for, og dermed det behov for støtte til at bryde med kontrollen, som også udøverne kan have – da også dette er helt centralt i et forebyggende perspektiv.

Læs mere om den kollektive udøvelse af negativ social kontrol – og implikationerne heraf i relation til forebyggende indsatser – i kapitel 5.

2.3 KONKLUSIONER VEDR. EKSISTERENDE INDSATSER

- Eksisterende indsatser mod negativ social kontrol i både Danmark, Norge og Sverige har især haft fokus på målgruppen af unge ofre, herunder på hvordan man kan arbejde med at identificere og hjælpe denne målgruppe gennem forskellige former for rådgivning, empowerment, støtte og beskyttelse. Hvad det opsporende og indgribende niveau angår, er der dermed efterhånden opbygget et forholdsvis stærkt beredskab til at tage hånd om de unge ofre. Særligt findes der en del specialiserede tilbud og et beredskab til at tage sig af de sager, hvor der er behov for mere eller mindre akutte former for indgriben og hjælp. Til sammenligning er der betydeligt færre indsatser og erfaringer, når det handler om det bredere forebyggende arbejde på området, herunder især når det handler om indsatser med fokus på at forebygge den kollektive udøvelse af negativ social kontrol blandt voksne såvel som blandt unge.
- Selvom der endnu ikke findes sikker evidensbaseret viden om de langsigtede effekter af forebyggende tiltag på området, så findes der en række eksisterende forebyggende indsatser, som baseret på de indsamlede erfaringer og på en række kvalitative evalueringer, kan betegnes som lovende.

De lovende indsatser kan sammenfattende siges at have fokus på en eller flere af de følgende overordnede temaer/tilgange:

- Demokratisk dannelse, herunder styrket rettigheds- og systemkendskab
 - Styrkede forældrekompetencer, herunder bl.a. ift. dialogisk børneopdragelse
 - Peer-to-peer og netværksbaserede metoder med fokus på empowerment
 - Holdningsbearbejdende indsatser med fokus på bl.a. at styrke kritisk refleksion omkring normer vedr. køn og familieliv mv.
 - Øget beskæftigelse og øget deltagelse i samfundet / i positive fællesskaber
 - Relationsbaseret familiearbejde
- Baseret på de eksisterende erfaringer med indsatser og de gennemførte interview med fagpersoner og eksperter, kan der desuden sammenfattende siges at være altovervejende konsensus om, at forebyggende indsatser mod negativ social kontrol vil kunne opnå de største virkninger ved at være:
 - Langsigtede og kontinuerlige frem for kortvarige og midlertidige
 - Større og helhedsorienterede frem for mindre og enkeltstående
 - Baseret på inkluderende og gensidigt forpligtende samarbejder mellem myndigheder og frivillige organisationer/civilsamfundsaktører m.fl.
 - Baseret på lokalsamfundsmæssigt medejerskab og med opmærksomhed på ikke kun at fokusere på kernemålgruppen men også på at mobilisere bredere dele af lokal- og civilsamfundet
 - Baseret på aktører, som i forvejen har opbygget tætte og tillidsbaserede relationer til (forskellige dele af) målgruppen, og enten har erfaring med en eksisterende lovende indsats og/eller har mulighed for at "on-board" andre relevante aktører på deres platforme
 - Baseret på løbende kompetenceudvikling af og erfaringsudveksling mellem de medarbejdere, frivillige og projektholdere mv. som er involveret. Dette behov gælder særligt i relation til et kompliceret, politiseret og følsomt emne som negativ social kontrol, hvor både opkvalificering og relevant faglig specialviden er helt essentielt for at undgå uhensigtsmæssige former for praksis og/eller mangel på handling/berøringsangst.
 - Baseret på en kombination af platforme med frivillig og obligatorisk deltagelse (frivilligt baserede platforme kan ikke stå alene)

- Baseret på en forståelse for de deltagende aktørers forskellige styrker, formål, eksisterende tillidsrelationer og muligheder for at arbejde med målgruppen, samt fokus på at inddrage aktørerne i udviklingsprocessen og sikre ejerskab
 - Drevet af projektholdere og medarbejdere, som er både videns- og kompetencemæssigt klædt på til opgaven - og som har den robusthed og det engagement, som skal til for at kunne tackle evt. vanskeligheder undervejs
 - Fokuserede på at inddrage, fastholde, styrke og videreudvikle eksisterende lovende indsatser samt velegnede aktører/platforme med henblik på at skabe synergieffekter - frem for at forsøge at opfinde helt nye "dybe tallerkener"
- I relation til hvordan og hvor man kan nå de relevante målgrupper via forskellige platforme, er der især lovende erfaringer med:
 - Indsatser med fokus på nytilkomne voksne, herunder fx på sprogskoler
 - Skolebaserede indsatser med fokus på både elever og forældre
 - Beskæftigelses- og empowerment-orienterede indsatser med fokus på udsatte etniske minoritetskvinder fx gennem lokale netværk eller civilsamfundsaktører og/eller fremskudte beskæftigelsesindsatser
 - Indsatser med fokus på oplysning af/kurser til forældre, herunder også småbørnsforældre, fx gennem lokalt forankrede civilsamfundsaktører eller kommunale aktører
 - Forskellige lokalt baserede indsatser/aktører, som har opbygget relationer til og tillid fra forskellige dele af målgruppen, og enten selv kan drive/koordinere indsatser og/eller kan fungere som samarbejdspartnere og "gatekeepers" i relation til andre aktørers indsatser. Lokalt baserede aktører kan fx være boligsociale helhedsplaner, minoritetsetniske foreninger mv.

Læs mere om erfaringerne fra eksisterende indsatser til forebyggelse af negativ social kontrol - og om anbefalingerne til fremadrettede indsatser - i kapitel 6.

2.4 KONKLUSIONER VEDR. TILGANGE TIL DET OMRÅDEBASEREDE

- Blandt de interviewede eksperter og fagpersoner er der altovervejende enighed om, at der er potentiale i en områdebaseret indsats med fokus på forebyggelse af negativ social kontrol. Det skyldes ikke mindst, at det øger mulighederne for at iværksætte en helhedsorienteret indsats. Der findes flere gode eksisterende tiltag og erfaringer i relation til forebyggelse af negativ social kontrol, men de enkelte tiltag kan ikke stå alene og er ofte forholdsvis isolerede fra hinanden. Ved at bringe relevante aktører sammen om en fælles indsats i et specifikt lokalområde kan man øge mulighederne for at skabe synergieffekter og dermed gøre en større og mere varig forskel på området. Desuden peger Center for Boligsocial Udvikling (CFBU) på potentialet i at inddrage de boligsociale aktører, da de har potentiale til at spille en rolle i det tidlige forebyggelsesarbejde gennem metoder og aktiviteter, der fremmer medborgerskab og sammenhængskraft i boligområderne. Samtidig har boligsociale medarbejdere klare forcer for vellykket forebyggelsesarbejde i kraft af deres kendskab til beboernes liv, deres tillidsfulde relation og arbejde med beboerne i flere sociale sammenhænge.⁴
- Der findes en del eksisterende viden om områdebaserede forebyggende indsatser, om end der ikke tidligere er gennemført en sådan indsats specifikt i relation til negativ social kontrol. På denne baggrund anbefales det, at der benyttes en tilgang til det områdebaserede, som dels baserer sig på en kombination af den eksisterende viden om, hvad der skal til for at gennemføre en vellykket forebyggende områdebaseret indsats, samt den mere specifikke viden om hvad der synes at virke godt specifikt i relation til forebyggelse af negativ social kontrol (se konklusioner ovenfor).
- I relation til det områdebaserede anbefales det konkret, at der hentes inspiration fra:
 - Andre helhedsorienterede områdebaserede indsatser af forebyggende karakter i Danmark, herunder fx fra den "supersetning" tilgang, som anvendes i projektet *Tingbjerg Changing Diabetes*.
 - Den samarbejds- og organiseringsstruktur, som Center for Boligsocial Udvikling (CFBU) har beskrevet med udgangspunkt i erfaringerne fra fire danske kommuner, som har arbejdet med helhedsorienterede sociale tiltag i udsatte bydele, der involverer mange forskellige aktører på tværs af sektorer.⁵
 - Den tilgang til indgåelse af partnerskabsaftaler, som Styrelsen for International Rekruttering og Integration (SIRI) har udviklet og anvendt i forbindelse med de forebyggende initiativer mod negativ social kontrol, som styrelsen har gennemført i partnerskab med en række kommuner (herunder Københavns Kommune).

⁴ Lunar et al. (2021).

⁵ Nielsen et al. (2023).

- Kortlægningen peger på, at det er en central forudsætning for en vellykket helhedsorienteret og områdebaseret indsats, at der etableres en god og velegnet indsatsstruktur, som sikrer lokal fysisk forankring i området, tæt og løbende koordinering og projektledelse samt inddragelse af både det udførende og ledelsesmæssige lag i de involverede kommunale og eksterne aktører. Med udgangspunkt i CFBUs anbefalinger til organisering af helhedsorienterede sociale tiltag i udsatte bydele kan der fx etableres en struktur bestående af et sekretariat, en ledelsesgruppe og et bydelsnetværk med alle de deltagende aktører på tværs af de forskellige sektorer.
- Der kan tænkes flere forskellige modeller for, hvordan de enkelte dele af indsatsen nærmere skal udvikles og prioriteres, herunder hvilke former for processer, partnerskabsaftaler og finansieringskilder, der skal ligge til grund herfor. Kommunen kan konkret overveje en model, hvor der dels opereres med en grundfinansiering til de deltagende aktører, så de frikøbes til og forpligtes til aktiv deltagelse i netværket og samarbejdet samt en projektpulje, som de involverede aktører kan gå sammen om at søge til delindsatser, der kræver yderligere finansiering. Kommunen/sekretariatet vil så kunne vurdere og udvælge de mest egnede delindsatser, herunder ud fra en helhedsorienteret vurdering af, hvordan delindsatserne bedst muligt vil kunne spille sammen, skabe synergieffekter og understøtte de tværsektorielle samarbejdsrelationer. På denne måde vil den samlede forebyggende indsats kunne bestå af en række forskellige delindsatser, som kombinerer flere forskellige virksomme tilgange til forebyggelse af negativ social kontrol og når ud til flere forskellige dele af den relevante målgruppe (herunder både kvinder og mænd, samt voksne, unge og børn).
- Med henblik på at sikre at samarbejdet bliver *gensidigt forpligtende* anbefales det, at kommunen på forhånd bestemmer sig for et minimumskrav for aktørdeltagelse. Alle de deltagende aktører bør som minimum forpligte sig til at bakke op om den samlede indsats' overordnede rammer og formål. Ligeledes kan man med fordel også forpligte aktørerne til at foretage en række indledende skridt i relation til at styrke deres egen organisations grundlag for at deltage i den fælles forebyggende indsats. Her kan der bl.a. hentes inspiration fra den metodetrappe, som Länsstyrelsen Östergötland i Sverige har udviklet med henblik på at hjælpe relevante aktører på tværs af forskellige sektorer med at videreudvikle deres arbejde med at forebygge negativ social kontrol, *uanset hvor langt de i forvejen er nået med dette arbejde*.
- Foruden organiseringen af det tværsektorielle samarbejde vil det også være centralt at arbejde med etablering af en effektiv samarbejdsstruktur og -kultur indadtil i kommunen, herunder mellem de forskellige involverede kommunale forvaltninger og aktører. I relation hertil bør der også være fokus på at sikre effektiv brobygning mellem det forebyggende og det mere akutte og indgribende niveau. I relation til den interne samarbejdsstruktur kan kommunen med fordel lade sig inspirere af anbefalingerne fra Ankestyrelsens inspirationskatalog omkring god kommunal praksis i æresrelaterede sager samt fra styrelsens kortlægning af kommuners oplevelser med samarbejdspartnere i sager om negativ social kontrol.

Læs mere om de anbefalede tilgange til det områdebaserede arbejde i kapitel 7.

2.5 HOVEDPRINCIPPER I GUIDE TIL AKTØRMAPPING OG ANBEFALINGER TIL OMRÅDEUDVÆLGELSE

Det anbefales, at aktørmappingen:

- Følger de overordnede kortlægningsrunder og forslag til mapping-praksis, som er beskrevet i den vedlagte guide til aktørmapping i relation til områdebaseret forebyggelse af negativ social kontrol (se Bilag 1). Herunder:
- Lader sig inspirere af de principper, som indgår i den anerkendte ressourcebaserede ABCD-metode (Asset Based Community Development), som også har været anvendt i en række tidligere områdebaserede indsatser i Danmark samt af Styrelsen for International Rekruttering og Integration (SIRI) ifm. styrelsens partnerskaber med en række kommuner omkring forebyggelse af negativ social kontrol.
- Tager udgangspunkt i den kortlagte viden om, hvilke typer af tilgange og ressourcer i et område, som erfaringsmæssigt er særligt centrale at bringe i spil netop i relation til forebyggelse af negativ social kontrol, og hvilke forudsætninger der skal til, for at de virker (se konklusionsafsnit 2.3 og kapitel 6).
- Med udgangspunkt i ovenstående søger at identificere og udfolde, hvilke aktører, ressourcer og netværk, der findes i et givent område, som har gode eksisterende erfaringer med og/eller gode forudsætninger for at bidrage til en områdebaseret forebyggende indsats mod negativ social kontrol.
- Inddrager en analyse af de valgte aktørers platforme og berøringsflader med relevante dele af målgruppen, herunder hvilke typer af forebyggende indsatser aktørerne dermed vil have forudsætninger for at gennemføre, både på egen hånd og i fællesskab med andre aktører.
- Indgår som et led i processen med at udvælge det specifikke område, som Københavns Kommunes kommende forebyggende indsats mod negativ social kontrol skal gennemføres i. Aktørmappingen vil således kunne være med til at sikre, at der i det udvalgte område findes de ressourcer, aktører og forudsætninger, som må forventes at skulle være tilstede, for at der kan gennemføres en virksomhedsfuld områdebaseret forebyggende indsats mod negativ social kontrol, som samtidig vil kunne danne model for og udvikle best practice-erfaringer med relevans for andre områder og evt. efterfølgende udbredelse. Det kan fx ske ved, at der indledningsvis identificeres en række potentielt relevante områder, hvori der gennemføres den første eller evt. de to første af de i alt tre kortlægningsrunder, der indgår i guiden til aktørmapping (se Bilag 1). På dette vidensgrundlag vil man herefter kunne foretage den endelige udvælgelse af området på baggrund af et solidt overblik over og indblik i de ressourcer, som vil være tilgængelige - og på baggrund heraf gennemføre den eller de sidste fase(r) af aktørmappingen i det endeligt udvalgte område.

Læs mere om aktørmapping i den vedlagte guide til aktørmapping (Bilag 1).

2.6 KONKLUSIONER VEDR. EVALUERING OG EFFEKTMÅLING

- Da der ikke tidligere er gennemført en helhedsorienteret områdebaseret indsats til forebyggelse af negativ social kontrol i Danmark, er det centralt, at der gennemføres en grundig evaluering af den kommende indsats med henblik på at indsamle værdifulde metodemæssige erfaringer og viden om indsatsens virkninger og effekt.
- Ideelt set bør der derfor både gennemføres en kvalitativ proces- og virkningsevaluering med fokus på at belyse best practice og virkningsfulde elementer samt en grundig effektevaluering med fokus på både kortsigtede og langsigtede effekter. Desuden bør det tilstræbes, at effektevalueringen baseres på et design, der giver den højest mulige grad af evidens, hvilket fx kan vurderes med udgangspunkt i Socialstyrelsens retningslinjer for effektviden i Den Socialøkonomiske evalueringsmodel.⁶
- I relation til effektevalueringen bør det nøje overvejes hvilke parametre, der måles på. Denne overvejelse bør først og fremmest tage udgangspunkt i hvilke konkrete delindsatser, der gennemføres som et led i den samlede forebyggende indsats, herunder hvilke målsætninger, tilgange og formål, der kendetegner disse. Desuden bør effektevalueringen være opmærksom på, at negativ social kontrol er et fænomen, som typisk manifesterer sig og intensiveres i forbindelse med, at der sker et *normbrud*. En forebyggende indsats, som eksempelvis bidrager til at styrke rettighedskendskabet, samfundsdeltagelsen og beskæftigelsesfrekvensen blandt voksne kvinder i et udsat boligområde, vil således kunne risikere på kort sigt at medføre en intensiveret negativ social kontrol fra eventuelle udøvere. Når kvinderne i kraft af øget samfundsdeltagelse og rettighedskendskab bliver mere selvstændige, er det således sandsynligt, at de ikke længere ønsker at ligge under for de begrænsende og undertrykkende normer, som udøverne af den negative sociale kontrol ønsker at kvinderne underlægger sig. En modreaktion fra udøverne, som på kort sigt øger den oplevede negative sociale kontrol i et givent område, behøver således ikke at være et tegn på, at en indsats ikke fungerer.

Læs mere om overvejelser vedrørende evaluering og effektmåling i kapitel 8.

⁶ Socialstyrelsen (2020).

3 METODE

Undersøgelsen er baseret på en kombination af et eksplorativt litteraturstudie, en række interview med udvalgte eksperter og fagpersoner samt en studietur til *Projekt Frihet* i Norge. Nedenfor beskrives de enkelte elementer nærmere.

3.1 LITTERATURSTUDIE

Formålet med litteraturstudiet har været at bidrage med overblik over relevant viden om erfaring med virksomme metoder til at forebygge den kollektive udøvelse af negativ social kontrol, med henblik på at kunne tilrettelægge en indsats som skal kunne målrettes de følgende målgrupper:

- Forældre, voksne og familier der skal navigere i udfordringer med negativ social kontrol og undertrykkende normer, som præger deres lokalområde/nærmiljø
- Ressourcepersoner, foreninger og civilsamfundsaktører der kan bidrage positivt til at imødegå negativ social kontrol i lokalområdet

Det eksplorativt litteraturstudie baserer sig på en kombination af strukturerede søgninger efter relevant publiceret forskningslitteratur i udvalgte forskningsdatabaser samt eksplorativt søgninger efter relevante former for supplerende relevant litteratur, herunder "grå litteratur".

En stor del af den viden, som findes på feltet, har således karakter af såkaldt "grå litteratur", dvs. litteratur som ikke kan fremsøges i traditionelle forskningsdatabaser, da det ikke er udgivet af universitetstilknyttede forskere og/eller i forskningstidsskrifter. "Grå litteratur" omfatter fx alle de forskellige former for "anvendt forskning", der udgives af analyseinstitutter og forskningsvirksomheder, herunder kortlægninger og evalueringer af virksomme indsatser og metoder foretaget på vegne af styrelser, ministerier, kommuner, NGO'er og fonde mv.

3.1.1 STRUKTUREREDE SØGNINGER

Rent sprogligt har de strukturerede søgninger været afgrænset til relevante publikationer på dansk, norsk, svensk og engelsk. Indledningsvis er der foretaget strukturerede søgninger med fokus på publikationer, som har indeholdt et eller flere af de følgende nøglebegreber:

- "negativ social kontrol" og "æresrelateret/æresrelaterede" (på dansk)
- "negativ sosial kontroll", "æresrelatert" og/eller "æresrelaterte" (på norsk)
- "hedersrelaterat förtryck" og/eller "hedersrelaterat" (på svensk)
- "negative social control", "honour related", "coercive control/behaviour" (på engelsk)

Vi har desuden suppleret de ovenstående søgeord med ord som "forebyggende", "indsats", "projekt" og "evaluering" samt synonymer og tilsvarende ord på engelsk, norsk og svensk. Vi har i forlængelse heraf vurderet, om den fremkomne litteratur er relevant på baggrund af om litteraturen omhandler en eller flere af følgende felter:

- Viden om virksomme metoder eller indsatser til forebyggelse af negativ social kontrol, herunder så vidt muligt baseret på empiriske evalueringer
- Metoder eller indsatser i geografisk afgrænsede lokale områder, herunder særligt i udsatte boligområder
- Afprøvning blandt voksne, forældre eller familier og/eller en målgruppe som på anden vis er bredere end kun blandt "unge", og som dermed er sammenlignelige med denne kortlægnings primære fokus på at indhente viden om forebyggelse af den kollektive udøvelse af negativ social kontrol

Endelig er der særligt blevet lagt vægt på at identificere litteratur om indsatser, som er gennemført i en kontekst, der er tilnærmelsesvis sammenlignelig med Danmark og/eller København. Der har ligeledes været særligt vægt på at identificere studier af indsatser, som er gennemført inden for de seneste 15-20 år.

Baggrunden for de udvalgte søgebegreber, herunder inklusionen af søgetermer med fokus på det æresrelaterede område, er dels, at der er forskel på begrebsbrugen i henholdsvis den danske og norske, den svenske og den engelsksprogede litteratur på området. Formålet med litteraturstudiet har ligeledes været at fokusere på viden om forebyggelse af "*den kollektive udøvelse af negativ social kontrol*" i visse etniske minoritetsmiljøer, hvor en sådan form for udøvelse som oftest er af æresrelateret karakter. Vi har således ikke haft fokus på at afdække litteratur vdr. andre former for (ikke æresrelateret) negativ social kontrol, herunder eksempelvis de former for negativ social kontrol, som kan udøves i fx en ren parforholdsmæssig kontekst (hvor der kun er én udøver) og/eller i visse majoritetsetniske miljøer, herunder fx i visse stærkt religiøse miljøer.

Uddybende om begreberne kan fremhæves, at man i Danmark og Norge bruger begrebet negativ social kontrol på sammenlignelig vis, mens man i Sverige bruger begrebet *hedersrelateret förtryck* (æresrelateret undertrykkelse), der indholdsmæssigt betegner stort set det samme fænomen som (æresrelaterede former for) negativ social kontrol. Undersøgelsen igennem har vi valgt at oversætte både norske og svenske citater til dansk, ligesom vi for sammenlignelighedens skyld har valgt at oversætte det svenske begreb "*hedersrelateret förtryck*" til negativ social kontrol.

I den engelsksprogede forskningslitteratur findes der - ligesom på de skandinaviske sprog - et begreb for decideret æresrelateret vold (*honour related violence*), men ikke et begreb der umiddelbart er synonymt med eller direkte sammenligneligt med negativ social kontrol. Begrebet *coercive control* (tvangskontrol) betegner dog lignende former for kontrol og psykisk vold, som dem der finder sted, når der er tale om negativ social kontrol. *Coercive control* anvendes typisk om sådanne former for kontrol, når de finder sted i et parforhold (med én - typisk mandlig - udøver og ét - typisk kvindeligt - offer). Der findes således heller ikke meget

engelsksproget litteratur med fokus på forebyggelse af *den kollektive udøvelse af negativ social kontrol*. I stedet fokuserer den engelsksprogede litteratur som oftest på akutte sager eller på forebyggelse af decideret æresrelateret vold (herunder som oftest i et rent kriminalitetsforebyggende perspektiv) og på forebyggelse af "coercive control" (tvangskontrol) i en kontekst, der handler om forskellige former for partnervold. Den mest relevante identificerede litteratur er således udgivet på dansk, norsk og svensk, hvor der i højere grad er fokus på det mere langsigtede arbejde med forebyggelse af forskellige former for negativ social kontrol i bredere forstand.

Konkret er der foretaget søgninger i de følgende forskningsdatabaser: SocIndex, The Campbell Library, Centre for Reviews and Dissemination, JSTOR, Social Care Online, DiVA-portal.org, Forskningsportal.dk og SwePub.

Herefter er der gennemført søgninger efter supplerende "grå litteratur" i databaserne Google Scholar, Researchgate, Bibliotek.dk, Libris.be.se og Bibsys.no. Derudover har vi også foretaget søgninger med nøglebegreberne på relevante aktørers hjemmesider. Disse aktører er bl.a. Styrelsen for international Rekruttering og Integration (integrationsviden.dk), Københavns Kommune, RED Center mod æresrelaterede konflikter, Als Research, VIVE - Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd, Danmarks Evalueringsinstitut (EVA), Socialstyrelsen i Sverige, Socialstyrelsen i Danmark, Hedersfortryck.se, Nordisk Ministerråd, Center for Boligsocial Udvikling, Oxford Research, LG Insight og Rambøll m.fl.

3.1.2 SUPPLERENDE SØGNINGER OG "SNOWBALLING"

I de tilfælde hvor vores søgninger på de ovenstående nøglebegreber enten har givet et uoverskueligt stort antal hits (over 250), har vi udvidet vores søgestreng med *yderligere* relevante søgeord med henblik på at begrænse antallet af hits. Det har eksempelvis været søgeord som "forebyggende", "metastudie", "evaluering", "indsats" og "udsatte boligområder" mv. (herunder også på de øvrige sprog). Omvendt har vi i de tilfælde, hvor den indledende søgning ikke har givet et tilstrækkeligt antal hits forsøgt os med en række bredere definerede søgeord, hvor vi har undladt at søge direkte på negativ social kontrol eller æresrelaterede konflikter for i stedet at kombinere de ovenfor nævnte yderligere begreber med bredere emnebegreber som fx "kønsligestilling", "følsomme emner", "dialog", "medborgerskab" og "etniske minoriteter".

I relation til de bredt orienterede søgninger har der særligt været fokus på at identificere studier, som på et empirisk grundlag har vist en markant effekt, ligesom vi særligt har haft fokus på at identificere metastudier. I de bredere søgninger har der samtidig været fokus på litteratur om indsatser, som tegner lovende og/eller har vist positive effekter i forhold til:

- At skabe konstruktiv dialog om følsomme emner, særligt blandt voksne/familier med anden etnisk baggrund
- At styrke rettighedskendskabet og kendskabet til relevant lovgivning blandt voksne med etnisk minoritetsbaggrund (herunder fx at psykisk vold er strafbart mv.)

- At styrke samfundsdeltagelse og systemkendskab blandt voksne med etnisk minoritetsbaggrund, herunder især kvinder
- At styrke viden om krop, seksualitet og seksuel sundhed, særligt blandt voksne opdraget med traditionelle seksualmoraliske normer
- At styrke hensigtsmæssig "help-seeking behaviour" og overvinde barrierer herfor blandt udsatte voksne, herunder især minoritetsetniske
- At få udøvere af uhensigtsmæssig adfærd til at reflektere kritisk over egen adfærd, herunder især kontrollerende og voldelig adfærd
- At styrke forældres autonomi og evne til at modstå uhensigtsmæssigt "gruppepres" fra omverdenen ift. deres opdragelse
- At påvirke holdninger og normer og skabe øget forståelse for norm- og holdningsforskelle.
- At styrke "empowerment" blandt voksne såvel som unge kvinder og mænd

Litteraturstudiet har således ikke kun haft fokus på at kortlægge viden og metoder, som eksplicit eller udelukkende har fokus på at modvirke eller forebygge negativ social kontrol. Vi har også forsøgt at identificere og inddrage relevant viden om virksomme metoder til at forebygge og modvirke de uhensigtsmæssige følgevirkninger ud fra det rettigheds-, trivsels- og medborgerskabsperspektiv, som også indgår i Københavns Kommunes definition af negativ social kontrol:

Der er tale om negativ social kontrol, når den enkelte underlægges så stærk en begrænsning af sine handlemuligheder og selvbestemmelse, at det bliver et brud på rettigheder, fører til mistro og bliver en hindring for at deltage i samfundet som aktiv og fuldgældig borger.⁷

Med sit fokus på rettigheder, trivsel og medborgerskab forholder definitionen sig således til de uhensigtsmæssige (og deraf negative) følgevirkninger af social kontrol ud fra et samfunds- såvel som individuelt perspektiv. I forlængelse heraf har vi også søgt efter viden om virksomme metoder og tilgange, som i et givent lokalområde/nærmiljø har vist sig at kunne styrke rettighedskendskabet, trivslen og samfundsdeltagelsen mv. blandt forældre, voksne og familier, som potentielt navigerer i udfordringer med negativ social kontrol og undertrykkende normer. Dette ud fra en antagelse om at sådanne metoder også vil være relevante at medtænke ikke mindst i et metodeudviklende og anvendelsesorienteret perspektiv.

⁷ Københavns Kommune (2020) s. 5 og SIRI (2022a).

Endelig er der foretaget søgninger med udgangspunkt i "snowballing"-princippet, hvor vi på baggrund af litteraturlisterne i den allerede identificerede litteratur har identificeret yderligere potentielt relevante publikationer, som herefter er fremsøgt direkte på baggrund af deres titel. I denne del af kortlægningen, har vi af afgrænsningsmæssige hensyn alene haft fokus på danske, norske og svenske studier.

Samlet set er der med udgangspunkt i de ovenstående metoder identificeret omkring 420 potentielt relevante publikationer, som efterfølgende er blevet emnegrupperet og gennemgået. Alle de publikationer, som direkte er blevet anvendt i denne undersøgelse, fremgår af den afsluttende oversigt over "anvendt litteratur", ligesom der er refereret til dem undervejs i rapporten. Det drejer sig om i alt 128 publikationer.

3.2 INTERVIEWUNDERSØGELSE OG STUDIETUR

Forskningen i forebyggelse af negativ social kontrol befinder stadig på et forholdsvis tidligt stadie, ligesom det står klart, at en stor del af den eksisterende viden på området endnu ikke er publiceret. Blandt eksperter og fagpersoner på området, findes der således en betydelig mængde af erfarings- og praksisbaserede former for "tavs viden", som endnu ikke er publiceret, men som ikke desto mindre er særdeles relevant at inddrage i en undersøgelse som denne. Hertil kommer, at der findes en del relevante indsatser, som enten ikke er blevet eksternt evaluerede eller har udviklet sig betydeligt siden den seneste eksterne evaluering.

Med henblik på også at belyse de ovenstående former for relevant - men hidtil - "tavs viden", er der som supplement til litteraturstudiet også gennemført en række interview med udvalgte eksperter og fagpersoner, ligesom der er gennemført en studietur til det norske *Projekt Frihet*.

Interviewundersøgelsen har konkret omfattet semistrukturerede interview af ca. 1-1,5 times varighed med de følgende eksperter og fagpersoner:

- Rana Sérida og Bente Tran, specialkonsulenter, SIRI
- Sarah Lunar og Kathrin Houmøller, specialkonsulenter, Center for Boligsocial Udvikling
- Camilla Sichlau, Isa Braagaard og Tina Kajhøj, hhv. projektkoordinator, projektmedarbejder og vejleder, Projekt Perspektiv
- Farwha Nielsen, leder, Tværkulturel Familierådgivning og Konfliktmægling
- Khaterah Parwani, direktør, LØFT
- Kristine Larsen, specialkonsulent, Etnisk Konsulentteam
- Lisbeth Vibe Utzon, leder, Integrationshuset Kringlebakken
- Marco Damgaard, skoleleder, Tingberg Skole
- Monika Grønli Rosten, socialantropolog og forsker, OsloMet
- Nawal El Falaki, familiebehandler og psykoterapeut, Mindbee

I marts 2023 er der desuden gennemført en studietur til Grimstad i Norge, hvor den norske indsats *Prosjekt Frihet* er udviklet. I forbindelse med studieturen fik vi lejlighed til at dykke dybere ned i erfaringerne og materialerne fra dette projekt. *Prosjekt Frihet* er unikt i en skandinavisk kontekst, da det både eksplicit har fokus på at forebygge kollektiv udøvelse af negativ social kontrol, har vist lovende resultater og samtidig eksplicit henvender sig til voksne med etnisk minoritetsbaggrund. Det norske projekt har udviklet sig meget siden den første positive evaluering fra 2019, og konceptet er nu blevet udbredt til mere end 80 kommuner i Norge. Indsatsens materialer ligger frit tilgængelige og vil dermed forholdsvis nemt kunne oversættes og tilpasses til en dansk kontekst. Potentialet for at hente inspiration fra det norske projekt er således stort. Programmet for studieturen blev tilrettelagt i tæt samarbejde med lederen af Flygtningetjenesten i Grimstad, Linn Engemyr Knutsen og hendes kollegaer, som har stået for at udvikle og udbrede indsatsen i Norge.

4 HVAD VED VI - OG HVAD VED VI IKKE?

Med udgangspunkt i litteraturstudiet og de gennemførte interview præsenterer dette kapitel et indledende overblik over karakteren af den eksisterende viden med relevans for udvikling af en forebyggende områdebaseret indsats mod negativ social kontrol, som særligt skal have fokus på at adressere det kollektive element i udøvelsen, herunder på at nå de (potentielle) voksne udøvere i et forebyggende perspektiv.

Indledningsvis skal det påpeges, at der i Danmark efterhånden er skabt både solid og nuanceret viden om udbredelsen og karakteren af de former for negativ social kontrol, som rammer et mindretal af unge mellem 15 og 29 år, herunder især unge med ikke-vestlig baggrund. Der er således gennemført en række undersøgelser, som sætter tal og eksempler på den negative sociale kontrols omfang og karakter i relation til unge kvinder og mænd med både etnisk dansk og minoritetsetnisk baggrund samt i relation til unge minoritetsetniske LGBT+-personer.⁸

Samtidig er der på praksisområdet gennem mere end 20 år opbygget betydelige erfaringer og ekspertise blandt en række forskellige myndigheds- og civilsamfundsaktører på både nationalt, kommunalt og lokalt plan. Ikke mindst når det handler om at håndtere sager om negativ social kontrol og æresrelaterede konflikter og om at kunne tilbyde unge, der er udsat for negativ social kontrol, relevante former for støtte og hjælp og/eller henvise dem hertil.⁹ Som følge heraf er der efterhånden også opbygget en betydelig viden om de unge ofre for negativ social kontrol, herunder hvordan man kan arbejde med at hjælpe de unge i et empowerment-orienteret og rehabiliterende perspektiv.

Imidlertid mangler der i høj grad stadig viden om den negative sociale kontrol, som rammer voksne over 30 år. Der savnes også sikker viden om, hvad der skal til for at forebygge og modvirke voksne familiemedlemmers udøvelse af negativ social kontrol, herunder både over for yngre familiemedlemmer og i relation til andre unge og voksne i deres omgangskreds og/eller i deres geografiske nærmiljø (herunder fx i et specifikt udsat boligområde).

Ligeledes savnes der solid viden om, hvordan man bedst kan arbejde *områdebaseret* med netop forebyggelse af negativ social kontrol. Der findes en del viden om områdebaserede indsatser generelt, ligesom det er dokumenteret, at beboere i udsatte boligområder i højere grad oplever negativ social kontrol end resten af befolkningen.¹⁰

Imidlertid må *koblingen* mellem områdebaserede indsatser og forebyggelse af negativ social kontrol stadig siges at være relativt ny, selvom flere boligsociale indsatser er begyndt at arbejde mere målrettet med området, og selvom flere boligsociale paraplyorganisationer og relevante

⁸ Asserhøj et al (2011), Følner et al. (2015, 2018, 2022) og Udlændinge- og Integrationsministeriet (2012-2022).

⁹ Et overblik over en betydelig del af de eksisterende tilbud og erfaringer, samt forskning i Danmark, kan findes på integrationsviden.dk/aere.

¹⁰ Dannesiold-Samsøe et al. (2021) og Udlændinge- og Integrationsministeriet (2017 og 2012-2022).

myndigheder er gået i gang med at udforske mulighederne for at samarbejde og skabe "et fælles sprog" på området.¹¹

Center for Boligsocial Udvikling (CFBU) har i to nyere udgivelser bl.a. gjort status over vidensniveauet i relation til det boligsociale arbejde med forebyggelse af negativ social kontrol og ekstremisme i Danmark. Her konkluderes det på den ene side, at der er potentiale i at arbejde målrettet og vidensbaseret med forebyggelse af negativ social kontrol på det boligsociale felt, men også at forebyggelse af negativ social kontrol stadig er et spædt forsknings- og arbejdsfelt i Danmark. Der er dels et behov for mere viden om virkningsfulde indsatser, aktiviteter og metoder, og dels et behov for mere praksiserfaring med implementering af aktiviteter og indsatser, heriblandt i minoritetsetniske miljøer.¹²

Opsummerende konkluderer CFBU om potentialet:

Forebyggelse af emner som negativ social kontrol, æresrelaterede konflikter, radikaliserings og ekstremisme er nye områder, som den boligsociale indsats er begyndt at arbejde mere målrettet med. Det er der god ræson i, da arbejdet med at styrke beboernes sociale, demokratiske og kritiske kompetencer netop har en forebyggende effekt i forhold til disse problemstillinger. Her har den boligsociale indsats potentiale til at spille en rolle i det tidlige forebyggelsesarbejde gennem metoder og aktiviteter, der fremmer medborgerskab og sammenhængskraft i boligområderne. Samtidig har boligsociale medarbejdere klare forcer for vellykket forebyggelsesarbejde i kraft af deres alsidige kendskab til beboernes liv, deres tillidsfulde relation og arbejde med beboerne i flere sociale sammenhænge. Behovet på det boligsociale felt er fremadrettet at få flere erfaringer med metoder og aktiviteter i det boligsociale arbejde med forebyggelse af negativ social kontrol etc. Her er der potentiale for at arbejde kollektivt og gruppebaseret med forebyggelse, da de forebyggende problemstillinger er sociale fænomener, der udspringer af familien, omgangskredsen eller nærmiljøet i boligområdet.¹³

¹¹ Fx gennemførte Center for Boligsocial Udvikling, Boligsocialnet og Styrelsen for International Rekruttering og Integration i april 2023 en fælles temadag om negativ social kontrol i en boligsocial kontekst, hvor der var fokus på at understøtte det begyndende boligsociale arbejde på området, herunder at bidrage til at skabe et fælles sprog, fælles refleksioner og en fælles grundlæggende forståelse for arbejdet med negativ social kontrol i en boligsocial kontekst.

¹² CFBU (2022) og Lunar et al. (2021).

¹³ Lunar et al. (2021) s. 11.

Til trods for potentialet i at arbejde områdebaseret og med inddragelse af boligsociale aktører i relation til forebyggelse af negativ social kontrol, så er det eksisterende vidensgrundlag dog stadig forholdsvis beskedent. Med udgangspunkt i Socialstyrelsens Vidensdeklaration, hvor vidensgrundlaget vurderes på en skala fra A til D (hvor A afspejler et solidt vidensgrundlag og D afspejler ingen eller en yderst ringe mængde viden), vurderer CFBU, at der findes en vis eksisterende viden om målgrupper (B) og metoder (C), når det handler om forebyggelse af negativ social kontrol, mens vidensniveauet i relation til *implementering* og *effekt* af indsatser på området vurderes til fortsat at befinde sig på det laveste af de fire niveauer (D).¹⁴

Denne vurdering ligger på linje med konklusionerne i de to systematiske litteraturstudier, som hidtil er gennemført i Danmark med fokus på at afdække forskellige former for viden med relevans for forebyggende indsatser mod negativ social.

Det første studie kom i 2018, hvor Rambøll på vegne af Styrelsen for Undervisning og Kvalitet foretog et litteraturstudie om forebyggelse af negativ social kontrol i dagtilbud, fritidstilbud, grundskole og på ungdomsuddannelserne. Heri opsummeres det eksisterende vidensgrundlag på denne del af området således:

*Forskningsfeltet fremstår umodent, forstået på den måde, at der er begrænset viden tilgængelig, samt at den viden, som er tilgængelig, er af lav metodisk kvalitet.*¹⁵

Tilsvarende konkluderer VIVE i en rapport med fokus på at afdække viden fra indsatser, der har arbejdet med holdningsbearbejdning på områder, som er relevante for forebyggelse af negativ social kontrol, at det er en generel udfordring, at:

*Der eksisterer meget lidt viden om, hvorfor en specifik indsats fører til en holdningsændring. Dette skyldes, at de fleste studier ser på holdninger før og efter en indsats, mens det der foregår derimellem er en 'black box'.*¹⁶

Desuden står det klart, at de relevante studier, som VIVE på baggrund af deres litteraturstudie var i stand til at finde, ikke omhandlede indsatser som direkte eller eksplicit havde fokus på at forebygge netop negativ social kontrol. I stedet omhandlede det indsatser, som VIVE ud fra et bredere defineret relevanskriterie vurderede som relevante for holdningsbearbejdende indsatser til forebyggelse af æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol.

¹⁴ Center for Boligsocial Udvikling (2022).

¹⁵ Rambøll (2018). s. 4.

¹⁶ Mehlsen & Liversage (2019), s. 31.

Det gælder bl.a. forskellige indsatser med fokus på påvirkning af minoritetsetniske forældres holdninger til børneopdragelse; indsatser med fokus på påvirkning af holdninger til og normer for køn, familiedannelse og familieliv; samt indsatser med fokus på at hjælpe nyankomne minoritetsgrupper med at finde sig til rette i deres nye sociale, kulturelle og juridiske kontekst.¹⁷

Selvom sådanne indsatser må antages at kunne bidrage til at forebygge negativ social kontrol og æresrelaterede konflikter på flere forskellige måder, så er det svært at vide med sikkerhed om, hvordan og i hvilket omfang, dette rent faktisk er tilfældet. Det er eksempelvis velkendt, at holdningsændringer ikke altid fører til reelle adfædsændringer, ligesom der kan være mange forskellige årsager til udøvelse af negativ social kontrol, herunder årsager som ikke nødvendigvis kun hænger sammen med den enkelte udøvers egne holdninger.

Resultaterne af VIVEs og Rambølls litteraturstudier viser samtidig, at omfanget af relevant litteratur, som kan findes i internationale forskningsdatabaser, er forholdsvis begrænset, selv når der anvendes relativt brede inklusionskriterier. Desuden står det klart, at der i vid udstrækning er mangel på solid evidensbaseret viden om virkningen og effekten af relevante indsatser på området, herunder særligt når det specifikt handler om at *forebygge* negativ social kontrol.

Endelig har det ikke i den herværende undersøgelse været muligt at identificere en eksisterende forebyggende indsats mod negativ social kontrol, som helt specifikt både har været områdebaseret og har haft til formål at adressere det kollektive element i udøvelsen af negativ social kontrol. Selvom der kan være gode grunde til at antage, at iværksættelsen af en sådan type indsats har et betydeligt potentiale, så må det derfor også slås fast, at der vil være tale om en afprøvning af en ny type indsats i Danmark. Der vil derfor i sagens natur være mange nye praksiserfaringer og meget ny viden, som først vil blive skabt undervejs.

Ikke desto mindre er der trods alt oparbejdet en del eksisterende praksisbaseret viden om og erfaringer med metoder til at forebygge negativ social kontrol, ligesom der findes en del mindre - og som oftest kvalitativt baserede - evalueringer af forskellige forebyggende indsatser, herunder særligt i Danmark, Norge og Sverige. På dette grundlag er det muligt at fremhæve en række forskellige indsatstyper og tilgange som lovende. Hertil kommer, at der findes en del relevant litteratur om områdebaserede indsatser mere generelt, ligesom der er bred konsensus blandt de interviewede informanter i denne undersøgelse om potentialet i at iværksætte en områdebaseret og helhedsorienteret forebyggende indsats mod negativ social kontrol, hvor man samarbejder på tværs af sektorer og inddrager en række forskellige aktørtyper med henblik på at skabe synergi og kontinuitet i indsatsen.

På baggrund af den eksisterende litteratur og de eksisterende praksiserfaringer med forebyggende indsatser mod negativ social kontrol kan man samtidig opsætte en række generelle anbefalinger til, hvad man bør være opmærksom på i forbindelse med iværksættelsen af en sådan indsats, hvilke faktorer, der erfaringsmæssigt virker henholdsvis fremmende og hæmmende for indsatser på området, samt hvilke greb, tilgange og samarbejdsmodeller, man med fordel kan anvende og/eller lade sig inspirere af.

¹⁷ Mehlsen & Liversage (2019).

5 VIDEN OM DEN KOLLEKTIVE UDØVELSE AF NEGATIV SOCIAL KONTROL

Københavns Kommune ønsker i den kommende områdebaserede indsats til forebyggelse af negativ social kontrol specifikt at forebygge *”det kollektive element i udøvelsen”*.

Med henblik på at styrke kommunens forudsætninger for dette arbejde har vi i dette kapitel opsummeret resultaterne fra en række af studier, som indeholder relevant og specifik viden om *det kollektive element i udøvelsen af negativ social kontrol*, herunder ikke mindst om forældrenes og netværkets rolle heri.

Denne viden er relevant at opsummere, da den gør det klart, hvilke sociale dynamikker, der kan være i spil i forbindelse med udøvelsen, og dermed hvilke former for dynamikker som man må forsøge at forebygge, når man ønsker at adressere det kollektive element i udøvelsen.

5.1 RELEVANT VIDEN OM MÅLGRUPPEN AF (POTENTIELLE) UDØVERE

Generelt er det en udfordring i relation til at tilrettelægge en forebyggende indsats mod det kollektive element i udøvelsen af negativ social kontrol, at der fortsat savnes mere viden om udøverne og deres motiver for at udøve kontrollen. Der findes dog en række danske, svenske og norske studier, som på forskellig vis har belyst udøvergruppen, de sociale mekanismer i den kollektive udøvelse samt de motiver og årsager, som kan ligge til grund herfor.

Først og fremmest er det vigtigt at understrege, at både kvinder og mænd, forældre, søskende, andre familiemedlemmer, venner og bekendte, nærmiljøet og familiens etniske miljø (herunder også i oprindelseslandet) kan være involveret i udøvelsen af negativ social kontrol. Ligeledes står det klart, at en person både kan være offer for og udøver af negativ social kontrol, ligesom der kan være udøvere som føler sig pressede til at udøve kontrollen.

Selvom negativ social kontrol ofte finder sted i minoritetsetniske miljøer, som har deres oprindelse i lande, der er præget af traditionelle patriarkalske værdier og kønsnormer, så betyder dette forhold bestemt *ikke*, at ofre altid er (unge) kvinder, eller at udøverne altid er (ældre) mænd. Både offer- og udøverprofilerne er langt bredere, hvilket er helt centralt at have for øje, hvis man ønsker at adressere det kollektive element i udøvelsen af negativ social kontrol og æresrelateret vold.

Den svenske forsker Pernilla Ouis har udtrykt det på følgende vis:

Den feministiske fortolkning af vold i nære relationer gør, at vi gerne tænker i kategorierne mandlig udøver og kvindeligt offer. Dette stemmer dog ikke rigtigt med den æresrelaterede vold: Både mænd og kvinder kan ses som både ofre og udøvere. Kvindernes delagtighed i opretholdelsen af kønsmagtsordningen og volden [...] er undervurderet. Kvinder betragtes kun som passive voldsofre, sjældent som aktører i sin egen ret. Desværre er sandheden den, at kvinders ære også bliver påvirket af, at en kvindelig slægtning bryder med æreskodekset, og på den måde kan de blive motiverede til at æren skal genoprettes i gruppen. Æren bæres jo oppe kollektivt, og for at redde sin egen ære kan kvindelige slægtninge ræsonnere sig frem til, at der bør iværksættes en straf for den fejlende kvinde.¹⁸

Det er således også bemærkelsesværdigt, at de unge respondenter i den største eksisterende undersøgelse af unges oplevelser i negativ social kontrol i Danmark først og fremmest udpeger deres mødre og dernæst deres fædre som de primære udøvere af negativ social kontrol. Herefter peger de unge desuden på søskende, andre familiemedlemmer, kærestes/ægtefæller og familiens netværk/omgangskreds i nævnte rækkefølge. På tværs af de unge respondenter køn og etniske baggrund er det således især mødre - og dernæst fædre - der udpeges som de primære udøvere.¹⁹

Et svensk studie af dømtede udøvere af æresrelateret vold fra 2018 viser bl.a., at motivet ofte relaterer sig til udøvernes oplevelse af, at ofret har opført sig for selvstændigt og individualistisk, hvilket bryder med traditionelle kollektivistiske forestillinger om, hvad der er ærefuld opførsel. Det drejer sig desuden ofte om kollektivt planlagte og gennemførte handlinger, hvor flere familie- og slægtsmedlemmer samarbejder for at bekæmpe det, som de oplever som en trussel mod gruppens ære. Her er der især mænd - men også kvinder - blandt gerningspersonerne. Udover de nærmeste familiemedlemmer, såsom forældre, søskende og ægtefæller kan også andre slægtninge være aktive i kontrol- og voldsudøvelsen. I det svenske studie har man desuden sammenlignet gerningspersonernes profiler med udøvere af andre former for vold i nære relationer og med den svenske befolkning bredt set. Her viser undersøgelsen bl.a., at udøvere af æresrelateret vold sammenlignet med den brede svenske befolkning dels er en mere antisocial gruppe (har flere tidligere sigtelser og domfældelser for kriminalitet) og dels er en mere sårbar gruppe (en større andel har psykiatriske og somatiske diagnoser, herunder særligt af stressrelateret karakter).²⁰

¹⁸ Ouis (2015), s. 361. Vores oversættelse fra svensk til dansk.

¹⁹ Følner et al. (2018)

²⁰ Yourstone et al. (2018).

Det er bemærkelsesværdigt, at unge, der bliver udsat for forskellige former for negativ social kontrol i hverdagen, særligt peger på deres mødre som udøvere, mens der blandt personer, som er dømt for udøvelse af decideret æresrelateret vold ses en overvægt af mandlige udøvere (herunder fædre). En del af forklaringen kan være, at der findes forskellige normer og kønsrolleforventninger til henholdsvis mødre og fædre, når det gælder udøvelse af negativ social kontrol.

I traditionelle kollektivistiske familier kan der således være en norm og forventning om, at det først og fremmest er (eller bør være) moren, som er ansvarlig for børnenes opdragelse, herunder for at sikre at børnene - og ikke mindst døtrene - opfører sig i overensstemmelse med normerne for ærefuld opførsel. Dette kan givetvis være en medvirkende årsag til, at de unge udpeger deres mødre som de mest synlige udøvere af den negative sociale kontrol i hverdagen. Desuden peger dette forhold på, at der også kan ligge et pres på mødre for at udøve kontrollen, da mødre kan være bange for selv at blive ofre for sladder, negativ omtale og negativ social kontrol, hvis barnet/den unge opfører sig "forkert". Det vil i så fald blive set som morens skyld eller ansvar, at der er "gået noget galt" med opdragelsen. I nogle tilfælde har unge ofre for negativ social kontrol således også peget på, at familien eller deres far kontrollerer dem "gennem deres mor".²¹ Mødre kan dermed i nogle tilfælde befinde sig i en svær dobbeltrolle, hvor de både er udøvere og ofre på én gang. De skal ligeledes navigere mellem de udefrakommende forventninger til deres rolle som mor og deres eget syn på, hvad deres børn må og ikke må.

Samtidig peger eksisterende forskning på, at fædre og de mandlige familiemedlemmer ofte forventes at træde til, hvis der er sket et normbrud. Ligesom der kan være en forventning om, at det især er de mandlige familiemedlemmer, herunder fx brødre, som skal hjælpe med at "beskytte" familiens piger og unge kvinder, og skal bidrage med at holde øje med, at de unge kvinder opfører sig "ordentligt" uden for hjemmet. Også her kan der således være tale om kønnede forventninger om, at det er (eller bør være) faren og/eller brødre, som sørger for at straffe familiemedlemmer, der har opført sig "forkert" eller har bidraget til at "kaste skam" over familien. Dette forhold kan muligvis være med til at forklare, at der blandt de dømte udøvere af decideret æresrelateret vold ses en overvægt af mænd. Samtidig illustrerer dette forhold, at også mænd kan befinde sig i positioner, hvor de både udøver og udsættes for negativ social kontrol. Fx kan både fædre og brødre føle sig pressede til at skulle kontrollere eller sanktionere deres døtre/søstre mod deres eget ønske.

De ovenstående eksempler viser, at det er vigtigt at være opmærksom på kompleksiteten og de forskellige former for krydspres og dobbeltroller, som forskellige aktører kan indtage i relation til den kollektive udøvelse af negativ social kontrol.

Den norske antropolog Unni Wikan har i forlængelse heraf peget på, at begrebet ære både omfatter personligt og kollektivt oplevet ære, som er stærkt afhængigt af den sociale kontekst. Ifølge Wikan er "*æren udstillet til almen beskuelse*". De sociale omgivelser vurdering af personen eller kollektivet (fx familien) er således afgørende for denne persons eller dette kollektivs selvoplevede ære.²² Denne indsigt peger ligeledes på kompleksiteten i de sociale dynamikker som er på spil - og dermed på vanskelighederne ved at isolere udøverbegrebet til konkrete individer.

²¹ Følner et al. (2018), s. 120

²² Wikan (2003).

Som beskrevet i et norsk studie fra 2019 om sammenhænge mellem migration, forældreskab og negativ social kontrol, er det således ikke altid let at pege på, hvem der udøver forskellige former for negativ social kontrol, og hvem der bliver kontrolleret, fordi normerne opretholdes og sanktioneres i bredere sociale netværk. Både unge og forældre kan opleve at komme i klemme mellem forskellige forventninger – både i forhold til deres egen livsførelse og hvilke krav, man skal stille til andre. Samtidig kan det være en udfordring at identificere risikoen for udøvelse af negativ social kontrol på forhånd, da modsætningen mellem forskellige idealer for opdragelse og negativ social kontrol typisk først manifesterer sig, hvis de unge træffer valg, som går på tværs af familiens og netværkets forventninger, og der dermed sker et *normbrud*.²³

I en rapport fra 2020 om negativ social kontrol på de danske ungdomsuddannelser, har Tina Maagaard ligeledes beskrevet kompleksiteten og de brede udøver- og offerprofiler, samt implikationerne heraf i forhold til at iværksætte forebyggende indsatser:

*På spørgsmålet om, hvem den negative sociale kontrolls aktører er, må det korte svar lyde: Alle. Udøverne kan potentielt være familie, venner, nærmiljø, etnisk miljø, unge og gamle, kvinder og mænd, piger og drenge. Ofrene ditto. Selvom det primært er pigerne, den danske offentlighed fokuserer på, kan også drengene være ofre for en social kontrol, de ikke ønsker at være underlagt. Indirekte viser undersøgelsen, at forældrene også kan være ofre, da de kan miste status, hvis de eller deres børn ikke lever op til det kvinde-/mandesyn, som deres miljøes religiøse og kulturelle normer foreskriver. Alle kan altså potentielt befinde sig i såvel offer- som udøverrollen [...]. Dette kan bidrage til at forklare den sociale kontrolls vedholdenhed, trods alle indsatser. Det er ikke nok at fokusere på at frigøre pigerne som enkeltindivider – om end det er meget vigtigt at hjælpe dem, der henvender sig for at få hjælp – og det er ikke nok at fokusere på kvindesynet. Man er nødt til at anskue det samlede system af offer-udøver-roller og dermed give opmærksomhed til de mandlige ofre/udøvere såvel som til kvindelige. Ligeledes er det nødvendigt at have for øje, hvordan individuelle aktører får egne og andre handlinger til at give mening. Samspillet mellem kvindesyn og mandesyn er her det springende punkt, da det ene kun kan eksistere i sammenhæng med det andet. Skal man mindske den sociale kontrol er det altså nødvendigt at udfordre mandesynet, såvel som kvindesynet, da disse gensidigt holder hinandens eksistens oppe.*²⁴

²³ Friberg (2019).

²⁴ Maagaard (2020), s. 39-40.

5.1.1 FORÆLDRE SOM UDØVERE - VIDEN MED RELEVANS FOR FOREBYGGENDE INDSATSER

Som det fremgår ovenfor, kan både kvinde- og mandesynet og de forskellige kønsrolleforventninger, som relaterer sig hertil, være centrale at holde sig for øje i relation til hvilke former for indsatser målrettet forældre, herunder specifikt mødre og fædre, som vil virke bedst i et forebyggende perspektiv.

I relation hertil er det bl.a. relevant at fremhæve resultaterne af et kvalitativt svensk studie fra 2014, som har fokus på at belyse henholdsvis mødres og fædres frygt for at "tabe ære" i forbindelse med deres døtres normbrydende adfærd. Det svenske studie indikerer således, at forskellige former for frygt blandt medlemmer af et kollektivistisk præget miljø udgør en kernevariabel i de sociale kontekster, hvor negativ social kontrol og æresrelaterede konflikter udspiller sig.²⁵

Mere specifikt peger det svenske studie på, at mødrenes frygt ofte relaterer sig til døtrenes udvikling i pubertetsårene, hvor døtrenes trodsighed og øgede modstand mod at indordne sig kan give mødrene en følelse af, at de er ved at miste kontrollen, hvorfor de oplever et intensiveret behov for at kontrollere deres døtre. Mødrene kan således have svært ved at håndtere de pludselige forandringer, som deres døtre gennemgår i forbindelse med puberteten, da de ikke selv har erfaringer med de samme typer af teenagekriser, som dem deres døtre gennemgår. Mødrenes manglende erfaringer, frygt for normbrydende adfærd, og frygt for at miste deres døtre på grund af indflydelsen fra det svenske mainstream-samfund, bidrager samtidig til deres oplevelse af døtrenes pubertet som et mærkeligt og farligt fænomen.

I forlængelse heraf udtrykte mødrene i studiet frygt for, at deres døtre ville udvikle dårlige vaner og ødelægge deres fremtid. Deres døtre, som tidligere har adlydt, var nu blevet rebelske og lyttede ikke længere til dem, fortalte de. Mødrene i det svenske studie oplevede derfor at være bange for at miste kontrollen, og frygten for dette kontroltab fik dem til at forsøge at kontrollere deres døtre endnu mere.²⁶

Samtidig var mødrene også bange for rygter, og for at deres døtres opførsel ville ødelægge familiens gode rygte. Mødrene var opvokset med at skulle tage ansvar for familiens omdømme, herunder for at opretholde et godt omdømme både gennem deres egen opførsel og ved at sikre at deres døtre blev opdraget til at være velopdragne. Hvis det derfor ikke lykkedes for mødrene at sikre, at deres døtre var jomfruer, når de skulle indgå ægteskab, kunne der således være en høj risiko for, at mødrene ville få skylden for dette, da de i så fald ikke havde opdraget deres døtre ordentligt.

Særligt fortalte mødrene i det svenske studie derfor, at de var urolige for at give deres døtre mulighed for at befinde sig i situationer, som potentielt vil kunne medføre risiko for seksuel interaktion med det modsatte køn, da de frygtede for omgivelsernes reaktion herpå:

²⁵ Sedem & Ferrer-Wreder (2012).

²⁶ Ibid.

Mødrenes uro var kraftigt forankret i frygten for omgivelsernes reaktion på en eventuel afsløring af døtrenes seksuelle eskapader. Denne af omgivelserne bestemte og forpligtende rolle, som giver mødre til opgave at opdrage deres døtre ud fra kyskhedsnormen, lå til grund for mødrenes frygt, hvilket igen gav mødre anledning til at holde døtrene i stramme tøjler.²⁷

Mødrene var også bange for, at hvis mændene i familien fandt ud af, at der gik rygter om deres døtres normbrydende adfærd, så kunne det potentielt føre til, at deres døtre kom alvorligt til skade eller endda blev slået ihjel. Disse former for frygt bidrog betydeligt til konflikterne mellem mødre og deres døtre.

Mødrenes frygt havde også en anden dimension. Når de æresrelaterede konflikter kulminerede, oplevede flere af mødre, at de på det tidspunkt forstod, at de kunne miste kontakten til deres døtre, hvis de blev ved med at begrænse dem. Denne indsigt hjalp nogle af mødre til at tænke over deres egne handlinger, deres egen udsathed som kvinder, hvordan de var blevet påvirket af de æresrelaterede normer, og hvad de skulle gøre. Vendepunktet i flere af konflikterne kom således i det øjeblik, hvor mødre ændrede deres ræsonnementer og opførsel. Konflikten blev startet af frygt, men frygt var dermed også i nogle tilfælde en katalysator for at løse konflikten.²⁸

Indsigterne fra det svenske studie indikerer, at en forebyggende indsats målrettet mødre med fordel kan have fokus på at styrke mødrenes kendskab til (især unge kvinders) teenageliv i et skandinavisk samfund. Desuden peger studiet på, at det er vigtigt at styrke mødrenes opmærksomhed på risikoen for at forværre relationen til og i sidste ende eventuelt miste kontakten til deres døtre, hvis de presser dem for hårdt, samt at styrke mødrenes indsigt i, hvordan æresrelaterede normer også kan påvirke dem selv negativt og kan være med til at øge deres egen udsathed og føre til uro, frygt og mistro. I det omfang det vil være muligt at styrke mødrenes opmærksomhed på og forståelse for disse forhold, inden de risikerer at stå i en akut æresrelateret konflikt, vil meget formentlig være vundet.

Også når det gælder fædre, peger det svenske studie på forskellige former for frygt, som kan være centrale at være opmærksomme på i et forebyggende perspektiv. Her peger studiet på, at fædrenes frygt især handler om frygten for tab af ære og for social udstødelse. Fædre i studiet fortalte således, at deres frygt var tæt forbundet med, at deres døtres teenageoprør stod i dyb modsætning til de normer, som de selv var opdraget med, og med deres frygt for at andre ville betragte dem som mislykkede forældre. De var samtidig bange for at blive fordømt af deres landsmænd i Sverige og deres slægtninge i oprindelseslandet. De følte sig ydmygede og vanærede af deres døtres opførsel, og de følte, at deres døtre havde kastet skam over dem. De fortalte også om deres frygt for tab af kontrol, samt deres oplevelse af at have mistet deres magt og sociale anerkendelse som mænd. De følte sig enten uretfærdigt dømt som utilstrækkelige forældre og/eller betragtet som tyranner af deres døtre og af mainstream-svenskere, hvilket gjorde dem vrede.

²⁷ Sedem & Ferrer-Wreder (2012), s. 194.

²⁸ Sedem & Ferrer-Wreder (2012).

Det svenske studie indikerer desuden, at fædrenes frygt for at blive bedømt negativt af deres omgangskreds blev mindsket, når de opnåede indsigter, som fik dem til at tænke over deres egne holdninger og handlinger samt værdien af deres døtres autonomi og muligheden for forsoning. Efter et stykke tid var en af fædrene i stand til at distancere sig selv fra problemet og se det "udefra", hvorefter han blev bevidst om, hvordan normerne havde påvirket ham negativt, ligesom han blev mere bevidst om kilderne til sin frygt. Distance og indsigt var dermed vigtige elementer i konfliktens proces og løsning. I nogle tilfælde var det alene tidsmæssig distance, der skulle til for at nedtone konflikten. Resultaterne indikerer således, at ændringer i fædrenes perspektiver er mulige, men også at de kan tage tid.²⁹

Også en række danske studier har set nærmere på fædrenes perspektiver, herunder betydningen af maskulinitetsopfattelser og manderoller blandt mænd med etnisk minoritetsbaggrund.

Et studie fra SFI (i dag VIVE) viser fx, at mændene er prægede af deres dobbelte kulturelle tilhørsforhold, men at vægtningen af dem varierer. De interviewede mænd i VIVEs studie kommer generelt fra såkaldt patriarkalske samfund og er vokset op med en klar kønsmæssig arbejdsdeling, hvor manden er forsørger, og kvinden tager sig af hjem og børn. I deres liv i Danmark har de mødt et samfund, der er anderledes indrettet og bl.a. er kendetegnet ved en høj grad af kvindelig erhvervsdeltagelse. Nogle af respondenterne udtrykker, at de i den forbindelse har oplevet et "tab af maskulinitet" og af de privilegier, dette traditionelt har indebåret. I Danmark skaber mændene nye hybride måder at "gøre" maskulinitet og familie på, hvor traditionelle og moderne elementer blandes på ny måder. Mændene lægger generelt stor vægt på deres rolle som far, og det er tydeligt, at migrationen kan udfordre relationen mellem far og søn. Fx kan det forhold, at en del førstegenerationsmænd sprogligt og arbejdsmæssigt er svagt stillet i det danske samfund, gøre det vanskeligt for dem at udfylde den rolle som autoritet, de forventer af sig selv. Tilsvarende kan det være vanskeligt for sønnerne at vise sådanne fædre den respekt, som traditionelt definerer relationen mellem generationerne i oprindelseslandet. Når fædre af første generation ønsker indflydelse på deres børns liv - fx deres valg af uddannelse og hustru - kan de derfor meget nemt komme i konflikt med børnenes ønsker om individuel frihed, som de har tilegnet sig i en dansk kontekst. Generelt observerer forskerne i studiet en opblødning i faderrollen, idet flere fædre giver udtryk for, at de gerne vil rådgive deres børn, men at det ikke vil få konsekvenser for deres relation, hvis børnene vælger ikke at følge rådene.³⁰

Et andet dansk studie fra Als Research viser, at størstedelen af både voksne mænd og kvinder med ikke-vestlig baggrund i Danmark har overvejende ligestillingsorienterede holdninger, ligesom et stort flertal erklærer sig *uenige* i udsagn, som fx *"det er acceptabelt at opdrage drenge med mere frihed end piger"* eller *"det er i orden, hvis forældre og andre familiemedlemmer beslutter, hvem unge skal gifte sig med"*. Der findes dog et mindretal af voksne minoritetsetniske mænd (15 %) og kvinder (12 %), som har konsekvente traditionelle seksualmoraliske holdninger og fx ikke synes, at det er i orden, hvis unge kvinder og mænd har sex før ægteskabet, ligesom de er imod, at homoseksualitet accepteres af samfundet. Sådanne holdninger kan naturligvis medføre potentielle konflikter, hvis deres børn vælger at have sex før ægteskabet eller springer ud som homoseksuelle. Hertil kommer et mindretal på 6 % af de voksne minoritetsetniske mænd og 2 % af de voksne minoritetsetniske kvinder, som har

²⁹ Ibid.

³⁰ Jensen & Liversage (2007).

konsekvente ikke-ligestillingsorienterede holdninger. Disse mænd og kvinder mener fx både at manden bør have det sidste ord, når det gælder beslutninger i hjemmet, samt at hvis nogen fornærmer en mand, så bør han forsvare sit omdømme med magt om nødvendigt.³¹

Studiet peger dermed på, at holdninger som kan hænge sammen med og/eller understøtte udøvelse af negativ social kontrol kun findes blandt et mindretal af voksne med etnisk minoritetsbaggrund. Omvendt kan der samtidig være grund til at antage, at holdningerne i dette mindretal - i lyset af de sociale dynamikker som kan være forbundet med den kollektive udøvelse af negativ social kontrol - også kan være med til at påvirke andre, herunder ikke kun deres børn, men også eksempelvis andre med minoritetsetnisk baggrund i deres lokalområde, som kan føle sig pressede til at leve op til mindretallets mere traditionelle og ikke-ligestillingsorienterede normer, da det ellers vil kunne medføre rygter om at de opfører sig "forkert" i fx seksualmoralisk eller kønsrollemæssig forstand. I et forebyggende perspektiv er det således vigtigt at være opmærksom på, at der også kan være personer, som deltager i den kollektive udøvelse fordi de er bange for, hvad andre vil sige om dem, hvis de ikke gør det, snarere end fordi de selv har holdninger, som understøtter kontrollen.

Også et norsk studie fra 2019 har kastet lys over en række centrale perspektiver relateret til sammenhænge mellem forældreskab og negativ social kontrol i minoritetsetniske miljøer, herunder betydningen af at have øje for forældrenes egne perspektiver og bekymringer i relation til udvikling af forebyggende indsatser på området. Det norske studie, som er baseret på både kvantitative og kvalitative data, belyser karakteren og udbredelsen af forskellige former for social kontrol og forældrerestriktioner. Studiet peger bl.a. på, at de fleste forældre med indvandrerbaggrund fra Pakistan, Somalia og Sri Lanka - i lighed med mange andre indvandrergrupper fra det globale syd - formidler langt mere konservative holdninger til deres børn i relation til spørgsmål om køn, seksualitet og relationer sammenlignet med den øvrige norske befolkning. Et betydeligt mindretal af unge med forældre fra disse lande oplever strenge forældrerestriktioner, i form af at de kun sjældent får lov at være sammen med venner, eller at forældrene ikke vil have, at de omgås nogen af det modsatte køn. De norske data indikerer, at sådanne restriktioner er nært knyttet til familiens kulturelle og religiøse værdiorientering, men også til socioøkonomiske forhold. Både forældrenes uddannelsesgrad og beskæftigelse har betydning, men effekten af disse faktorer er langt svagere end effekten af forældrenes kulturelle og religiøse orientering.³²

Analyserne i det norske studie tyder samtidig på, at mange af forældrene oplever en grundlæggende usikkerhed i mødet med et moderne skandinavisk samfund, og at mange har behov for støtte i forældreopgaven. Mens etniske minoritetsforældre i den offentlige debat ofte beskrives som udøvere af hård social kontrol, er der mange af forældrene i det norske studie, som primært føler, at de ikke er i stand til at udøve tilstrækkelig social kontrol. Deres bekymringer handler ikke kun om seksualitet og parforhold men lige så ofte om stoffer, kriminalitet og skolegang. Samtidig peger analyserne på en reel konflikt mellem forskellige sociale organiseringsformer med store konsekvenser for unges frihed og selvbestemmelse. Set fra en del af forældrenes perspektiv er der meget på spil. Sat på spidsen har mange tilbragt den første halvdel af deres liv i et samfund, hvor de ældre har magt og autoritet, mens de unge forventes at adlyde. Nu skal de tilbringe anden halvdel af deres liv i et samfund, der dyrker ungdommen og deres frihed og selvrealisering, mens de som forældre forventes at tage ansvar og hjælpe dem på vej. I et sådant livsforløbsperspektiv kan migration indebære betydelige

³¹ Følner et al. (2019).

³² Friberg & Bjørnset (2019).

sociale omkostninger. I hvilket omfang forældregenerationens trygge livsverden indrammet af tætte familienetværk og fælles tro kan overleve i det sekulære og individualistiske Norge, skriver Friberg og Bjørnset - og ikke mindst hvilken form for alderdom forældrene kan forvente at få - afhænger dermed i høj grad af børnenes livsvalg.³³

På den ene side peger den norske undersøgelse på en ægte usikkerhed og bekymring blandt mange forældre og et stort behov for støtte. De fleste af de interviewede forældre - også de mest konservative og traditionsorienterede - giver således udtryk for, at de ønsker både vejledning og en bedre dialog med samfundets institutioner. Det er de norske forskeres indtryk, at mange forældre har en betydelig vilje til forandring og kompromis. På den anden side oplever mange af de interviewede forældre dog også frustration og ydmygelse ved at blive sat over for et system, der ikke deler deres perspektiver, og som til tider opfattes som "invaderende" og ikke særligt forstående. Samlet set peger disse fund på, at der kan være en del at hente ved at forebygge negativ social kontrol gennem etablering af bedre kanaler for dialog med forældrene og tiltag som forældrevejledning og støttegrupper osv.

En barriere kan være det, som en del af de unge informanter i det norske studie oplever som "den anden side af mønten", nemlig racisme og stigmatisering i den offentlige debat om indvandring og islam. En del oplever debatterne på området som et signal om, at de aldrig vil blive accepteret som ligeværdige nordmænd. Sådanne oplevelser bidrager sandsynligvis til at gøre det mere vanskeligt at presse på for øget frihed og autonomi indadtil i forhold til ens egne familier og miljøer. Det er krævende at skulle kæmpe "på to fronter", og det er risikabelt at komme i konflikt med sine egne, hvis man ikke er tryk ved, at man vil finde accept og tilhørsforhold et andet sted. Arbejdet mod negativ social kontrol hænger derfor ifølge studiet tæt sammen med arbejdet for at fremme en mere inkluderende fælles norsk identitet (eller i Danmarks tilfælde: en mere inkluderende fælles dansk identitet).³⁴

Det norske studie peger samtidig på, at også lovgivning kan have en positiv forebyggende effekt, da både forældre og unge forholder sig aktivt til institutioner og regler. Frygten for at havne i politiets og hjælpeapparatets søgelys har betydelig effekt på forældres valg. Det norske børneværns interventioner har fx betydning for forældrenes refleksioner omkring det at bruge vold i opdragelsen. Desuden sætter krav om obligatorisk deltagelse på lejrskoler og i andre aktiviteter på skolen en tydelig standard, som også forældrene forholder sig til. Institutionelle rammebetingelser som styrker kvinder og børns forhandlingspositioner - uanset om der er tale om økonomiske incitamenter eller beskyttelse og retshåndhævelse - bidrager ligeledes til at ændre magtrelationerne indadtil i familierne. En del af de forældre, der befinder sig "som en lus mellem to negle", giver desuden udtryk for, at offentlig regulering kan være en lettelse for dem (både obligatorisk lejrskole og krav om selvforsørgelse nævnes som eksempler), da forældrene så ikke behøver at stå personligt til ansvar over for slægtninge, som kan presse på for, at de i højere grad skal udøve social kontrol.

Samlet set fremhæver det norske studie derfor, at man givetvis både bør satse på "bløde tiltag" i form af fx dialog og vejledningsindsatser målrettet forældre og på "hårde tiltag" i form af lovgivning, sanktioner og obligatoriske krav, da begge dele kan være virkningsfulde:

³³ Ibid.

³⁴ Ibid.

Vores fund tilsiger, at både satsning på dialog og forældrevejledning, tiltag der styrker unges forhandlingsposition og adgang til beskyttelse, samt brug af lovrestriktioner, økonomiske sanktioner og obligatoriske krav, kan være virkningsfulde.³⁵

Endelig fremhæves det flere steder i litteraturen, at det er nødvendigt at gå til værks på en måde, hvor man har øje for den enkelte relation og er nysgerrig på, hvorfor lige præcis de forældre som man har kontakt med, gør som de gør. Både fordi man så undgår at handle på baggrund af fordomme, og fordi man samtidig kan være opmærksom på at undgå en fordømmende tilgang. Jamilla Jaffer har i en artikel fra 2012 udtrykt det som følger:

Hvis ikke vi spørger aktivt ind til den enkelte forælder, risikerer vi at trække på kulturelle fordomme, og så forsvinder grundlaget for den konstruktive dialog [...]. Oplever vi fx, at en ung minoritets kvinde ikke må vælge sin egen ægtefælle for sine forældre, opfatter vi det som et voldsomt indgreb i den personlige frihedsret. Vi fordømmer handlingen og forbinder den med manglende respekt [...]. Vi tolker handlingen med vores eget kulturelle kodeks og bliver derfor blinde over for de overvejelser, der har fået de forældre til at agere, som de gør. En vigtig grundpræmis er her, at vi må antage, at alle forældre som udgangspunkt vil det bedste for deres børn. Hvad der for mange majoritetsdanskere kan fremstå som et overgreb, kan være et desperat udtryk for omsorg fra en forælder, der er vokset op med andre kulturelle normer. Her kan der være behov for vejledning i stedet for fordømmelse.³⁶

Samtidig er det vigtigt at være opmærksom på, at det kan være svært for forældrene at tale om negativ social kontrol og æresrelaterede konflikter, da emnet er tabuiseret. Derudover kan forældrene være bange for, at der vil opstå rygter, samt at de vil miste anseelse hos familien og i netværket, hvis de tager imod hjælp "udefra" og synliggør deres vanskeligheder.

³⁵ Friberg & Bjørnset (2019), s. 150. Vores oversættelse fra norsk til dansk.

³⁶ LOKK (2012), s. 9.

En tidligere leder af rådgivningstjenesten Etnisk Ung (i dag RED Rådgivning), har udtrykt det på følgende vis:

Det er langt sværere at nå forældrene [end de unge] med de budskaber, vi gerne vil - og med de tilbud om hjælp og rådgivning, vi har til gruppen. Bl.a. fordi æresrelaterede konflikter er et stærkt tabuiseret emne, som man som familie ikke ønsker at 'hænge til tørre' i andres åsyn. [...] Vi møder forældre, der gerne vil i dialog med os, og som udtrykker bekymring for, om deres børn er på afveje. Forældrene vil gerne debattere, men samtidig er det tydeligt, at man passer på sig selv og er bange for, at der skal opstå rygter. Alt omkring æresrelaterede konflikter er tabuiseret at tale om. Det er vores opgave at skabe forståelse blandt forældrene, så de bedre kan forstå det liv, som de unge er en del af. Nogle gange må vi sige til forældrene, at det, de gør, ikke virker - og skabe en dialog omkring, hvad de i stedet kan gøre. Det skal ske i en ramme, hvor de ikke mister anseelse hos familien og netværket, og hvor der samtidig tages højde for den kultur, de kommer fra, og den kultur, de lever i.³⁷

5.1.2 UNGE SOM (MED)UDØVERE - VIDEN MED RELEVANS FOR FOREBYGGENDE INDSATSER

Som det fremgår ovenfor, kan også unge være udøvere af negativ social kontrol, ligesom de på samme måde som forældre kan udøve kontrollen af forskellige årsager, herunder fx på grund af frygt for rygter, fordi de føler sig presset til det, og/eller fordi de selv har holdninger eller normer som bidrager til at understøtte kontrollen. Også dette forhold er centralt at være opmærksom på i relation til iværksættelsen af en forebyggende indsats mod negativ social kontrol, som har fokus på at adressere det kollektive element i udøvelsen.

Undersøgelsen "Unge oplevelser af negativ social kontrol" fra 2018 viser, at et mindretal af unge minoritetsetniske mænd og kvinder mellem 15 og 29 år i enten høj eller nogen grad er enige i at 'brødre er ansvarlige for deres søstres opførsel' (hhv. 13 % og 2 % er i høj grad enige, mens 20 % og 11 % er enige i nogen grad). Samtidig er der et lille mindretal af de unge, som synes at "det er ok, hvis forældre og andre familiemedlemmer bestemmer, hvem unge i familien skal gifte sig med" (hhv. 4% og 3 %).

³⁷ LOKK (2012), s. 17.

Desuden er der et mindretal af de unge, som enten tror på eller i tvivl om mødomsmyten. 5 % af de unge minoritetsetniske kvinder og 12 % af de unge minoritetsetniske mænd mellem 18 og 29 år, svarer ja til spørgsmålet *'Bløder alle kvinder ved første samleje'* – mens henholdsvis 23 % og 37 % angiver, at de er i tvivl om, hvorvidt udsagnet er sandt. Også blandt de majoritetsetniske unge er der i øvrigt et betydeligt mindretal, som enten tror på mødomsmyten (4 % af kvinderne og 6% af mændene) eller er i tvivl (11 % af kvinderne og 30 % af mændene).³⁸

Det hidtil mest dybdegående skandinaviske studie af unge mænds roller i relation til negativ social kontrol og æresrelaterede konflikter er gennemført af den norske forsker Anja Bredal.³⁹

Bredals studie peger på, at unge mænd, der vokser op med klassiske patriarkalske værdier i en migrationskontekst, må forholde sig til modsætningsfyldte og tvetydige mandigheds-idealiser. De befinder sig i et dobbelt krydspres, hvor traditionel maskulinitet giver dem visse privilegier, mens forældrenes traditionsbaserede autoritet samtidig kræver, at de unge mænd ind- og underordner sig. Nogle af de unge mænd vokser op med en autoritær opdragelse, hvor lydighed og respekt for ældre står centralt, samtidig med at de forventes at tage ansvar for familiens omdømme/ære og at indordne sig efter fællesskabet. Andre unge mænd vokser op med en mere tillids- og dialogbaseret opdragelse, men også her kan forældrene alligevel forvente, at sønnen indordner sig i relation til fællesskabets værdier og traditionelle æresnormer. I de tilfælde, hvor de sidstnævnte forældre udover pres og negativ social kontrol kan sønnerne opleve det som et psykisk og til dels internaliseret pres. I kraft af forventningerne ender en del unge mænd med at indtage en kompleks dobbeltrolle som både udøvere og ofre for kontrol. I flere familier oplæres drengene således enten eksplicit eller implicit til at *"passe på deres søster"*, så hun ikke risikerer at få et rygte som en *"dårlig"* kvinde.⁴⁰

Bredals studie viser samtidig, at det er forskelligt, hvordan de unge mænd reagerer på forventningerne til dem. Nogle unge mænd er aktivt med til at initiere kontrollen og er i visse tilfælde endnu strengere end forældrene. Her kan kontrollen ofte få karakter af overvågning og decideret undertrykkelse. Andre unge mænd oplever omvendt rollen som deres søsters vogter som påtvunget og belastende, og nogle modsætter sig den – enten åbent eller i det skjulte. I nogle tilfælde presses og trues de unge mænd med social eksklusion, hvis de nægter at udøve vold mod søstre, der træder uden for familiens normer og kodeks for god opførsel.⁴¹

En barriere for at arbejde med holdningsændringer hos de unge mænd kan være, at de i forvejen føler sig marginaliseret og *"invaderet"* af andres forventninger, fordomme og stereotyper både fra hjemmet, nærmiljøet, hjælpeapparatet og samfundets side. De kan således allerede opleve, at andre forsøger at fratage dem muligheden for at bestemme over eller påvirke deres eget liv.

Et norsk studie, som har set på begrænsninger af unge minoritetsetniske mænd og konsekvenserne for deres psykiske helbred, konkluderer bl.a., at hvis man i relation til negativ social kontrol alene ser på mænd som udøvere af kontrol, der lever frit i modsætning til kvinder, så begrænser det mændene mere, end det hjælper dem og bidrager til yderligere stigmatisering. Negativ social kontrol bliver dermed alene til et begreb, som *"invaderer"* dem ved at danne og forstærke et billede af minoritetsetniske mænd som undertrykkere og kontroludøvere. I stedet er der ifølge det norske studie behov for et mere nuanceret billede af

³⁸ Følner et al. (2018).

³⁹ Bredal (2011).

⁴⁰ Ibid

⁴¹ Ibid.

minoritetsetniske drenge og mænd, og af de processer som påvirker deres liv generelt. Der kan således været et behov for bedre at forstå, hvordan eksempelvis diskrimination og levevilkårsudfordringer hænger sammen med og fører til negativ social kontrol.⁴²

En tidligere sikkerhedskonsulent og nuværende specialkonsulent hos Dansk Politi med viden om negativ social kontrol og æresrelaterede konflikter, Jeppe Schmidt, peger på en anden mulig blind vinkel i relation til unge mænds roller og udsathed i relation til negativ social kontrol. Ifølge Schmidt har man i mange offentlige hjælpesystemer en snæver forståelse af æresbegrebet, idet man alene fokuserer på, hvordan familier forsøger at undgå tab af ære og omdømme ved at fastholde kontrollen over kvinders seksualitet og intime forhold. Når man imidlertid også har øje for mænds udsathed og dilemmaer, bliver det ifølge Schmidt mere synligt, at æresbegrebet ikke kun handler om at undgå tab af ære. Det handler også om akkumulering af ære gennem andres anerkendelse af ens sejre, og her kan også mændene være udsatte, hvis ikke de opfattes som bidragende til at øge familiens sociale status og omdømme:

I tilrettelæggelsen af myndighedernes indsatser over for æresrelaterede konflikter mangler [vi] både viden og blik for mænds udsathed, roller og dilemmaer. Netop dette manglende blik for mændenes særlige udsathed og behov udgør en blind vinkel i den måde, vi forsøger at håndtere og forebygge æresrelaterede konflikter. Flere nordiske studier peger på, at mænd har forskelligartede roller i forbindelse med æresrelateret vold, tvangsægteskab og negativ social kontrol. Mænd og drenge er således ofte fanget i komplekse sociale konstellationer, hvor de kan have forskellige roller som potentielle udøvere af vold eller ofre for vold – ofte begge dele på samme tid. Et udtalt fokus på mænds udsathed og offerpositioner i æresrelaterede konflikter skal naturligvis ikke læses som et forsøg på at negligere kvinders rolle som ofre for denne type konflikter. Et videnskabeligt og socialfagligt fokus på mænds perspektiver skal derimod fremme en forståelse for de ligheder, men også forskelle, der er på den måde, som mandlige og kvindelige familiemedlemmer bliver ofre for familiens kontrol og vold. [...] Unge mænd [oplever] også social kontrol, udkamning og voldelige repressalier, når de ikke formår at leve op til familiens forventninger om prestigefyldte jobtitler, vellykkede ægteskaber og et familieliv, der bidrager til at øge familiens sociale status og omdømme.⁴³

⁴² Košuta & Gulli (2021).

⁴³ Schmidt (2022), s. 176-177.

Kontrol af søstre er samtidig ikke kun noget, som unge mænd kan pålægges af forældre. Det kan også være forventet af deres venner og andre jævnaldrende bekendte. Ifølge Schmidt findes der således miljøer, hvor en ung mand kan krænke en anden ungs maskulinitet ved at sætte spørgsmålstejn ved, om han har kontrol med eller "styr på" sin søster. Tilsvarende forventes det i nogle miljøer, at en bror reagerer med vold eller sanktioner over for søsterens kæreste, fordi han har bragt hendes ære i fare. Venner kan hjælpe hinanden med at kontrollere søstre, men en søster og bror kan også samarbejde om at holde søsterens kæreste hemmeligt over for vennerne.⁴⁴

Et kvalitativt svensk studie af mænds udsathed i æresrelaterede konflikter peger desuden på, at en del af de unge mænd kan have svært ved at se sig selv som ofre eller udsatte, selv når de bliver udsat for omfattende negativ social kontrol eller decideret æresrelateret vold. Dette kan potentielt udgøre en barriere for at søge relevant hjælp eller støtte, ligesom det kan være med til at gøre det vanskeligt for opsøgende indsatser at nå ud til målgruppen. Studiet fremhæver også, at der findes en maskulin kønsnorm, som har en central plads i æreskulturen. At være "en mand" er meget betydningsfuldt, og flere af de interviewede unge mænd følte sig som følge heraf tvunget til at leve op til de forventninger, som var forbundet med deres køn. Hvis ikke man som ung mand lever op til disse forventninger, risikerer man selv at blive udsat for vold og undertrykkelse.⁴⁵

Også unge kvinder kan være (med)udøvere af negativ social kontrol, herunder også unge kvinder som selv i perioder er ofre. Dette kan ifølge den danske forsker Tina Maggaard bl.a. handle om, at der både for de unge kvinder og unge mænd kan være en 'belønning' forbundet med at udøve negativ social kontrol:

Selv om en pige momentvis er offer for den sociale kontrol, har hun altid mulighed for at opgive sit oprør, acceptere at underkaste sig de religiøse og kulturelle normer, som den sociale kontrol udspringer af, og dermed, som 'belønning', få magt til at udøve den sociale kontrol over for andre piger. Det samme gælder drengene. [...] Dette kan muligvis være en af forklaringerne på, at den social kontrol er så svær at komme til livs: Den indeholder ikke kun strafmekanismer, men også belønningsmekanismer. Man er ligeledes nødt til at erkende, at den sociale kontrol af nogle af de implicerede aktører ses som positiv, samt at den enkelte kan spille en dobbeltrolle, hvor man nok klager over kontrollen, når man selv er offer for den, men samtidig ikke holder sig tilbage fra at udøve den, når man derigennem kan hævde sig over for andre. Denne 'dobbeltrollefunktion' har betydning for, hvorvidt de unge selv ønsker at frigøre sig fra de religiøse og kulturelle normer, som den sociale kontrol udspringer af.

⁴⁴ Schmidt (2022).

⁴⁵ Isaeva & Görgulu (2021).

Det afhænger blandt andet af, om de kan få fordele ud af at opretholde disse normer, også når de risikerer selv at blive ofre for dem. [...] Hvis man som samfund ønsker at begrænse den negative sociale kontrol, og dens følge af krænkelser af lighed og frihedsrettigheder, bør indsatsen altså indbefatte en afmontering af de magtstrukturer, som gør det tiltrækkende at udøve krænkelserne.⁴⁶

Citatet ovenfor peger på betydningen af at være opmærksom på de forskellige coping-strategier, som både unge kvinder og unge mænd kan have i relation til den negative sociale kontrol. Herunder at den samme unge kan skifte mellem flere forskellige roller og strategier i relation til kontrollen, herunder også mellem rollen som offer og udøver.

5.2 LGBT+ PERSONER SOM SÆRLIGT UDSAT GRUPPE

Et andet forhold, som er centralt at være opmærksom på i et forebyggende perspektiv, er udbredelsen af negative holdninger til homoseksualitet – og til andre former for seksualitet og kønsidentitet, der bryder med de traditionelle kønsroller og kvinde-/mandesyn – som eksisterer i visse miljøer i Danmark, herunder ikke mindst i visse minoritetsetniske miljøer.

En undersøgelse fra 2015 blandt et repræsentativt udsnit af voksne danskere med minoritetsetnisk (ikke-vestlig) baggrund viser fx, at et mindretal på 24 % helt eller delvist støtter et forbud mod sex mellem to personer af samme køn (sammenlignet med 3 % blandt den øvrige danske befolkning). Samtidig opfatter 43 % af de voksne minoritetsetniske danskere homoseksualitet som *“unaturligt”*; 39 % mener, at homoseksualitet er *“en religiøs synd”*; mens 22 % mener, at homoseksualitet er *“en sygdom”*.⁴⁷

Unge LGBT+ personer med anden etnisk baggrund udgør således en gruppe, som kan være i særlig høj risiko for at blive udsat for negativ social kontrol og æresrelateret vold fra familiens og/eller lokalmiljøets side, hvis ikke det bliver forebygget. En ny undersøgelse fra 2022 viser fx, at der blandt minoritetsetniske LGBT+ personer er et flertal på i alt 59 %, som svarer at ære/omdømme betyder enten *“virkelig meget”* (34 %), *“meget”* (9 %) eller *“noget”* (16 %) for deres families syn på LGBT+. Til sammenligning gælder dette for i alt 10 % af de øvrige adspurgte LGBT+ personer. Desuden oplever mange minoritetsetniske LGBT+ personer (i alt 47 %), at religion betyder enten *“virkelig meget”* (25 %), *“meget”* (11 %) eller *“noget”* (11 %) for deres families syn på LGBT+, mens det til sammenligning gælder for i alt 9 % af de øvrige LGBT+ personer.⁴⁸

LGBT+ personer, som kommer fra familier, hvor ære eller religion tillægges betydning, er samtidig markant mere tilbøjelige end andre LGBT+ personer til at leve helt eller delvist *“i skabet”* og til at blive udsat for forskellige former for negative reaktioner, hvis de vælger at være åbne. De LGBT+ personer, som vælger at leve helt eller delvist *“i skabet”* af hensyn til familiens ære/omdømme, gør det primært *“for ikke at gøre min familie kede af det”*, *“for at beskytte min*

⁴⁶ Magaard (2020), s. 117.

⁴⁷ Følner et al. (2015).

⁴⁸ Følner et al. (2022).

familie mod sladder, *"fordi jeg ved, det er vigtigt for min familie"*, *"for at beskytte mig selv"* og *"for at beskytte mine søskende / andre i familien"*. Her ses det således tydeligt, at de ovenfor beskrevne sociale dynamikker omkring kollektiv udøvelse og coping-strategier i relation til negativ social kontrol spiller en væsentlig rolle.

Samtidig har et flertal af de åbne minoritetsetniske LGBT+ personer oplevet en eller flere forskellige former for negative reaktioner fra deres familie og/eller omgangskredsens side, herunder fx *"nedgørende kommentarer og/eller fordømmelse"*, *"at blive ignoreret eller usynliggjort"*, *"at blive socialt udstødt af familien"*, *"overvågning"*, *"pres for at tale med en religiøs vejleder"*, *"husarrest"* og/eller *"trusler om at blive sendt på genopdragelsesrejse"*. Desuden har et mindretal oplevet voldsommere former for negative reaktioner i form af fx *"pres til at indgå et ægteskab mod min vilje"* (16 %), *"voldstrusler"* (14 %), forskellige former for forsøg på *"helbredelse"* (21 %) og/eller decideret fysisk vold (6 %). Bl.a. som følge heraf er forskellige former for mistrivsel særdeles udbredte blandt minoritetsetniske LGBT+ personer, herunder svær ensomhed, alvorlig psykisk mistrivsel og selvmordstanker mv.⁴⁹

Disse mønstre indikerer, at oplysning om og holdningsbearbejdning i relation til LGBT+ området er vigtige forhold at tænke med i forebyggende indsatser mod negativ social kontrol – også selv om emnet er følsomt og kan vække stærke reaktioner og følelser. Herigennem vil man forhåbentligt kunne bidrage til at mindske sandsynligheden for negative reaktioner på åbenhed og dermed bidrage til at styrke levevilkårene og trivslen blandt unge LGBT+ personer fra minoritetsetniske og/eller meget religiøse miljøer.

5.3 BARRIERER RELATERET TIL UDØVERNES (SELV)LEGITIMERING

Udover vigtigheden af at være opmærksom på de komplekse sociale dynamikker i den kollektive udøvelse af negativ social kontrol og særligt udsatte grupper, så er det i et forebyggende perspektiv også vigtigt at være opmærksom på, hvordan man kan imødegå eller udfordre de forklaringer, som en del af udøverne selv anvender til at retfærdiggøre og legitimere deres udøvelse af kontrollen – både over for sig selv og over for andre. Kan man på forhånd skabe kritisk refleksion omkring og udfordre sådanne former for (selv)legitimering, vil det således potentielt kunne virke præventivt.

I relation hertil kan et mindre svensk studie med fokus på den svenske kriminalforsorgs arbejde med at forebygge æresrelateret vold fremhæves som interessant. Studiet indikerer nemlig, at udøverne i sager om æresrelateret vold og negativ social kontrol typisk anvender en række genkendelige teknikker til at (selv)retfærdiggøre eller legitimere deres udøvelse af volden og kontrollen.⁵⁰ Det drejer sig mere specifikt om:

- *Benægtelse af eget ansvar / egne muligheder for at sige fra.* En del af udøverne anser den udøvede kontrol eller vold som noget, der ligger uden for deres egen kontrol, og som de er "nødt til" at udøve for at forsvare familiens omdømme/ære. De oplever med andre ord, at de ikke har noget andet valg, da de ellers vil blive set som "svage".

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Fredholm & Wetter (2015).

- *Benægtelse af at der er sket skade på ofret.* Flere af udøverne i det svenske studie havde svært ved at tale om eller erkende den skade, de havde forvoldt ofret.
- *Opfattelse af at ofret selv har bidraget til eller er skyld i udøvelsen.* En del af udøverne i det svenske studie oplevede, at ofret selv havde bidraget til sin udsathed ved at kaste skam over familien, og derfor ikke burde betragtes som et offer. Der sker med andre ord en form for *victim blaming*, hvor udøverne helt eller delvist lægger skylden for udøvelsen over på ofret.
- *Fordømmelse af det system, som fordømmer dem.* En del af udøverne føler sig uskyldigt dømt (og fordømt) af systemet, som i deres optik ikke giver dem mulighed for at leve ud fra de normer, som de mener er accepterede i "deres kultur". En del af udøverne opfatter således kontrollen eller volden som et privat familieanliggende, som systemet ikke bør blande sig i. Dette fører bl.a. til en fordømmelse af retssystemet.
- *Højere loyaliteter.* En del af udøverne prioriterer familiens og slægtens normer højere end det bredere samfunds normer, også i tilfælde hvor det kan betyde, at de dermed bryder den nationale lovgivning.⁵¹

De identificerede teknikker til (selv)retfærdiggørelse og legitimering blandt dømte udøvere af æresrelateret vold og negativ social kontrol i Sverige indikerer, at en forebyggende indsats bl.a. kan have fokus på at fremme kritisk refleksion i relation til de ovenstående forklaringsmodeller. Det kunne bl.a. ske ved at fremhæve det personlige ansvar for egne handlinger; at man ikke er "svag", men derimod stærk, hvis man tør sige fra overfor omgivelsernes pres; at konsekvenserne af at blive udsat for æresrelateret vold eller negativ social kontrol er alvorlige (at kunne sætte sig i offerets sted); samt at victim-blaming er problematisk (og hvorfor).

Desuden indikerer de to sidste teknikker, at også et øget kendskab til den nationale lovgivning og de grundlæggende retsprincipper, samt en større forståelse for årsagerne til og motiverne bag at systemet en gang imellem "blander sig" kan være vigtigt i et forebyggende perspektiv.

5.4 OM BEHOVET FOR EN MANGEFACETTERET TILGANG

I dette kapitel har vi fremhævet en række studier og resultater, som fra forskellige vinkler giver indblik i, hvad der kendetegner den kollektive udøvelse af negativ social kontrol, herunder hvem der udøver den og hvorfor, forskellige offer- og udøverprofiler samt opmærksomhedspunkter i relation til særligt udsatte grupper og forskellige former for (selv)legitimering blandt udøverne. De fremhævede mønstre understreger bl.a., hvor vigtigt det er at have øje for de forskellige og komplekse mekanismer, der kan være på spil i relation til "kollektivets" udøvelse af negativ social kontrol, herunder at både forældre og unge kan være udøvere af kontrollen, ligesom udøverne selv kan være udsat for negativ social kontrol i form af forventninger om og pres til, at de skal udøve negativ social kontrol over for andre. En forebyggende indsats med fokus på at adressere det kollektive element i udøvelsen af negativ social kontrol kan således med fordel være opmærksom på den kompleksitet og de nuancer, der kendetegner de forskellige udøvere og ofres roller, herunder det pres og den sociale kontrol, som også udøverne kan være udsat for.

⁵¹ Ibid.

Ligeledes er det centralt, at man ikke søger en enkel forklaringsmodel på fænomenet, men at man erkender, at der er tale om et mangefacetteret og komplekst problem, som dermed også bør søges forebygget på flere forskellige måder og med flere forskellige tilgange og fokuspunkter.

Den svenske forsker Pernilla Ouis har peget på det problem, at der i forskningen omkring negativ social kontrol og æresrelaterede konflikter har været en uheldig tendens til at søge enkeltstående forklaringsmodeller på fænomenet, hvilket har bidraget til unødigt polarisering, polemik og politisering af forskningsfeltet. Eksempelvis mener nogle forskere, ifølge Ouis, at fænomenet fortrinsvis må forstås ud fra kønsmagtsordninger og patriarkalske strukturer, mens andre først og fremmest peger på kulturelle forskelle som forklaring på fænomenet. Heroverfor står forskere og debattører som fremhæver marginalisering og strukturel racisme som forklaringsmodel, mens andre igen mener, at forståelsen af fænomenet skal findes på et individuelt niveau hos udøveren. Endelig findes der ifølge Ouis, forskere, som helt benægter eksistensen af negativ social kontrol og æresrelateret vold, og som mener, at det er en konstruktion, der bruges for at miskreditere "de andre".⁵²

Frem for at operere med enkeltstående forklaringsmodeller er der ifølge Ouis i stedet brug for at arbejde med flerdimensionelle forklaringsmodeller ud fra en intersektionel tilgang, hvor vi forsøger at forstå flere magtordningers samspil ud fra forskellige sociale kategoriseringer. Selvfølgelig er det korrekt, skriver Ouis, at den negative sociale kontrol og æresrelaterede vold *bl.a.* kan forklares ud fra køn og kønshierarkier, men det rækker bare ikke som enkeltstående forklaring. Også kultur er relevant for forståelsen, men bare at henvise til "*deres kultur*" er en grov forenkling. Samtidig findes der gruppepres og stærke magthierarkier inden for forskellige etniske, kulturelle og religiøse miljøer, som kan medvirke til at understøtte kontrollen og volden. Desuden er strukturel racisme, ekskludering og marginalisering vigtige puslespilsbrikker for at forstå magtforskydninger inde i familierne. De enkelte familiemedlemmer kan både være udøvere og ofre, og for at forstå deres drivkræfter må vi også anvende individuelle forklaringer, som fx kan handle om skamfølelser, psykisk mistriksel og misbrug. Alt dette spiller ifølge Ouis en rolle i det komplekse fænomen, som æresrelateret vold og negativ social kontrol er.⁵³

Netop behovet for en mangefacetteret og flerdimensionel tilgang er dermed også helt centralt i et forebyggende perspektiv. Der findes ikke én tilgang til at forebygge negativ social kontrol, som er den eneste rigtige. I stedet står det klart, at der er behov for at kombinere flere forskellige typer af forebyggende tilgange og indsatser, hvis vi skal gøre os forhåbninger om at styrke det forebyggende arbejde på feltet. Udøvelse af negativ social kontrol kan have mange forskellige årsager og må derfor også forebygges som sådan.

I det følgende kapitel ser vi nærmere på evalueringerne og erfaringerne fra en række forskellige typer af forebyggende indsatser, som på hver deres område og med hver deres tilgange vil kunne anvendes til forebygge forskellige aspekter af den kollektive udøvelse af negativ social kontrol. Ingen af disse indsatstyper kan imidlertid stå alene. I stedet er der betydeligt potentiale i at kombinere flere forskellige virksomme indsatstyper med henblik på at opnå synergieffekter og arbejde ud fra et helhedsorienteret forebyggende perspektiv.

⁵² Ouis (2015).

⁵³ Ibid.

6 ERFARINGER FRA EKSISTERENDE FOREBYGGENDE INDSATSER MOD NEGATIV SOCIAL KONTROL

6.1 EKSISTERENDE FOREBYGGENDE INDSATSER - EN INTRODUKTION

I dette kapitel ses der nærmere på erfaringerne fra og evalueringerne af eksisterende forebyggende indsatser mod negativ social kontrol. Fokus ligger særligt på indsatser, som på forskellig vis kan antages at forebygge den kollektive udøvelse af negativ social kontrol, herunder indsatser med et bredt forebyggende sigte.

Samlet set kan de eksisterende forebyggende indsatser siges at falde indenfor én eller flere af de følgende overordnede indsatskategorier:

- *Holdningsbearbejdende indsatser* med fokus på bl.a. at styrke kritisk refleksion omkring normer vedrørende køn og familieliv
- *Indsatser med fokus på demokratisk dannelse*, herunder styrket rettigheds- og systemkendskab
- *Indsatser med fokus på at styrke forældrekompetencer*, herunder bl.a. i relation til dialogiske opdragelsesmetoder
- *Peer-to-peer og netværksbaserede indsatser* med fokus på empowerment af kvinder
- *Indsatser med fokus på relationsbaseret familiearbejde* af forskellig karakter

I de følgende afsnit uddybes de enkelte indsatstyper med eksempler på eksisterende indsatser inden for hver af de nævnte kategorier. Da en del af de eksisterende indsatser i større eller mindre udstrækning går på tværs af de nævnte indsatskategorier - og kombinerer elementer fra flere kategorier - kan det være vanskeligt helt entydigt at kategorisere de eksisterende indsatser i relation til de ovennævnte indsatstyper. Vi har derfor valgt at placere eksemplerne på indsatser i de kategorier, som de enkelte indsatser *primært* er vurderet til at falde indenfor.

Blandt de identificerede indsatser er der både indsatser af bred forebyggende karakter (dvs. med en bred og almen målgruppe) samt indsatser af mere foregribende karakter (dvs. med fokus på målgrupper, som kan være i særlig risiko for at blive udsat for eller udøve negativ social kontrol). Hertil kommer, at det ofte kan være svært at skelne helt skarpt mellem hhv. forebyggende, foregribende og indgribende indsatser i relation til negativ social kontrol, da der ofte vil være et samspil mellem de tre niveauer, herunder fx fordi der i forbindelse med en forebyggende indsats viser sig at være behov for at aktivere dele af det foregribende eller indgribende niveau. Der kan ligeledes i forbindelse med indgribende indsatser vise sig et behov for også at iværksætte forskellige foregribende eller forebyggende tiltag. Dette understreger

behovet for at indtænke effektiv brobygning mellem de forskellige niveauer, når man iværksætter en forebyggende indsats mod negativ social kontrol.

Som beskrevet indledningsvis er der gennem mere end 20 år opbygget betydelige erfaringer og ekspertise i relation til at håndtere konkrete sager om (mulig) negativ social kontrol på individniveau, herunder ikke mindst når det handler om at kunne tilbyde unge, der er udsat for negativ social kontrol, relevante former for støtte og hjælp. Blandt de centrale aktører på det primært indgribende niveau findes eksempelvis RED Center mod æresrelaterede konflikter, Etnisk Konsulentteam, SIRIs Sikkerhedskonsulenter og social kontrol-vejlederne i Københavns Kommune m.fl. Flere af disse aktører arbejder også med det foregribende niveau – herunder særligt på individ- og familieniveau – i sager, hvor der kan være konkrete bekymringer for en eller flere borgere samt behov for både at iværksætte tiltag af indgribende og foregribende karakter (fx med henblik på at undgå at en sag udvikler sig negativt). Sådanne aktør- og indsatstyper skal naturligvis også tænkes med i relation til iværksættelsen af en områdebaseret forebyggende indsats mod negativ social kontrol i Københavns Kommune, da det i forbindelse hermed kan antages, at der potentielt vil blive identificeret flere sager, hvor der kan være konkrete bekymringer om negativ social kontrol i relation til en eller flere borgere. Det kan fx ske, fordi der i forbindelse med en bred forebyggende indsats bliver skabt øget opmærksomhed omkring negativ social kontrol, både blandt relevante fagpersoner og blandt personer, som selv kan være udsat for og/eller udøve negativ social kontrol. Den øgede opmærksomhed kan eksempelvis føre til et stigende antal underretninger fra det pågældende område eller et stigende antal af borgere, som selv henvender sig med problemer af mere akut karakter i relation til negativ social kontrol.

I dette kapitel ligger fokus dog alene på en beskrivelse af erfaringerne med eksisterende *forebyggende* indsatser, som kan siges at have relevans for arbejdet med at forebygge den kollektive udøvelse af negativ social kontrol, dvs. indsatser som først og fremmest er orienteret mod bredere målgrupper frem for enkelte individer/familier.

Desuden skal det fremhæves, at der særligt er lagt vægt på at præsentere erfaringer fra relevante indsatser, som er gennemført i Danmark, Norge og Sverige, eftersom vores søgninger i særlig grad har ført til identifikation af relevante eksisterende indsatser og erfaringer i disse tre lande.

6.2 HOLDNINGSBEARBEJDENDE INDSATSER

Når det gælder eksisterende forskningsbaseret viden om holdningsbearbejdende indsatser i relation til forebyggelse af negativ social kontrol, findes der særligt to nyere danske studier, som indledningsvis er relevante at fremhæve.

På vegne af SIRI har VIVE således i perioden 2018-2020 foretaget et følgeforskningsprojekt med fokus på, hvorvidt, hvornår og i hvilke sammenhænge holdningsbearbejdende indsatser og metoder virker i relation til forebyggelse af henholdsvis æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol, samt radikaliserings og ekstremisme. Forskningsprojektet indeholdt et indledende litteraturstudie og et efterfølgende studie, som bl.a. fulgte to konkrete holdningsbearbejdende

indsatser specifikt rettet mod forebyggelse af æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol i Danmark: *Dialogkorpset* og *Meningsdannernetværket*.⁵⁴

VIVEs kortlægning af forskningslitteratur om indsatser, der blev vurderet relevante for det danske arbejde på det æresrelaterede område, nåede bl.a. frem til de følgende konklusioner og anbefalinger i relation til holdningsbearbejdende indsatser:

- At budskabet for en indsats tilpasses målgruppen, herunder ved at tale ind i en eksisterende forståelsesramme, ved at identificere hvem målgruppen spejler sig i og hvilke normer og gruppedynamikker, der kendetegner den specifikke gruppe.
- At tillid til afsenderen er afgørende for, hvordan en indsats modtages og evt. virker hos målgruppen.
- At en tolerant og anerkendende tilgang i indsatsers budskab og formidling kan bidrage positivt i forhold til at skabe en forandring hos målgruppen. Derimod kan indsatser, der bidrager til en oplevelse af stigmatisering og polarisering i målgruppen, have negative virkninger.
- At personer, der har et fællesskab med modtageren, med fordel kan indgå på afsendersiden af en indsats, fx i afdækningen af hvordan en indsats tilrettelægges bedst muligt eller i formidlingen af indsatsen.
- At det kan være gavnligt at arbejde med at styrke målgruppens kompetencer i forhold til kritisk refleksion og øge deres modstandsdygtighed over for forsimplede budskaber og verdensbilleder.
- At det ofte vil være mere udfordrende af ændre dybereliggende holdninger (fx knyttet til kultur, religion og værdier) end at ændre overfladiske holdninger.
- At aktivering af målgruppens følelser kan være afgørende for, at en indsats fører til en individuel forandring. En forandring af dybereliggende holdninger kan dog også være knyttet til svære følelser som tab og rådvildhed, fordi man ændrer syn på noget, der har været dybt forankret. For indsatser der bringer stærke og svære følelser frem, kan det være svært præcist at forudsige, hvordan indsatsen og den mulige virkning her vil udvikle sig.
- At små, kortvarige indsatser normalt vil have meget begrænsede virkninger, bl.a. fordi deltagerne umiddelbart efter indsatsens afslutning vender tilbage til en uforandret kontekst.
- At indsatser kan risikere at have utilsigtede konsekvenser. Eksempelvis kan indsatser, der fokuserer på fx etniske eller religiøse grupper, virke fremmedgørende på den målgruppe, som man ønsker at påvirke. Tilsvarende kan brugen af modnarrativer også være forbundet med en risiko for, at der skabes en smal forståelse af normalitet, der kan virke ekskluderende og potentielt kan skabe modreaktioner.⁵⁵

⁵⁴ Mehlsen & Liversage (2019).

⁵⁵ Ibid.

Som det fremgår af anbefalingerne, er der en række nøgleindsigter fra den eksisterende forskningslitteratur med relevans for forebyggende indsatser mod negativ social kontrol i Danmark, som uanset den enkelte indsats' nærmere karakter er vigtige at tage højde for. Det gælder bl.a. betydningen af tillidsopbygning, af en tolerant og anerkendende tilgang, af at aktivere målgruppens følelser/empati (herunder det uforudsigelige element heri), af tilpasning af budskaber og af opmærksomheden på risikoen for utilsigtede konsekvenser. Helt centralt står også den forskningsmæssige konsensus om, at små kortvarige holdningsbearbejdende indsatser normalt vil have meget begrænsede virkninger. Dette peger således på behovet for længerevarende og helhedsorienterede indsatser på området, som ikke blot har fokus på den eller de enkelte deltagere ved en given event, men også på deltagernes kontekst, herunder fx deres lokale omgangskreds og miljø.

Specifikt i relation til evalueringen af den ene af de to evaluerede indsatser, *Dialogkorpset* (i dag: *Fortællerkorpset*) konkluderer kortlægningen bl.a., at mange af både deltagerne og rekvirenterne er glade for korpsets arbejde, herunder at deltagerne i mange af de afholdte workshops tydeligvis er meget engagerede og også efterfølgende udtrykker stor tilfredshed med indsatsen. En stor del af de interviewede deltagere fra målgruppen kunne således give korpset positive ord med på vejen. Samtidig kan det have en positiv virkning, at ét af virkemidlerne i indsatsen er, at korpsets medlemmer meget åbent fortæller om deres personlige historier og dermed "*går forrest med en stor åbenhed*". Dette kan således være med til at skabe et trygt rum at tale sammen i, hvor andre deltagere også tør komme på banen med deres holdninger og tanker.⁵⁶

Evalueringen indikerer dog også, at der er stor variation i, hvor godt de forskellige workshops synes at fungere, noget som i høj grad kan knyttes til de forskelligartede kontekster, som korpset møder. I nogle sammenhænge har deltagerne fx været uengagerede eller kritiske. Endelig peger evalueringen på, at det i praksis kan være svært at sikre, at alle deltagere oplever at møde anerkendelse, når man både ønsker at være anerkendende og holdnings-bearbejdende i sin tilgang, da det kan være vanskeligt at være begge dele på samme tid.⁵⁷

Fortællerkorpset

Fortællerkorpset er et korps af unge og forældre, der selv har haft æresrelaterede konflikter eller negativ social kontrol inde på livet, og som sætter gang i dialogen om emnerne blandt andre unge og forældre. Korpsets drives i regi af Styrelsen for International Rekruttering og Integration og har som sit hovedformål "at være med til at fremme holdningsændringer" i forhold til emner som ligestilling, ægteskab og individuelle rettigheder. Korpset blev oprindeligt startet som et ungt rollemodelkorps i 2008 og har siden 2012 bestået af både et unge- forældrekorps.

Fortællerkorpset tager rundt i hele Danmark på bl.a. skoler, i klubber, foreninger, boligområder mv. og faciliterer en dialog om fx ligestilling mellem kønnene, ære, omdømme, social kontrol, familiekonflikter, tvangsægteskab osv.

Korpset er uddannet i dialogisk og anerkendende kommunikation og formålet er at skabe øget bevidsthed og refleksion over deltagernes egne sociale og kulturelle normer, herunder "at tænke over hvorfor man gør, som man gør" og at blive præsenteret for alternative opdragelses- og kommunikationsstrategier.

Læs mere i Liversage & Mehlsen (2021).

⁵⁶ Liversage & Mehlsen (2021).

⁵⁷ Ibid.

Evalueringen af *Fortællerkorpset* indikerer, at en indsatsstype af denne karakter har potentiale til at indgå som ét element i en områdebaseret forebyggende indsats mod negativ social kontrol.

Indsatsstypen kan således være med til at understøtte arbejdet med at sætte gang i en dialog om følsomme emner relateret til negativ social kontrol og æresrelaterede konflikter, og den synes at have vist, at den – under de rette kontekstuelle forhold og når det lykkes at sikre en anerkendende tilgang til målgruppen samt et trygt samtalerum – kan være med til at skabe engagement og tilfredshed hos målgruppen. Den lever op til principperne om at inddrage personer, som har et fællesskab med målgruppen; at fokusere på at styrke deltagernes kompetencer i relation til kritisk refleksion; at arbejde ud fra en anerkendende tilgang og at tilpasse budskabet til målgruppen ved at tale ind i eksisterende forståelsesrammer. Endelig er det centralt, at korpset har eksisteret i mange år, og dermed har opbygget en betydelig ekspertise og praksiserfaring i relation til at bruge fortællerkorps-metoden. Imidlertid står det naturligvis samtidig klart, at der er tale om en forholdsvis kortvarig indsatsstype, som ikke kan stå alene, hvis man ønsker at opnå en mere varig virkning. Indsatsstypen skal dermed ses som et *muligt supplement* til de øvrige og mere langvarige indsatsstyper, som kunne indgå en bredere anlagt forebyggende indsats.

En anden indsatsstype, som ligeledes har fokus på holdningsbearbejdning omkring emner som ligestilling og negativ social kontrol, og ligeledes både henvender sig til unge og forældre, er kampagnen *Ret til Ligestilling*, som Dansk Flygtningehjælp og Als Research har udviklet på vegne af Ligestillingsafdelingen. Kampagnen er mere udførligt præsenteret i det følgende afsnit om indsatser med fokus på demokratisk dannelse, herunder rettigheds- og systemkendskab, da den vurderes primært at ligge inden for dette felt. Imidlertid indeholder denne indsats også dialogbaserede elementer med fokus på holdningsbearbejdning og kritisk refleksion, som gør at den kunne tænkes med i en forebyggende indsats på samme måde som *Fortællerkorpset*. En ekstern evaluering fra Oxford Research viser således, at *Ret til Ligestilling*, synes at have lovende effekter i forhold til at bidrage til kritisk refleksion omkring følsomme emner med relevans for forebyggelse af negativ social kontrol. Et altovervejende flertal af kursusdeltagerne i *Ret til Ligestilling* svarer eksempelvis, at de er meget enige eller enige i, at kurset fik dem til at tænke over ligestilling og rettigheder (89 %), og at de vil gøre noget anderledes i deres familieliv fremover (81 %).⁵⁸

I en dansk sammenhæng kan også kampagnerne *Et spørgsmål om ære* (2013-2014) og *Med al ære og respekt* (2017-2019) fremhæves som eksempler på holdningsbearbejdende indsatser. Begge kampagner bestod af en række forskellige elementer med potentiel relevans for en kommende forebyggende områdebaseret indsats, ligesom en række af både de gode og mindre gode erfaringer er relevante at bringe frem. Foruden debatfilm med casehistorier, en flashmob og dialogmøder på skoler med inddragelse af *Fortællerkorpset* (dengang Dialogkorpset), blev der som et led i kampagnen *Et spørgsmål om ære*, også udarbejdet en række stickers – oversat til flere forskellige sprog – som blev sat op forskellige steder i udsatte boligområder (i opgange, på bagtrapper og ved skraldespande mv.). De gjorde både unge og forældre opmærksomme på muligheden for at få hjælp, hvis man oplever negativ social kontrol eller konflikter i relation til unges valg af uddannelse og/eller kæreste/ægtefælle.

⁵⁸ Oxford Research (2021).

Smid ikke rettighederne ud.

Som ung i Danmark har du ret til selv at vælge uddannelse og kæreste. Det kan være svært at bestemme sig. Især hvis du og din familie ikke er enige.

Men det er dit liv og dit valg.

Det er heller ikke altid let at være forældre. Du kan få hjælp og rådgivning – hvad enten du er ung eller forælder. Også inden konflikterne bliver for store.

RÅDGIVNING TIL FORÆLDRE
www.lokk.dk • Tlf. 70270366

RÅDGIVNING TIL UNGE MED ETNISK MINORITETS BAGGRUND
www.etniskung.dk • Tlf. 70277666

SE MERE PÅ: facebook.com/etspørgsmålomære | DOWNLOAD APP

MOSIK | UNGE MED ETNISK MINORITETS BAGGRUND

Eksempel på sticker, der blev sat op i flere boligområder ifm. kampagnen *Et spørgsmål om ære*

Kampagnen *Et spørgsmål om ære* vakte opsigt og debat, ligesom der i tiden under og efter kampagnen blev registreret et stigende antal henvendelser til de hjælpetilbud, som kampagnen gjorde målgrupperne opmærksomme på og havde til formål at bygge bro til. I den forstand var kampagnen både med til at øge synligheden omkring negativ social kontrol og det brud på unges rettigheder, som en sådan form for kontrol er forbundet med. Ligeledes bidrog kampagnen antageligt også til at styrke kendskabet til og brugen af de eksisterende hjælpetilbud på området. Kampagnen førte dog også til en række negative modreaktioner. Der blev således iværksat en form for modkampagne med konkurrerende stickers, der blev opsat i de samme, udsatte boligområder, som karikerede kampagnens budskaber og hævdede, at de var udtryk for et ønske om *"kontrol af muslimernes familieliv"*. Foreningen Hizb-ut Tahrir udgav også en publikation, som ligeledes hævdede, at den såkaldte bekæmpelse af social kontrol i virkeligheden handlede om *"statskontrol af muslimernes familieliv"*.⁵⁹ Desuden blev en af de unge rollemodeller, som deltog i kampagnens debatfilm, udsat for alvorlige trusler, hvilket førte til at den pågældende debatfilm (som handlede om retten til selv at vælge sin kæreste på trods af andres ønsker) måtte tages ned.

Erfaringerne fra kampagnen *Et spørgsmål om ære* peger således også på den type af negative modreaktioner, som man kan risikere og dermed bør være forberedt på, når man iværksætter

⁵⁹ Hizb-ut Tahrir (2013).

en holdningsbearbejdende indsats, der opnår en høj grad af synlighed, herunder ikke mindst i udsatte boligområder. Hvorvidt de negative modreaktioner på kampagnen bør fortolkes som et tegn på en fejlslået kampagne eller det modsatte er et åbent spørgsmål. På den ene side kan det hævdes, at de negative modreaktioner bidrog til at mudre kampagnens budskaber og dermed til at skabe yderligere polarisering, stigmatisering og politisering på et i forvejen følsomt område. På den anden side kan de negative modreaktioner, som tilsyneladende primært kom fra et særligt og forholdsvis yderligtgående politisk segment i visse muslimske miljøer, også fortolkes som et tegn på, at kampagnen rent faktisk lykkedes med at nå ud til udsatte unge og forældre med nye former for kommunikation. Ud fra en sådan fortolkning kan modkampagnen i stedet ses som et tegn på, at kampagnen var en succes, og at den netop derfor fremkaldte modreaktioner fra miljøer, som ønskede at begrænse de pågældende unge og forældres adgang til netop den type af viden og budskaber, som kampagnen udbredte.

Også når det handler om frivillige organisationers tilgange til at forebygge og modvirke negativ social kontrol gennem holdningsbearbejdende tiltag, er der forskellige holdninger til, om man så vidt muligt bør undgå enhver form for "strid" og konfrontation, eller om man i stedet bør fokusere på "samtale"- og konsensusbaserede tilgange.

Et norsk studie peger på, at disse holdninger typisk er baserede på forskellige former for forståelser af negativ social kontrol som problem, hvilket har betydning i forhold til, hvordan de forskellige aktører går til problemet - og forestiller sig, at det kan løses. Aktører som er kendetegnet ved en konfronterende frem for en konsensusdrevet tilgang, ser oftere ud til at have en problemforståelse, som er præget af et såkaldt identitetsperspektiv. Hvis man mener, at miljøer, hvori der forekommer negativ social kontrol, har en tendens til at lukke sig endnu mere om sig selv i deres møde med majoritetssamfundet, så er det nærliggende at tænke, at der er behov for en konfronterende tilgang for at kunne bryde med denne proces. Hvis man i stedet mener, at negativ social kontrol skyldes normer og traditioner, som mennesker og miljøer har, men som de ofte vil være i stand til at lægge bag sig i mødet med nye informationer, nye erfaringer og nye normer, så er det nærliggende at anvende en mere åben og mere konsensusbaseret tilgang. Titlen på den norske rapport "*Samtale og strid*" opsummerer således de frivillige norske organisationers forskellige løsnings- og ændringsforståelser og de forskellige tilgange til forståelsen af negativ social kontrol, som de udspringer af.⁶⁰

På det foreliggende vidensgrundlag er det ikke muligt entydigt at afgøre, hvorvidt konsensusprægede eller mere konfronterende orienterede tilgange eller indsatser er de mest hensigtsmæssige. Samtidig kan det meget vel tænkes, at der kan være behov for begge typer af tilgange. I stedet for at se de to ovenstående problemforståelser, som gensidigt udelukkende fortolkninger af problemet, kan det således tænkes, at begge forståelser af problemet er relevante, men på hver deres måde og i relation til forskellige dele af målgruppen og problemet.

Det må dog samtidig fremhæves, at hovedparten af de interviewede fagpersoner og eksperter i denne undersøgelse enten primært eller alene anbefaler en konsensuspræget tilgang, frem for en mere konfronterende tilgang. Det gælder ikke mindst i relation til en forebyggende indsats i et specifikt boligområde, hvor den langsigtede tillidsopbygning er vigtig, og hvor man risikerer at sætte den opbyggede tillid unødigt på spil, hvis de aktører, som er afhængige af den langsigtede tillidsopbygning, selv anvender en konfronterende tilgang. Imidlertid kan der måske være ræson i at indbyde *eksterne* aktører, som fra en anden vinkel - herunder fx med udgangspunkt i egne historier - kan byde ind med oplæg af mere debatskabende - og potentiel

⁶⁰ Bråten et al. (2021).

konfrontatorisk karakter. En helhedsorienteret forebyggende indsats mod negativ social kontrol bør således ikke på forhånd helt udelukke hverken den ene eller den anden tilgang, men i stedet overveje at anvende flere forskellige tilgange, som kan løftes af aktører med hver deres styrker og typer af relationer til målgruppen. Afsenderen og relationen til målgruppen er således afgørende. Flere eksterne evalueringer baseret på solide evidensbaserede metoder må så over tid være med til at styrke vores viden om, hvilke tilgange der virker bedst, i hvilke forskellige sammenhænge og under hvilke forudsætninger.

Kampagnerne *Et spørgsmål om ære og Med al ære og respekt*

Kampagnen *Et spørgsmål om ære* var bygget op omkring 30 dialogmøder med unge og deres forældre, som blev afholdt på bl.a. ungdomsuddannelser og i foreninger. Kampagnen havde til formål at forebygge og modvirke social kontrol. Kampagnen satte fokus på inddragelse, engagement og kommunikation i øjenhøjde med de unge, som var målgruppen, ved udover dialogmøderne at lave flashmobs, videoer og sticker bombing. *Et spørgsmål om ære* blev gennemført over en periode på halvandet år i 2013-2014. (<https://alsresearch.dk/projekt/et-spoergsmaal-om-aere/>)

Kampagnen *Med al ære og respekt* havde til formål at oplyse om, forebygge, modvirke samt sætte gang i debatten om negativ social kontrol. Kampagnen var delt op i tre elementer: En informations- og holdningsbearbejdende indsats målrettet personer fra miljøer præget af negativ social kontrol og fagpersoner fra kommunerne, et meningsdannernetværk og til sidst en konference for kommunale ledere, myndighedsmedarbejdere og frontpersonale. Meningsdannernetværket bestod af personer, der har erfaring med negativ social kontrol og som ønskede at sætte gang i debatten om det. Netværket holdt oplæg, skrev blogindlæg og var en offentlig stemme i debatten om negativ social kontrol. Medlemmer af netværket deltog i kompetenceopbyggende møder i løbet af indsatsen. Kampagnen *Med al ære og respekt* blev gennemført fra august 2017 til december 2018.

Læs mere om kampagnerne i Liversage og Mehlsen (2021) samt på alsresearch.dk

En anden relevant erfaring kan fremhæves fra den efterfølgende kampagne *Med al ære og respekt*, hvor der bl.a. blev etableret et såkaldt *Meningsdannernetværk*. Formålet med netværket var at støtte unge, der havde taget - eller som ønskede at tage - et opgør med undertrykkende normer, til at træde frem i offentligheden. Derigennem ønskede man at inspirere andre til at tage lignende opgør. Netværket bestod dels af personer med etnisk minoritetsbaggrund (primært nuværende eller tidligere muslimer) og dels af majoritetsdanskere, der tidligere havde været en del af fx Jehovas Vidner eller Indre Mission. Denne bredde i netværket fremhævede flere af deltagerne som en fordel. Aktiviteterne i netværket handlede dels om at holde oplæg - primært om personlige erfaringer - og dels om at lave skriftlige indlæg, der blev bragt på netværkets hjemmeside, i pressen og på sociale medier. Ifølge VIVEs evaluering er en vigtig erfaring fra dette netværk, at personer, der har brudt med negativ social kontrol, ofte oplever psykiske udfordringer, hvorfor der er behov for at understøtte deltagerne samt for at give dem en klar og fælles forståelsesramme:

At stille sig op offentligt og tale om sådanne erfaringer kan i sig selv være hårdt. Det kan endvidere udløse repressalier fra ens miljø, hvilket kan forværre eksisterende udfordringer. I forlængelse heraf udtrykte en stor del af netværkets medlemmer, at de havde behov for støtte af psykologisk karakter. De havde også - som nyetableret netværk - behov for at lære de andre netværksmedlemmer at kende og nå frem til en fælles forståelse for det netværk, de var blevet en del af.⁶¹

Hertil kommer, at det kan hæmme indsatsers gennemslagskraft, hvis målgruppen ikke har tillid til, at afsendere bag en indsats vil dem det godt. Begge kampagnerne *Et spørgsmål om ære* og *Med al ære og respekt* blev således gennemført på vegne en styrelse og et ministerie, som hører under integrationsministeren, hvorfor der kan være risiko for at den politisering og de politiske udmeldinger, som i øvrigt kendetegner integrationspolitikken, påvirker målgruppens opfattelse af kampagnes budskaber og tillid til kampagnens afsendere. Desuden opstod der undervejs i kampagnen *Med al ære og respekt* også en debat om selve kampagnen mellem en række folketingspolitikere, herunder politikere som kritiserede kampagnen for også at anvende meningsdannere med etnisk dansk majoritetsbaggrund. Også dette forhold bidrog til at "politisere" kampagnen yderligere.

Opsummerende fremhæver VIVE i deres evaluering af holdningsbearbejdende indsatser til forebyggelse af negativ social kontrol og ekstremisme da også, at man bør overveje at forankre holdningsbearbejdende indsatser uden for de direkte politisk styrede organisationer:

Hvis en indsats er tæt knyttet til et ministerium og en minister, som står i spidsen for en national diskussion, som deler vandene, risikerer man altså, at formidlernes varetagelse af indsatsen kan blive tolket som en stillingtagen til denne nationale dagsorden. Noget sådant kan være kontraproduktivt for det, som skal foregå i indsatsen. Dette bør man dermed være bevidst om og overveje en egentlig armslængde i udførelsen af indsatser, eventuelt ved at forankre indsatserne andetsteds, som fx i NGO-regi.⁶²

Dette forhold er således også centralt at være opmærksom på i en eventuel kommende holdningsbearbejdende indsats, der gennemføres på vegne af Københavns Kommune. Også

⁶¹ Liversage & Mehlsen (2021), s. 11.

⁶² Liversage & Mehlsen (2021), s. 114.

her kan der således være en værdi i at sikre, at en sådan indsats forankres hos en eller flere relevante NGO'er, samt at der sikres et armslængdeprincip i relation til indsatsens udformning.

Også i andre europæiske lande er der gennemført holdningsbearbejdende indsatser af forskellig karakter, som har det til fælles, at de primært er målrettet unge.⁶³ Mere specifikt har man både i Tyskland og Sverige forsøgt sig med indsatser specifikt målrettet unge mænd i indsatserne *Heroes* og *Sharafs Hjältar*.

Sharafs Hjältar

Sharafs Hjältar var en svensk indsats som arbejdede med unge minoritetsetniske mænd. Indsatsen blev iværksat i 2004 og er i dag en del af den nationale organisation *Fryshuset-Elektra Sharaf Hjältar & Hjältinnor*. *Sharafs Hjältar* bestod af en gruppe unge mænd med baggrund i æreskulturen og erfaringer med negativ social kontrol, men som havde taget afstand fra miljøet. I stedet ønskede de at påvirke jævnaldrende unge mænds holdninger til æreskulturen og negativ social kontrol samt være rollemodeller. Sharaf betyder ære på arabisk, så *Sharafs Hjältar* betyder *Ærens helte*.

Sharafs Hjältar holdt oplæg på skoler og fritidsklubber, og de bestod ofte af en kombination af fortællinger baseret på heltenes personlige erfaringer samt diskussions- og vurderingsøvelser, hvor deltagerne selv skulle på banen. Formålet var at skabe en dialog om nye tanker og værdier blandt de unge mænd, samt engagere dem i at støtte hinanden til at turde gå imod de eksisterende æreskulturelle normer.

Læs mere i Erikson (2006) samt Rexvid & Schlytter (2012).

En evaluering af det svenske projekt *Sharafs Hjältar*, som er baseret på interview med deltagere og projektledere, peger på, at æresrelaterede normer og værdier er meget sejlivede, hvorfor der ifølge studiet er behov for kompromisløse og vedholdende interventioner rettet mod holdningsændringer hos mænd. Formålet med projektet *Sharafs Hjältar* var mere specifikt at ændre deltagernes holdninger til ære, herunder ikke mindst til værdien af seksuel uskyld hos kvinder, da mødomsmyten og beskyttelsen af kvinders uskyld udgør en hjørnesteen i konstruktionen af maskulinitet i miljøer præget af æresrelaterede normer. Men selvom mændene forstod og accepterede, at der er videnskabeligt belæg for, at det er en myte, at alle kvinder bløder ved første samleje, så var der forskellige holdninger til betydningen af dette i relation til den sociale kontrol. Nogle af mændene anerkendte kvinders ret til intime førægteskabelige relationer, mens andre fortsat foretrak en kommende partner, som var "urørt" og havde et godt rygte. De sidstnævnte mænd forstod med andre ord, at mødommen var en upålidelig kontrolmekanisme og fokuserede i stedet på mere pålidelige mekanismer, som fx betydningen af rygte og andre former for social kontrol med kvinders seksualitet.⁶⁴

⁶³ Se fx projekterne *Integrate UK* i Storbritannien (<https://integrateuk.org/>) og *Heroes* i Tyskland (<https://www.heroes-net.de/ueber-uns/>).

⁶⁴ Rexvid & Schlytter (2012).

Resultaterne indikerer, at et opgør med mødomsmyten ikke i sig selv er tilstrækkeligt, hvorfor man bør fokusere mere bredt på at ændre det samlede æresrelaterede norm- og værdisystem, som denne myte er en del af. Konkret anbefaler studiets forfattere, Astrid Schlytter og Devin Rexvid på denne baggrund, at en holdningsændrende indsats fokuserer på at udfordre hele nettet af undertrykkende magtstrukturer, da en sådan tilgang vil have større mulighed for at bidrage til ligestilling og frihed. En sådan tilgang kunne, ifølge Schlytter og Rexvid, bestå af to dele. Den ene del kunne fokusere på menneskers lige værdi, i den forstand at piger har de samme kapaciteter og evner som drenge, hvormed det kan understreges, at æresnormer begrænser piger til et umenneskeligt liv. Den anden del kunne fokusere på drenges rolle i æreskulturen, hvor det er vigtigt kompromisløst at vise, at æresnormer også afgrænser og begrænser deres frihed og levevilkår, da det bliver forventet af dem, at de skal undertrykke og straffe nært beslægtede kvinder for "upassende opførsel". På denne måde skal drenge og unge mænd ikke kun være opmærksomme på at frigøre deres nærmeste kvindelige slægtninge, men også dem selv fra et kønssystem, der giver dem både fordele (fx magt og status) og ulemper (fx undertrykkelse og afstraffelse af nært beslægtede kvinder). Begge dele er således afgørende for unge mænd, som skal distancere sig fra æreskulturen ved at gennemskue rygternes rolle og "omdømmets tyranni", så de bliver i stand til at frigøre sig fra de undertrykkende mekanismer.⁶⁵

Samlet set må erfaringerne fra de eksisterende holdningsbearbejdende indsatser siges at være blandede, ligesom det står klart, at kortvarige holdningsbearbejdende indsatser ikke er tilstrækkelige og ikke kan stå alene, hvis man ønsker at forebygge og modvirke negativ social kontrol. Den eksisterende viden peger således på, at der er tvivl om, hvorvidt denne type af indsatser kan føre til holdningsændringer af mere varig karakter, samt om eventuelle holdningsændringer i så fald også vil manifestere sig i reelle adfærdsændringer. En typisk konklusion i evalueringerne af de holdningsbearbejdende indsatser er således, at de er lykkedes med at få deltagerne til at reflektere over deres holdninger og har givet dem nye perspektiver, men også at det er uvist i hvilket omfang, det vil føre til egentlige adfærdsændringer.⁶⁶

Samtidig peger erfaringerne på, at man skal tænke sig nøje om, i forhold til hvilke budskaber og hvilke afsendere der indgår i en holdningsbearbejdende indsats, da risikoen for politisering og for negative modreaktioner og trusler mod deltagerens sikkerhed er tilstede⁶⁷, ligesom man risikerer at sætte tillidsrelationer på spil, der er opbygget over lang tid, hvilket kan stå i vejen for at arbejde med andre og mere langsigtede forebyggelsestiltag.

Blandt de interviewede eksperter og fagpersoner i denne undersøgelse er der således også en udbredt skepsis over for idéen om enten primært eller alene at satse på indsatser af kampagne- og holdningsbearbejdende karakter i en forebyggende områdebaseret indsats, bl.a. af de ovenfor nævnte grunde. Hertil kommer, at den kollektive udøvelse af negativ social kontrol, som beskrevet i det foregående kapitel, ikke alene hænger sammen med udøvernes holdninger, men er et langt mere komplekst og sammensat fænomen, der dermed også bør forebygges som sådan.

I forbindelse med kampagnen *Et spørgsmål om ære* blev der udviklet et idékatalog baseret på interview med unge, som selv havde været udsat for negativ social kontrol. Her udtrykte flere af

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Foruden de allerede nævnte evalueringer, se fx evalueringen af det EU-støttede projekt *Fatima*, som havde til formål at forebygge æresrelateret vold gennem holdningsbearbejdende spil (gamification), og som blev gennemført af NGO'er i flere forskellige EU-lande, herunder i Sverige, Storbritannien, Portugal og Grækenland (Håyren & Sjöqvist (2016)).

⁶⁷ Også i projektet *Sharafs Hjältar* var der således flere af de involverede som modtog trusler, se Schlytter et al. (2011).

de unge også selv skepsis overfor idéen om at forebygge negativ social kontrol gennem holdningsbearbejdende indsatser over for deres forældre og andre udøvere, da de holdninger, som er forbundet med kontrollen, kan være meget vanskelige at ændre. I stedet anbefalede de unge, at man fokuserer på at informere forældre og andre potentielle udøvere om lovgivning og rettigheder i Danmark, herunder hvad der er henholdsvis tilladt og forbudt i relation til opdragelse af børn og unge.⁶⁸

Samtidig kan der være en risiko for at forstærke dikotomiske og forsimplede forståelser af "dem" og "os" i indsatser, som primært tager udgangspunkt i et ønske om at påvirke "andres" holdninger. Der kan således også være behov for at arbejde med at nuancere holdningerne til negativ social kontrol blandt de fagpersoner og andre, som er i berøring med målgruppen, så man undgår, at de selv arbejder ud fra forsimplede forståelser af fænomenet og eventuelle egne fordomme eller uhensigtsmæssige generaliseringer, som fx at det skyldes "*deres kultur*".

En holdningsbearbejdende indsats kan således med fordel tænkes sammen med vidensopbygning og en styrkelse af en nuanceret og reflekteret problemforståelse, ikke blot i relation til den primære målgruppe for indsatsen, men også i relation til den sekundære målgruppe af udførende fagpersoner.

6.3 INDSATSER MED FOKUS PÅ DEMOKRATISK DANNELSE

I den eksisterende faglitteratur er der udbredt enighed om, at øget demokratisk dannelse, herunder styrket rettigheds- og systemkendskab, er en meget vigtig komponent i det langsigtede arbejde med at forebygge både negativ social kontrol og ekstremisme. Indsatser med fokus på øget demokratisk dannelse har også til formål at styrke deltageres kompetencer i relation til kritisk tænkning, hvormed de også i en vis forstand kan siges at være holdningsbearbejdende, om end i en mere indirekte form.

Der findes da også en hel del erfaringer fra eksisterende indsatser, som fra forskellige vinkler og med fokus på forskellige målgrupper, har søgt at forebygge negativ social kontrol ved at fokusere på at styrke deltageres demokratiske dannelse, herunder deres rettigheds- og systemkendskab samt kritiske kompetencer.

Nedenfor gennemgås en række af de vigtigste erfaringer fra denne type af indsatser, når de har været gennemført i hhv. en skole- eller uddannelsesmæssig kontekst med fokus på elever og deres forældre; i en kontekst med fokus på nytilkomne voksne; i en kontekst med fokus på voksne med mange års ophold men med et begrænset rettigheds- og systemkendskab og/eller i en kontekst med fokus på empowerment af kvinder.

⁶⁸ Følner & Lund (2015).

6.3.1 INDSATSER MED FOKUS PÅ DEMOKRATISK DANNELSE I GRUNDSKOLER OG PÅ UNGDOMSUDDANNELSER

Grundlæggende er alle grundskoler i Danmark forpligtede til at arbejde med at styrke elevernes demokratiske dannelse, da denne forpligtelse fremgår af Folkeskolelovens formålsparagraf. Heri står der bl.a., at:

Folkeskolen skal forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens virke skal derfor være præget af åndsfrihed, ligestilling og demokrati. [Desuden fremhæves det, at:] ... Elever og forældre samarbejder med skolen om at leve op til folkeskolens formål.⁶⁹

Tilsvarende fremgår det af formålsparagraffen i Friskoleloven, at:

Skolerne skal efter deres formål og i hele deres virke forberede eleverne til at leve i et samfund som det danske med frihed og folkestyre samt udvikle og styrke elevernes demokratiske dannelse og deres kendskab til og respekt for grundlæggende friheds- og menneskerettigheder, herunder ligestilling mellem kønnene.⁷⁰

Både folkeskoler og frie grundskoler udgør dermed en helt central arena i relation til det langsigtede arbejde med at forebygge negativ social kontrol gennem demokratisk dannelse og øget kendskab til rettigheder og pligter i et samfund som det danske, herunder både i relation til den undervisning der gives til eleverne og i relation til samarbejdet med forældrene.

Imidlertid kan der naturligvis være stor forskel på, *hvordan* de enkelte skoler i praksis arbejder med at leve op til de ovenstående formål, ligesom det kan være forskelligt *i hvor høj grad*, skolerne prioriterer formålet i deres virke – og lykkes med at leve op til det. Endelig står det klart, at det kun er de færreste skoler, som eksplicit forholder sig til betydningen af dette formål specifikt i relation til at forebygge og modvirke negativ social kontrol.

⁶⁹ Bekendtgørelse af lov om folkeskolen, §1 stk. 3 og §2 stk. 3, LBK nr. 1396 af 05/10/2022. <https://www.retsinformation.dk/eli/ta/2022/1396>

⁷⁰ Bekendtgørelse af lov om friskoler og private grundskoler m.v., §1 stk. 2, LBK nr. 816 af 14/08/2019. <https://www.retsinformation.dk/eli/ta/2019/816>

Erfaringer fra både Sverige, Norge og Danmark peger på, at en vellykket forebyggende indsats mod negativ social kontrol i grundskoleregi med fordel kan hvile på tre grundlæggende elementer. Det første element består i aktivt og bevidst at *prioritere den demokratiske dannelse af eleverne*, herunder styrkelsen af elevernes og forældrenes kendskab til og respekt for grundlæggende friheds- og menneskerettigheder, som en integreret og helt central del af skolens overordnede vision og virke. Dette indebærer bl.a. efteruddannelse af alle skolens lærere og udarbejdelsen af en handleplan på området.

Det andet element består i at lægge stærk vægt på *at sikre overholdelsen af skole-/undervisningspligten*, sådan at alle elever - uden undtagelse - så vidt muligt deltager i alle dele af den lovpligtige undervisning, herunder også i seksualundervisningen og i fag som idræt og kristendomskundskab/religion samt på lejture og andre udflugter.

Det tredje element består i at *prioritere øget forældreinddragelse og forældresamarbejde*, herunder særligt i relation til forældre, som har et begrænset forhåndskendskab til den rolle, som forventes af dem som forældre og til de principper og love som skolen arbejder ud fra - herunder ikke mindst principperne om demokratisk dannelse og undervisningspligt.

Særligt i Sverige er der udgivet flere studier som beskæftiger sig med skolens rolle i relation til at forebygge æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol. Generelt peger studierne på vigtigheden af: At området prioriteres på skolen; at man udarbejder fælles retningslinjer og står fast på skolens grundlæggende værdier og forpligtelser (herunder til at sikre elevernes rettigheder, til at overholde undervisningspligten og til at give eleverne demokratisk dannelse); at man sikrer at ingen står alene med håndteringen af de akutte sager, og at man undgår at være overforsigtig eller konfliktsky af misforståede hensyn eller berøringsangst.⁷¹ I relation til behovet for at undgå misforståede hensyn og berøringsangst skriver de forskerne Mehrdad Darvishpour og Pirjo Lahdenperä uddybende:

Æresrelaterede problemer i skoler er et meget komplekst område, som involverer flere forskellige værdi- og meningssystemer, som er mere eller mindre følelsesladede. [...] Æresrelaterede problemer, som skolens personale opdager, opleves ofte som risikable situationer på grund af stigmaet og frygten for at medvirke til øget xenofobi og fordomme. Dette bør dog ikke på nogen måde afholde skolens personale fra at tage sig af problemerne eller fra at være opmærksomme på, hvad æresrelaterede idéer kan medføre. Forebyggende arbejde med værdier omkring kønsligestilling og med at afhjælpe æresrelateret undertrykkelse må ikke blive negligeret på grund af frygt for forældres reaktioner eller frygt for at skabe etniske spændinger. Æresrelaterede værdier må ikke stå i vejen for den enkelte elevs ret til uddannelse, uanset køn og etnisk baggrund mv.⁷²

⁷¹ Darvishpour & Lahdenperä (2014).

⁷² Darvishpour & Lahdenperä (2014), s. 52. Vores oversættelse fra engelsk til dansk.

Et andet svensk studie peger sammenfattende på, at skoler generelt må opfattes som en vigtig arena for det forebyggende arbejde på området, fordi skolerne har mulighed for at nå ud til *alle* børn og unge. Skolen er også en samfundsmæssig institution, hvor en række love tydeliggør, hvilken rolle skolen skal spille i et opdragende og dannende perspektiv.⁷³

Mere specifikt har man i Söderhamns kommune i Sverige gjort sig erfaringer med at prioritere forebyggelse af negativ social kontrol og æresrelateret vold som et strategisk- og udviklingsmæssigt satsningsområde, der har involveret alle kommunens skoler. En evaluering peger på, at kommunens arbejde på området har været lovende og "*fremgangsrigt*". Det hænger bl.a. sammen med, at der er udarbejdet en specifik og velkoordineret strategi mod negativ social kontrol og æresrelaterede konflikter i kommunen, samt at der bliver inddraget eksterne sparringspartnere og fagpersoner, som løbende kan støtte og sparre med kommunen omkring dens arbejde på området. Desuden understreges vigtigheden af kontinuerlig og fortsat kompetence- og metodeudvikling på området, bl.a. fordi der løbende sker udskiftning af medarbejdere.⁷⁴

I kommunens handlingsplan er der bl.a. et tydeligt fokus på, at der skal undervises i individets rettigheder, herunder i kvinders seksualitet og ret til egen krop. Samtidig tager handlingsplanen udgangspunkt i den svenske skolelovs formulering om, at skolen skal se hver enkelt elev ud fra hans eller hendes egne forudsætninger og uafhængigt af forældrenes baggrund. I skolernes læreplan fremgår det således, at disse formuleringer skal:

*... være velforankrede i al undervisning. Det er vigtigt, at os der arbejder med børn og unge, taler om hvad demokrati indebærer, så tidligt som muligt når eleven begynder i skolen; at det handler om rettigheder og pligter, baseret på vores svenske love, børnekonventionen og menneskerettighederne. Vi taler om menneskers lige værdi - mænds og kvinders.*⁷⁵

Desuden tager handlingsplanen i Söderhamns kommune udgangspunkt i, at skolen er til for barnets skyld, og at den skal være et "fristed", hvilket vil sige, at den enkelte elev ikke skal kontrolleres i skolen, hverken af andre elever, søskende eller slægtninge.

⁷³ Darvishpour & Lahdenperä (2014).

⁷⁴ Hussain & Schlytter (2020).

⁷⁵ Hussein & Schlytter (2020), s. 67. Vores oversættelse fra svensk til dansk.

Söderhamns kommunes skoler

Söderhamns kommune i Sverige har siden 2009 haft fokus på at øge vidensniveauet omkring negativ social kontrol og æresrelateret vold bl.a. gennem en konkret handleplan for kommunens skoler. Heri er der bl.a. anbefalede kilder til brug i undervisningen, som omhandler fx børns rettigheder, og hvordan emner relateret til negativ social kontrol inddrages i undervisningen. Handleplanen til skolerne indeholder også typiske faresignaler hos en elev, der er udsat for negativ social kontrol, samt rutiner for hvad en medarbejder skal gøre i tilfælde, hvor det mistænkes. Derudover tager også skolesundhedsplejersken samtaler med piger, så de kender deres rettigheder.

Læs mere i Hussein & Schlytter (2017).

Et andet centralt punkt i Söderhamns kommunes handlingsplan er den svenske skolepligt:

I skolepligten i Sverige indgår obligatorisk deltagelse i samtlige skoleemner. Her gør vi ingen undtagelser uanset forældres ønsker til eller krav om fritagelse fra fx seksualundervisning, svømning, hjemkundskab og billedkunst.⁷⁶

Selvom der er visse kontekstuelle forskelle mellem Sverige og Danmark - herunder fx at der i Danmark ikke er skolepligt men i stedet *undervisningspligt*, så er det stadig oplagt, at en kommende områdebaseret forebyggende indsats i Københavns Kommune lader sig inspirere af de svenske erfaringer, når det handler om, hvordan de lokale skoler i området kan indgå og involveres i en sådan indsats.

Flere af de interviewede eksperter i denne undersøgelse peger samtidig på, at der allerede findes en skole i Københavns kommune - nemlig Tingbjerg Skole - der arbejder ud fra lignende overordnede principper, hvorfor der også med fordel kan hentes inspiration herfra.

Ligesom på de nævnte svenske skoler har man også på Tingbjerg skole ledelsesmæssigt valgt at prioritere forebyggelse af negativ social kontrol højt, bl.a. ved at sætte den demokratiske dannelse og undervisningspligten i centrum på lignende vis. Det demokratiske dannende rettigheds- og mangfoldighedsperspektiv er således en integreret og central del af skolens vision, virke og handlingsplan.

⁷⁶ Ibid.

Skoleleder Marco Damgaard udtrykker det således:

Folkeskolelovens formålsparagraf fungerer egentlig ret godt, hvis man tør være ret tydelig omkring den. For i den ligger der demokratisk dannelse, der ligger friheds- og hele dannelsesaspektet. Og det 'overværdisætter' vi bevidst i forhold til andre skoler, hvor det måske ligger mere implicit. Her hos os er det ekstremt eksplicit og med fokus på demokratisk dannelse. [...]. Min dagsorden har ikke været at gå ud og kalde det social kontrol, men demokratisk dannelse. For når man arbejder i en folkeskole, så er det et fuldstændigt fantastisk ståsted i forhold til at arbejde for demokratiet og for dannelse. Og det har jo været meget bevidst, for det forebygger negativ social kontrol, og det forebygger usunde fællesskaber. Og her er der en stærk mulighed for at bruge folkeskolen mere i den her dagsorden sammen med andre aktører - for det kan ikke stå alene, det vi gør i skolen.⁷⁷

Samtidig lægger Tingbjerg skole - i lighed med skolerne i Söderhamn - stærk vægt på, at alle elever - uden undtagelse - skal deltage i alle dele af undervisningen, herunder også i seksualundervisningen og i fag som fx idræt, musik og kristendomskundskab/religion:

Der er jo nogen, der nogle gange ikke må deltage i noget så harmløst som musik, eller sang, eller dans, eller noget andet. Der er vi ret 'hardcore' og går 'to the bone', og indkalder forældrene til samtale. Her går vi i positiv dialog og siger, 'er det rigtigt?' og forklarer, hvorfor vi på skolen skal sørge for, at alle elever deltager i undervisningen. Hvis de efterfølgende alligevel holder fast, så vil vi lave en underretning til de sociale myndigheder, for det vil være negativ social kontrol.⁷⁸

⁷⁷ Interview med Marco Damgaard, Tingbjerg Skole, d. 12. april 2023.

⁷⁸ Ibid.

I forlængelse af Tingbjergs skole opmærksomhed på behovet for at samarbejde med lokale aktører om at løfte dagsordenen, har skolen samtidig indgået et tæt samarbejde med den lokale boligsociale helhedsplan:

Vi skal holde fast i at være synlige i bydelen på en positiv måde. Vi skal holde fast i Tingbjerg, fordi det skal være fortællingen om hele bydelen, som ændrer sig. Vi skal vise omverdenen, at det kan være et godt sted at bo og et godt sted at gå i skole. Så den der fællesskabsfølelse og det tilhørsforhold, det har vi fået skabt sammen med bydelen. Vi har brugt rigtigt meget den boligsociale helhedsplan som en enormt vigtig aktør, der spiller rigtigt godt sammen med vores projekt, og vi har samarbejdet med dem på flere parametre.⁷⁹

Specifikt i relation til arbejdet med at inddrage og styrke samarbejdet med forældrene er erfaringen på Tingbjerg skole, at det dels kan være en god idé at lave store fælles arrangementer med "lav tærskel" for deltagelse og med fokus på positive begivenheder. Til disse arrangementer sørger skolen bl.a. for, at der er lavet mad og at alt er på plads, frem for at forvente at forældrene selv skal medbringe mad m.m. Til sådanne arrangementer kommer der således rigtigt mange forældre - herunder også mange af de mindre ressourcestærke forældre. Desuden lægger skolen vægt på at være opsøgende og vedholdende, for at sikre at alle forældre så vidt muligt deltager i skole-hjem-samtalerne (som på Tingbjerg skole kaldes for læringssamtaler).

Et samlet bud på, hvordan man som skoleledelse kan arbejde med at forebygge og modvirke æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol, fremgår af en vejledning til rektorer i grund- og gymnasieskolen, som det svenske Skolverket har udgivet i 2010. Vejledningen er baseret på den viden, der på daværende tidspunkt var genereret i Sverige og anbefaler på den baggrund:

- At viden om æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol sættes ind i en bredere sammenhæng og indgår som en integreret del af skolens værdigrundlagsarbejde
- At der løbende er fokus på kompetenceudvikling og erfaringsudveksling om emnet blandt skolens personale
- At skolen laver en handlingsplan, hvor elevernes ret til undervisning og undervisningspligten fremskrives tydeligt, så forældre kan henvises hertil, hvis de beder rektor eller lærere om at få deres barn fritaget fra undervisning.
- At man kan søge relevant støtte og vejledning hos kommunen, hvis man som skolepersonale er usikker på, hvordan man skal agere i en given sag

⁷⁹ Ibid.

- At man på skolen på forhånd har haft samtaler om, hvordan man skal agere i akutte sager, og hvordan man kan samarbejde med socialforvaltningen og politiet
- At alle elever skal have ret til seksualundervisning af høj kvalitet, så der bliver plads til samtaler og refleksioner omkring seksualitet og relationer mv.
- At skolen arbejder for at etablere en tillidsfuld kontakt til forældrene. En sådan kontakt kan fx medføre at skolens personale og eleven kan arbejde sammen med forældrene om at finde løsninger, som mindsker en hård kontrol af barnet.⁸⁰

Også fra andre studier kan der hentes anbefalinger til, hvordan skoler bedst kan arbejde med at involvere hele familien med henblik på at anskueliggøre og forklare, hvordan og hvorfor fundamentale værdier relateret til demokrati, empowerment, ligestilling og selvværd indgår i skolens dannelsesprojekt. Et sammenfattende svensk studie fremhæver, at en barriere kan være, at forældrene er usikre på, hvordan de skal opdrage deres børn i et samfund som det svenske (eller danske), da deres kendskab til skolesystemet ofte er begrænset. For at undgå misforståelser og frustrationer hos forældrene kan det derfor være vigtigt, at man ikke tager et sådant forhåndskendskab for givet, men i stedet sørger for at være tydelige omkring formålet med og idéen bag fx forældresamtalerne. En typisk misforståelse er således, at forældrene antager, at formålet med samtalen er, at skolens personale vil inspicere, tjekke og bedømme dem som forældre, mens lærerne omvendt ser samtalen som en mulighed for at mødes og tale med forældrene om, hvordan skolen kan hjælpe, hvis der er nogle udfordringer, som forældre og skole med fordel kan samarbejde om at klare.⁸¹

I sådanne tilfælde er der behov for at finde samarbejdsformer, som både personale, elever og forældre føler sig trygge ved at deltage i. Ifølge det svenske studie er det her vigtigt at sikre, at der inddrages personale med interkulturelle kompetencer, som gør det muligt at forstå og at kommunikere på tværs af forskellige kulturelle baggrunde og forståelsesrammer, så man kan finde en løsning som alle parter kan acceptere. Ligeledes bør skolens personale have en forståelse for forældrenes værdier og følelser – herunder ikke mindst de former for frygt, der kan være associeret med at være forælder med en "*svækket forælderrolle*" i et nyt land.⁸²

Én metode til at arbejde med ovenstående kan være at ansætte eller inddrage lokale interkulturelle rådgivere eller vejledere, der kan hjælpe med at bygge bro mellem skolens personale og minoritetsetniske familier, som man bl.a. tidligere har gjort det med *integrationsvejlederne* på en række skoler i Københavns Kommune.⁸³

På sammenlignelig vis har man i Norge siden 2008 haft en *minoritetsrådgiver*-ordning på alle ungdomsuddannelser, hvor andelen af elever med etnisk minoritetsbaggrund er mere end 20 %. Ordningen indgår som et led i den nationale norske handlingsplan mod negativ social kontrol, og en større evaluering af initiativet er i øjeblikket i gang.⁸⁴ Der er dog allerede publiceret viden, som indikerer, at minoritetsrådgiverne på de norske ungdomsuddannelser har fungeret godt i forhold til at bidrage til forebyggelse af negativ social kontrol.

⁸⁰ Skolverket (2010).

⁸¹ Darvishpour & Lahdenperä (2014).

⁸² Ibid.

⁸³ Integrationsvejlederordningen i Københavns Kommune blev nedlagt i 2010, idet to skoler dog har valgt at fortsætte med ordningen i selvstændigt regi.

⁸⁴ Minoritetsrådgiverordningen i Norge er pt. ved at blive evalueret af Senter for velferds- og arbeidslivsforskning ved Oslo Met. Resultaterne af evalueringen er dog endnu ikke publiceret.

I et norsk speciale om forskellige aktørers rolle i relation til det forebyggende arbejde på området konkluderes det fx, at minoritetsrådgiverne i Norge har kunnet arbejde tæt på eleverne og har været et godt virkemiddel i relation til at opfange tegn på negativ social kontrol, "*før det har udviklet sig til noget alvorligt*". Samtidig peger specialet på, at ordningen bl.a. har været velfungerende, fordi rådgiverne har haft mulighed for at komme tæt på eleverne og nå ud til unge "*uanset miljø, baggrund og religion*". Det har været med til at skabe grundlag for tillid, og det har gjort det muligt for rådgiverne at kunne kommunikere med de unge og deres forældre på en hensigtsmæssig måde, og uden at de unge har skullet føle sig "*presset*".⁸⁵

I Danmark har man også gennemført et forsøg med såkaldte *grundskolevejledere* med særlig viden om negativ social kontrol og æresrelaterede konflikter, som har været tilknyttet skoler med mange elever med etnisk minoritetsbaggrund. De har haft til opgave at udbrede viden til medarbejderne på skolerne og i lokalområdet, samt at opspore, rådgive og vejlede unge, der oplever negativ social kontrol. Evalueringen af grundskolevejllederindsatsen peger bl.a. på, at vejlederne spillede en vigtig rolle ift. at opdage børn og unge, som er udsat for negativ social kontrol, da disse oftest ikke selv henvender sig for at søge hjælp. Samtidig var det dog også en konklusion, at der kun var relativt få sager af denne karakter, hvorfor det havde været hensigtsmæssigt - og også var et tydeligt ønske fra vejlederne selv - at de i højere grad havde haft til opgave også at arbejde med det bredere og mere forebyggende arbejde blandt de yngre elever, herunder med forældreinddragelse.⁸⁶ Også dette peger på behovet for at medtænke vejledere og rådgivere med specialiseret interkulturel viden i en bredere og mere forebyggende orienteret indsats, som også har fokus på at styrke den tidlige inddragelse af og brobygning til forældre.

Endelig kan det være formålstjenstligt - ikke mindst i et områdebaseret perspektiv - at tænke i samarbejder mellem skoler/uddannelsesinstitutioner og civilsamfundsaktører.

Et eksempel på en forebyggende indsats i skoleregi som var baseret på et samarbejde mellem myndigheds- og civilsamfundsaktører, er den svenske indsats *Det handlar om kärlek*, som Länsstyrelsen i Östergötland gennemførte i samarbejde med Red Barnet i Sverige i perioden 2008 til 2012.

Det handlar om kärlek var en helhedsorienteret indsats, som var baseret på en indsatsmodel, hvor myndigheder og lokale frivillige organisationer på lokalt niveau samarbejdede om at tage ud og møde elever på grundskoler for at informere dem om deres rettigheder og muligheder for at få hjælp. I en slutrapport fra 2013 konkluderes det bl.a., at et godt samarbejde mellem socialtjenesten, politiet, skolen, ungdomsmodtagelserne⁸⁷ og frivillige organisationer er en forudsætning, for et velfungerende arbejde med at hjælpe børn og unge som udsættes for æresrelateret vold og negativ social kontrol. Det brede samarbejde i indsatsen førte således også til, at flere børn og unge henvendte sig til ansvarlige myndigheder og organisationer med en række forskellige spørgsmål, hvilket indikerer at indsatsen havde en synergieffekt og bidrog til at styrke tilliden til myndighederne hos målgruppen. Samtidig var det en klar erfaring fra projektet, at et bredt fokus på rettighedsperspektivet, herunder særligt på "*retten til kærlighed*" virkede inkluderende og berørte alle, fordi både børn, unge og voksne kan relatere til

⁸⁵ Hussain, A. (2022), s. 71. Vores oversættelse fra norsk til dansk.

⁸⁶ Liversage (2017).

⁸⁷ I Sverige findes der mere end 200 såkaldte ungdomsmodtagelser, som er steder, hvor unge kan gå ind og få gratis rådgivning og hjælp omkring spørgsmål vedrørende sexologiske emner, herunder seksualitet, sexliv, porno, dating og kæresteforhold osv. Personalet på ungdomsmodtagelserne udgøres relevante fagpersoner, herunder bl.a. jordemødre, læger og psykologer.

kærlighed, og hvad det vil sige at være forelsket/elsket. Det var dog også en vigtig erfaring, at den bredt anlagte tilgang ikke må føre til, at man glemmer de særligt udsatte børn og unge.⁸⁸

Erfaringerne fra det svenske projekt peger således på, at man gennem et fokus på en alment accepteret rettighed, som fx *"retten til kærlighed"*, kan skabe gode muligheder for et bredt tværgående samarbejde, hvor mange forskellige aktører kan melde sig ind, ligesom man derigennem kan nå ud til en bred målgruppe af børn og unge i et forebyggende perspektiv.

Et andet eksempel er Københavns Kommunes styrkede indsats for at oplyse børn og unge om deres rettigheder, handlemuligheder og egen adfærd for at forebygge negativ social kontrol. Her blev der, bl.a. i samarbejde med NGO'er, iværksat tre delindsatser som var målrettet børn og unge på udskolingstrinnet i skoleregi samt i klubber og i foreninger. Det drejede sig dels om et formidlings- og undervisningskoncept baseret på en teaterforestilling med et fortællerkorps og en efterfølgende workshop, et online undervisningsmateriale udviklet af foreningen Mino Danmark, samt et opsøgende og udadgående arbejde omkring indsatserne varetaget af SSP. En evaluering fra Als Research viste bl.a., at teaterforestillingen havde givet målgruppen en større viden om rettigheder, negativ social kontrol, modkultur og hjælpemuligheder, ligesom den efterfølgende workshop i de fleste tilfælde også havde været vellykket. I relation til undervisningsmaterialet pegede evalueringen dog også på, at det havde været svært at sikre de unges fremmøde til de arrangementer, som var foregået efter skoletid.⁸⁹

En anden indsats med fokus på at styrke unges rettighedskendskab og robusthed med henblik på at modarbejde negativ social kontrol er indsatsen LØFT, som siden 2018 har arbejdet med at tilrettelægge forløb for unge med etnisk minoritetsbaggrund med henblik på at modvirke, at de bliver udsat for negativ social kontrol. Der er endnu ikke gennemført en ekstern evaluering af LØFT. Men initiativet er værd at følge for Københavns Kommune i relation til en kommende områdebaseret indsats, da LØFT også har fokus på og gode erfaringer med at facilitere dialog mellem de unge og deres forældre, hvilket gør initiativet interessant i relation til arbejdet med at forebygge den kollektive udøvelse.

LØFT

Foreningen LØFT blev etableret i 2018 på baggrund af to pilotprojekter. LØFT arbejder for at modarbejde, at unge med etnisk minoritetsbaggrund udsættes for negativ social kontrol og for at styrke de unges sociale mobilitet. LØFT arbejder helhedsorienteret med indsatser i de tre spor *Evolve*, *Involve* og *Transform*. I *Evolve* møder de unge en fagprofessionel som hjælper med at tilrettelægge et personlige og helhedsorienteret forløb, herunder er der fokus på oplysning om rettigheder og at øge de unges robusthed. I *Evolve* arbejdes der også på at de bliver en del af et fællesskab med andre unge. *Involve* arbejder for at facilitere og forbinde fageksperter i et tværsektorielt samarbejde. Slutteligt arbejder LØFT med at udvikle nye projekter i sporet *Transform*. LØFT har også en del frivillige, som opkvalificeres og får sparring undervejs.

Læs mere på <https://loft.info/>

⁸⁸ Mühling & Blom (2013), Mühling, & Forsberg (2011) og LOKK (2013).

⁸⁹ Blomstrøm & Astrupgaard (2018).

Endelig er det værd at fremhæve de mere uformelle former for demokratisk dannelse og oplysning af unge, som foregår i kultur- og fritidstilbud af forskellig karakter. Fritidstilbud kan således også fungere som vigtige "fristeder" for unge, som oplever en høj grad af hverdagsbegrænsninger og/eller er udsat for negativ social kontrol. Leder af LØFT, Khaterah Parwani, fremhæver fx betydningen af NGO-drevne lektiehjælpsgrupper for unge i udsatte områder:

Mange af de unge, som vi møder, har gået i lektiehjælpsgrupper. Det har de gjort både i folkeskolen, men også da de gik på gymnasiet i deres lokalområde. Det var også der, hvor de måske mødtes med kæresten eller sådan nogle ting. Det er sådan et godt sted, hvor der måske også kommer nogle af dem fra hjem, hvor der er meget social kontrol. Hvor pigerne har en undskyldning for at komme ud af hjemmet og socialisere sig også.⁹⁰

En samlet svensk evaluering af "civilsamfundets metoder i relation til at forebygge og modvirke æresrelaterede konflikter" peger desuden på, at der generelt er gode erfaringer med skole- og fritidsrettede indsatser, der gennemføres i et samarbejde mellem skoler og civilsamfundsaktører. Den svenske evaluering understreger dog samtidig, at velfungerende indsatser på skoler og i fritidsklubber/fritidsarenaer kræver, at der både er relevante repræsentanter fra den udførende civilsamfundsorganisation og fra skolen eller klubben til stede i forbindelse med aktiviteterne. Derudover skal skolens/klubbens personale selv tage læring til sig i forbindelse med indsatsen og, de skal samtidig også have en vis grad forhåndsviden og kendskab til de tematikker, som indsatsen berører, så de har mulighed for at understøtte indsatsen og bidrage til dens forankring.

Desuden peger evalueringen på, at indsatser med fokus på at skabe holdningsændringer blandt unge kræver god tid, og at det er en forudsætning, at der er gentagne møder/events som finder sted i stabile og kendte rammer, fx på skolen eller i fritidsklubben. Samtidig er det vigtigt, at der er udarbejdet klare retningslinjer for, hvordan dialogen og diskussionerne skal tages. Dette gør sig ikke mindst gældende for indsatser, som er baseret på teater og film med efterfølgende diskussioner på skolen. Når disse forudsætninger er på plads, er erfaringerne med de skole- og fritidsrettede indsatser i Sverige imidlertid relativt gode. Evalueringen konkluderer således, at de unge gennemgående har været tilfredse med at deltage i projekterne, og at mange oplevede at få ny viden og endda i en del tilfælde ændrede deres holdninger. Særligt viste det sig som en virksom metode at arbejde med at styrke de unges selvværd og selvbillede ved at lade dem tilegne sig konkrete nye færdigheder. Endelig peger de svenske erfaringer på, at skolebaserede projekter har en fordel i relation til andre forebyggende projekter, da deltagerne i sådanne projekter har brug for, at der i et projekt enten bliver etableret en tydelig og legitim ramme, eller at der allerede findes en eksisterende og klar ramme, før de bliver klar til at kunne diskutere følsomme emner, som fx æresrelaterede konflikter og bliver i stand til nærmere at forstå betydningen af deres nye viden.⁹¹

⁹⁰ Interview med Khaterah Parwani, LØFT, d. 28. februar 2023

⁹¹ Schlytter et al. (2011). Evalueringen tog konkret udgangspunkt i erfaringerne fra 22 projekter med fokus på "piger og drenges vilkår som følge af at være havnet i klemme mellem to kulturer", som i perioden 1997-2007 fik støtte fra Arvsfonden i Sverige.

I relation til forebyggelse af negativ social kontrol i grundskole- og ungdomsuddannelsesregi skal det også fremhæves, at der i Danmark allerede er udviklet flere forskellige undervisningsmaterialer og -tilbud til skoler med fokus på forebyggelse af negativ social kontrol, som med fordel kan tænkes med i en områdebaseret forebyggende indsats.⁹² Der er desuden udviklet en række vidensnotater, som sammenfatter viden om, hvordan man didaktisk og pædagogisk kan arbejde at forebygge radikaliserings og negativ social kontrol gennem undervisning henholdsvis i grundskoler og fritidstilbud, på erhvervsskoler og på ungdomsuddannelser. Her peger den eksisterende viden særligt på metoder til, hvordan man kan arbejde med at styrke demokratiske fællesskaber og børns evne til at tænke kritisk samt skabe dialog om følsomme og kontroversielle emner.⁹³

Endelig er det værd at hæfte sig ved, at unge, som selv har været udsat for negativ social kontrol, ofte giver udtryk for, at de ville ønske, at de i højere grad havde modtaget sådanne former for undervisning. I forbindelse med den førnævnte kampagne, *Et spørgsmål om ære*, blev der udarbejdet et inspirationskatalog baseret på unge ofres egne bud på, hvordan man bedre kan forebygge negativ social kontrol. De unge interviewpersoner anbefalede bl.a. at viden om rettigheder, lovgivning og hjælpetilbud til børn og unge styrkes i undervisningen. De ønsker også undervisning i kønsroller samt obligatorisk deltagelse i seksualundervisning. Derudover efterspørger de, at seksualundervisningen bliver mere nuanceret fx med dialog om LGBT+ og mødommen mv. Herudover anbefalede de unge, at pædagoger og lærere modtager opkvalificering, så de bliver bedre i stand til at tage skolerelaterede konflikter op med forældrene, fx ift. deltagelse i lejrskole, SSF-undervisning mv., samt at der gennemføres et øget tilsyn med muslimske friskoler, så man sikrer sig, at de ikke bidrager til at understøtte negativ social kontrol. Generelt efterspurgte de unge samtidig en øget opmærksomhed på tidlige signaler og mulige tegn på negativ social kontrol blandt børn og unge, samt at berøringsangsten på dette område droppes.⁹⁴

Et mindre svensk studie baseret på interview med fire unge kvinder, som har været udsat for negativ social kontrol og æresrelateret vold understreger ligeledes, at de unge kvinder ville ønske, at lærere og pædagoger tidligere havde grebet ind og tidligere havde været opmærksomme på deres signaler og tegn på at være udsat for negativ social kontrol. Desuden konkluderer det svenske studie, at de unge kvinder efterspørger en større grad af kulturkompetence hos pædagoger og lærere, så de bedre kan forstå pigernes og de unge kvinders situation. Desuden ønsker de unge kvinder, at de selv var blevet undervist i, hvor man kan søge hjælp, hvis man oplever negativ social kontrol, herunder på en måde, hvor man undgår at udpege eller udstille enkelte elever i undervisningen.⁹⁵

De unges egne input peger dermed samlet set på vigtigheden af at inkludere forskellige former for relevant opkvalificering af de lærere og pædagoger, som skal hjælpe med at gennemføre og implementere en forebyggende indsats rettet mod elever i grundskoler og/eller på ungdomsuddannelser.

⁹² Se fx materialerne på læringsportalen EMU <https://emu.dk/grundskole/demokrati-og-faellesskaber/nyt-inspirationsmateriale-til-arbejdet-med-demokrati-og> og Københavns Kommunes oversigt over undervisningsmaterialer <https://socialkontrol.kk.dk/tilbud>

⁹³ VUDA (2019a, 2019b og 2019c).

⁹⁴ Følner og Lund (2015).

⁹⁵ Westerberg & Arabadji (2014).

Endelig findes der flere gode rådgivningstilbud til børn og unge, som også udgør en vigtig brik i arbejdet med at udbrede rettigheds- og systemkendskabet til denne del af målgruppen. I Børns Vilkår's rådgivning sidder der fx børnefaglige rådgivere, som har særlig erfaring med at rådgive børn og unge, som oplever udfordringer relateret til negativ social kontrol, herunder både børn fra etniske minoritetsmiljøer og lukkede kristne miljøer.⁹⁶ Desuden tilbyder Børns Vilkår også en bisidderordning, som kan hjælpe med kontakt til kommune og andre myndigheder, hvor dette er relevant, og som har fokus på barnets rettigheder gennem hele forløbet.

Et andet eksempel er RED Rådgivnings døgnåbne ungerådgivning, som er bemandet med erfarne rådgivere med specialviden om negativ social kontrol

Rådgivninger af denne type modtager ofte først opkald vedrørende negativ social kontrol, når der er tale om situationer, hvor de berørte børn og unge har været udsat for alvorlige former for negativ social kontrol gennem længere tid og udviser tegn på alvorlig mistrivsel.⁹⁷ Imidlertid er der også et potentiale i at tænke aktørerne bag denne type af rådgivninger med i et mere bredt og forebyggende perspektiv, da det vil være formålstjenstligt, hvis det kan lykkes at øge kendskabet til og anvendelsen af sådanne tilbud blandt børn og unge, som endnu ikke er ramt af alvorlige former for negativ social kontrol, men kan have behov for rådgivning i forhold til deres rettigheder, hjælpemuligheder og handlemuligheder på et tidligere tidspunkt og i et mere forebyggende perspektiv. Det kan fx være rådgivning til unge om, hvordan de kan navigere i sammenhænge, hvor der potentielt er ved at udvikle sig forskellige former for forældrebegrænsninger, gruppepres, mobning eller rygtedannelse mv., som vil kunne udvikle sig til negativ social kontrol. Manglende mulighed for at få lov til at ses med venner af det modsatte køn i sin fritid og/eller til at gå i fritidsklub kan fx være tidlige indikationer på restriktioner, der over tid kan udvikle sig til negativ social kontrol og/eller føre til forskellige former for mistrivsel og manglende samfundsdeltagelse.⁹⁸

6.3.2 INDSATSER MED FOKUS PÅ DEMOKRATISK DANNELSE BLANDT NYTILKOMNE VOKSNE OG VOKSNE MED LAVT SYSTEMKENDSKAB

Også når det gælder målgruppen af voksne, er der udviklet og gennemført forskellige indsatser, som primært har fokus på at styrke den demokratiske dannelse - herunder systemkendskabet og kendskabet til rettigheder og pligter - blandt voksne med etnisk minoritetsbaggrund. Nogle af disse indsatser har primært fokus på nytilkomne voksne med etnisk minoritetsbaggrund, mens andre indsatser har haft fokus på svagt integrerede voksne, som på trods af mange års ophold stadig kan have behov for og mangle grundlæggende former for viden om "systemet", herunder ikke mindst viden om deres rettigheder, muligheder og pligter i et demokratisk, skandinavisk velfærdssamfund.

Netop fordi Københavns Kommune i den kommende forebyggende indsats ønsker "at adressere det kollektive element i udøvelsen af negativ social kontrol", må det anses som helt centralt også at have fokus på den voksne del af den potentielle udøvermålgruppe i en sådan indsats. Og her findes der flere eksisterende indsatser, som kan bidrage med værdifuld inspiration.

⁹⁶ Stage og Thygesen (2019).

⁹⁷ Stage & Thygesen (2019) og RED (2022).

⁹⁸ Jensen et al. (2018).

Særligt må det norske *Prosjekt Frihet* fremhæves som et særdeles lovende og relevant projekt for den kommende indsats i Københavns Kommune. Projektets tilgang til at forebygge negativ social kontrol kombinerer et bredt forebyggende fokus på demokratisk dannelse og styrket rettigheds- og systemkendskab med et mere konkret og målrettet fokus på at styrke voksnes modstandskraft over for – og kritiske stillingtagen til – fænomener som rygtespredning og mobning, dvs. til nogle af de helt centrale elementer og mekanismer i den kollektive udøvelse af negativ social kontrol. Samtidig er det unikt, at projektet først og fremmest har fokus på at modvirke negativ social kontrol udøvet mellem voksne, herunder de sociale dynamikker som kan opstå i forbindelse med kollektiv udøvelse af negativ social kontrol og pres på voksne til at udøve kontrol over for andre.

I en tidlig evaluering af projektet fra Oxford Research i 2018 beskrives det således, hvordan målsætningen med og tilgangen i *Prosjekt Frihet* netop tager fat i udfordringen med at adressere det kollektive element i udøvelsen af negativ social kontrol:

Hensigten med Prosjekt Frihet er at forebygge negativ social kontrol ved at give kundskaber, skabe selvrefleksion og ændre adfærd blandt voksne på Voksenopplæringen [de norske voksenskoler for nytilkomne flygtninge og indvandrere]... Målsætningen er at forebygge negativ social kontrol, og indgangen til dette – rygtespredning og mobning – er på flere måder tydeligt forankret i både [den norske regerings handlingsplan mod negativ social kontrol] ‘Retten til å bestemme over eget liv’ og i den [norske regerings] nye integrationsstrategi. Netop fænomenet rygtespredning bliver i handlingsplanen fremhævet som et centralt element ved negativ social kontrol. [...] Prosjekt Frihet er et tiltag som skal bidrage til at deltagerne bliver så bevidste, trygge og selvstændige i deres eget liv, at de hverken bøjer af for kollektivt pres, eller bidrager til dette pres ved selv at bidrage til mobning og rygtespredning. I forlængelse af dette kan man tænke sig, at en øget bevidsthed om de uheldige aspekter ved negativ social kontrol i næste led kan bidrage til at kursusedtagerne i mindre vil udøve pres og tvang mod deres egne børn.⁹⁹

Som det fremgår af citatet, spiller tilgangen i *Prosjekt Frihet* tæt sammen med en forståelse af negativ social kontrol, der lægger vægt på at fremhæve de negative konsekvenser af mobning og rygtespredning, som er fænomener, alle voksne kender til, og som de oftest har let ved at relatere til. Mens negativ social kontrol ofte er et ukendt eller svært forståeligt begreb for mange indvandrere og flygtninge, så er fænomenet – når det belyses gennem konkrete beskrivelser af

⁹⁹ Oxford Research (2018), s. 4. Vores oversættelse fra norsk til dansk.

hændelser og eksempler - velkendt. Bagtaleri og rygtespredning er derimod kendte begreber og fænomener, og de kan være tæt forbundet med eller udgøre en form for negativ social kontrol. Undervisningen i *Projekt Frihet* starter derfor med de kendte fænomener og begreber, før man introducerer de mere ukendte aspekter ved negativ social kontrol, herunder de love og rettigheder, som kontrollen kan bryde med.

Projektet læner sig samtidig op ad den norske professor Ingrid Lunds forståelse af mobning. Hun beskriver mobning som handlinger, der forhindrer oplevelsen af at høre til, at være en betydningsfuld deltager i samfundet og at have muligheder for at medvirke.¹⁰⁰

På denne måde forbindes projektets ønske om at modvirke og forebygge mobning og rygtespredning også med en positiv og inkluderende (integrations-)dagsorden, som netop handler om at bidrage til at alle i Norge - uanset hvem de er, og hvilke selvstændige valg de træffer i deres liv - oplever at høre til, at være betydningsfulde deltagere i fællesskabet og at have muligheder for at medvirke.

I forbindelse med denne undersøgelse har vi foretaget en studietur til *Projekt Frihet* i Norge, hvor vi fik lejlighed til, sammen med projektets ledere og udførende medarbejdere i flere forskellige norske kommuner, at gå mere i dybden med projektets indhold og metoder, ligesom vi fik lejlighed til at observere undervisningen. På baggrund heraf kan vi konkludere, at undervisningsmaterialet i indsatsen er nøje gennemtænkt og gennemarbejdet, ligesom det løbende er blevet revideret og opdateret i takt med de erfaringer, som er indhentet undervejs, siden projektet blev iværksat i Grimstad Kommune i 2018. Den efterfølgende udbredelse af projektet til mere end 80 andre kommuner i Norge vidner således også om, at projektets metoder og undervisningsmateriale også efterspørges og vurderes positivt af fagpersoner på mange andre voksenundervisningsinstitutioner rundt omkring i Norge. Der er desuden udviklet en certificeringskursus målrettet fagpersoner, som sikrer at fagpersonerne bliver opkvalificerede og godt klædt på til at stå for at varetage indsatsen i deres egen kommune.

Projekt Frihet

Projekt Frihet er et introduktionsprogram for nyankomne voksne flygtninge og indvandrere i Norge. Programmet består i det fulde undervisningsforløb af 5 x 2 timers kurser. Desuden findes et kortere 2-timers kursus om livsmestring, som er tilrettelagt med henblik på at kommunerne kan leve op til minimumskravet om et kursus i "livsmestring", som fremgår af den nationale norske handlingsplan til forebyggelse af negativ social kontrol. Projektet startede i 2018, og koncepter er i dag udbredt til mere end 80 norske kommuner. Nogle kommuner anvender det fulde undervisningsprogram, mens andre alene tilbyder 2-timerskurset om livsmestring. I alt er 1300 medarbejdere i de norske kommuner blevet certificeret som undervisere i Projekt Frihet..

Læs mere i Oxford Research (2018) og på <https://prosjektfrihet.no/>

Samtidig ligger projektets tilgang særdeles godt i tråd med de førnævnte anbefalinger, som VIVE i 2019 fremsatte i relation til holdningsbearbejdende indsatser på det æresrelaterede område.¹⁰¹

¹⁰⁰ Se mere om Projekt Frihet <https://prosjektfrihet.no/prosjektet/mobbing-og-negativ-social-kontroll/> og Lund et al. (2017).

¹⁰¹ Mehlsen & Liversage (2019).

Prosjekt Frihet er således:

- baseret på en anerkendende, oplysende og inkluderende tilgang
- karakteriseret ved at have tilpasset budskabet til målgruppen, herunder ved at tale ind i en eksisterende forståelsesramme (mobning og rygtespredning)
- baseret på et eksisterende tillidsforhold til kursisterne, da de er trygge ved afsenderen (Voksenopplæringen) og modtager kurset som en del af deres integrationsforløb
- kendetegnet ved at personer, der har et fællesskab med modtageren, indgår på afsendersiden, idet fagpersoner med etnisk minoritetsbaggrund og egne relevante erfaringer både indgår i underviserkorpset og har deltaget i udviklingen af materialet
- fokuseret på at styrke målgruppens kompetencer i forhold til kritisk refleksion og øget modstandsdygtighed over for forsimplede budskaber og verdensbilleder
- kendetegnet ved at anvende eksempler og cases, som er egnede til at aktivere målgruppens følelser og empati med ofre for rygtespredning og negativ social kontrol
- udviklet som et undervisningsprogram, der i sin fulde længde består af i alt 10 timers undervisning fordelt på 5 undervisningsgange med løbende opfølgning. Indsatsen består dermed i denne form af gentagne eksponeringer, hvor kursisterne samtidig vender tilbage til den samme undervisningskontekst over længere tid, hvilket øger mulighederne for at opnå varige virkninger

Samlet set kan *Prosjekt Frihet* dermed siges at være et ganske unikt projekt, når det handler om, hvordan man gennem undervisning af voksne kan arbejde med at forebygge negativ social kontrol. Sammenfattende konkluderer den tidlige evaluering af *Prosjekt Frihet*:

*Der findes ingen andre tiltag, som knytter læringsmiljø og negativ social kontrol sammen, på trods af at [den norske regerings integrationsstrategi] fremhæver, at introduktionsprogrammet er en central arena i forhold til at give tidlig information og vejledning til indvandrere. På denne måde kan *Prosjekt Frihet* ses som ganske unikt tiltag, som på en konkret måde kan forebygge negativ social kontrol – først og fremmest på Voksenopplæringen, men også potentielt i hjemmene og på andre samfundsarenaer.¹⁰²*

Citatet fra evalueringen understreger også perspektiverne i at overveje udrulning af projektets tilgang og metoder til flere forskellige arenaer. I relation til en kommende forebyggende områdebaseret indsats i Københavns Kommune kunne man fx overveje at få tilpasset og oversat

¹⁰² Oxford Research (2018), s. 6. Vores oversættelse fra norsk til dansk.

undervisningsmaterialerne til dansk samt at gennemføre en opkvalificering af relevante danske fagpersoner, som herefter ville kunne stå for at gennemføre en lignende undervisningsindsats målrettet voksne i det udvalgte område. Det norske projekts materialer er desuden frit tilgængelige på projektets hjemmeside og stilles til rådighed som "open source", det vil sige uden betingelser. Med henblik på at sikre kvaliteten i en evt. tilpasning og oversættelse af indsatsen til en dansk kontekst vil det dog være både oplagt og mest hensigtsmæssigt at inddrage de norske projektholdere i tilpasningsprocessen, så man kan drage størst mulig nytte af deres flerårige erfaringer med at gennemføre og udrulle projektet.

Et opmærksomhedspunkt i relation til overførbareheden til en dansk kontekst er dog, at der ikke findes en undervisnings- og integrationsplatform i Danmark, som er identisk med det flerårige norske introduktionsprogram, som alle nytilkomne flygtninge i Norge gennemgår på *Voksenopplæringen*. Det vil derfor skulle besluttes, på hvilken - eller hvilke - platforme indsatsen kunne udrulles i Danmark. Udover at et lignende undervisningsprogram kunne gennemføres som et led i danskuddannelsen på de danske sprogskoler, kunne det også tænkes, at programmet kunne tilpasses til en mere beskæftigelsesrettet platform, så det eksempelvis også kunne gennemføres som et led i opkvalificeringen af ledige voksne med begrænset kendskab til det danske system og arbejdsmarked, herunder arbejdsmiljøkulturen. Her kunne man koble programmets fokus på at modvirke mobning og rygtedannelse med undervisning i, hvilke rettigheder og regler der gælder på det danske arbejdsmarked, samt hvorfor det er vigtigt at modvirke mobning, forskelsbehandling, negativ social kontrol og diskrimination både på arbejdsmarkedet og i den private sfære. En positiv og anerkendende tilgang kunne her samtidig bestå i at fremhæve de fordele, der kan være ved at være i beskæftigelse og ved at blive en del af og bidrage til et godt kollegialt arbejdsmiljø - både i økonomisk, selvstændighedsmæssig, integrationsmæssig og fællesskabsmæssig forstand.

Den danske regering har for nyligt fremsat et forslag om at indføre en såkaldt "arbejdsplicht", så borgere på kontanthjælp "med et integrationsbehov" forpligtes til at bidrage 37 timer om ugen, herunder gennem deltagelse i forskellige former for aktivering og/eller opkvalificering.¹⁰³ Såfremt dette forslag bliver vedtaget, kan det eventuelt tænkes, at et kursustilbud af ovenstående karakter kunne tænkes med som en del af den opkvalificerende undervisning.

I en dansk kontekst udgør projektet *Ret til Ligestilling* den nærmeste pendant til det norske *Prosjekt Frihet*, og også det danske projekt har vist lovende resultater. På denne baggrund kunne det være oplagt at samtænke erfaringerne og materialerne fra de to projekter i en eventuel dansk version af det norske projekt. Det danske projekt består af en række mindre 2 timers kurser/moduler, som er målrettet forskellige dele af både voksen- og ungemålgruppen, herunder både relativt nyankomne minoritetsetniske voksne samt minoritetsetniske voksne, som på trods af længere tids ophold i Danmark fortsat har relativt begrænsede dansksproglige kompetencer. Desuden er der allerede med støtte fra Københavns Kommune udviklet et modul med titlen *Ret til Ligestilling = Ret til at arbejde*, som specifikt har fokus på at forebygge og modvirke negativ social kontrol i relation til arbejdsmarkedet.

¹⁰³ Regeringen (2022).

Ret til Ligestilling

Kursusmodulerne i *Ret til Ligestilling* blev oprindeligt udviklet i 2018 af DCR Dansk Flygtningehjælp og Als Research op vegne af ligestillingsafdelingen. Siden er der med støtte fra Københavns Kommune og SIRI udviklet yderligere moduler med fokus på hhv. negativ social kontrol i relation til beskæftigelse og rettigheder ved religiøse ægteskaber. Sprogskoler, kommuner og foreninger m.fl. kan booke et basiskursus (3x45 min.) og et af de i alt 6 moduler, der er tilpasset bestemte målgrupper. Formålet med kurserne er at fremme ligestilling og mindske negativ social kontrol ved at give deltagerne øget viden om og skabe debat og refleksion om bl.a. rettigheder og ligestilling.

Læs mere i Oxford Research (2021) og på <https://ret-til-ligestilling.dk/>

En evaluering af *Ret til Ligestilling* - ligeledes fra Oxford Research - konkluderer på baggrund af spørgeskemaer udfyldt af 417 kursusdeltagere, at langt størstedelen oplever at have fået ny viden om hhv. kvinders rettigheder (84 %), ligestilling i Danmark (87 %), ægteskab og skilsmisse (87 %), krop og seksualitet (79 %), vold i familien og vold i børneopdragelsen (86 %), mænd og kvinders rolle på arbejdsmarkedet (90 %) samt opdragelse af børn og unge (88 %). Desuden viser evalueringen, at deltagerne selv vurderer, at de vil overveje at ændre adfærd på baggrund af den nye viden. Langt de fleste er således enten meget enige eller enige i, at kurset fik dem til *at tænke over ligestilling og rettigheder* (89 %), *at de vil tale med andre om kurset* (86 %), samt *at de kan bruge den nye viden i deres hverdag* (90 %). Endelig svarer 81 % af deltagerne, at *de vil gøre noget anderledes i deres familieliv fremover*. De kvantitative resultater bakkes desuden op af kvalitative data, hvor kursusdeltagere fortæller, at kurset har inspireret dem til at gøre noget anderledes i deres familieliv. Flere af deltagerne fortæller fx, at de vil snakke mere åbent med deres ældre børn om emner som seksualitet og krop.¹⁰⁴

Et af de virksomme greb i *Ret til Ligestilling*-indsatsen er, at kurserne er bygget omkring en række videoklip på forskellige sprog med casehistorier samt slides med informationer om lovgivning og rettigheder i det danske samfund. Ved at tilgængeliggøre materialet for kursisterne på flere forskellige sprog - herunder deres modersmål - og ved at bruge speakede film på forskellige sprog i formidlingen, behøver kursisterne ikke at have et højt danskfagligt eller læsefagligt niveau for at få udbytte af undervisningen. Projektet lader samtidig til - på forholdsvis få timer - at kunne bidrage til at styrke målgruppens demokratiske dannelse og rettighedskendskab, ligesom det sætter gang i kritiske refleksioner med relevans for forebyggelse af negativ social kontrol. Samtidig må det dog også fremhæves, at kursusdeltagerne i *Ret til Ligestilling* kun modtager 2 timers undervisning, hvilket erfaringsmæssigt kan gøre det svært at bidrage til varige og holdbare virkninger. Man kunne på denne baggrund overveje at udvikle et længerevarende undervisningstilbud med fx 5 x 2 timers undervisning, som man har gjort i det norske *Prosjekt Frihet*. De norske projektholderes klare indtryk og erfaring er således, at netop de gentagne eksponeringer og tilbagevendende undervisningsgange i det fulde undervisningsforløb på i alt 10 timer giver en betydeligt større og mere varig virkning, end det er tilfældet med et enkeltstående 2 timers forløb, som de i øvrigt også har erfaringer med i Norge.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Oxford Research (2021).

¹⁰⁵ De norske projektholderes erfaringer er opsummeret på baggrund af møder og samtaler med projektleder Linn Ingemyr Knutsen m.fl. ifm. studietur til Norge, 6.-9.marts 2023.

6.4 INDSATSER MED FOKUS PÅ STYRKEDE FORÆLDREKOMPETENCER

Foruden de forebyggende indsatser, som arbejder med et bredt fokus på at styrke voksnes generelle demokratiske dannelse, findes der også en række indsatser, som mere specifikt koncentrerer sig om at styrke forældrekompetencerne hos forskellige målgrupper af udsatte forældre. Der findes således flere evidensbaserede forebyggende indsatser med fokus på styrkede forældrekompetencer, som har veldokumenterede positive effekter, herunder fx *De Utrolige År*, *Parent Management Training Oregon* og *Funktionel Familieterapi*.

Specifikt i relation til udsatte minoritetsetniske forældre i Danmark har et dansk projekt, baseret på *De Utrolige År*-konceptet vist lovende resultater i relation til at styrke forældrekompetencerne hos forældre med etnisk minoritetsbaggrund med børn i alderen 3 til 6 år. Ifølge en evaluering fra 2019 har indsatsen i afprøvningsperioden haft ”stor positiv effekt på de deltagende forældre”. Indsatsen førte således til en bedre forælder-barn-relation, til en mere positiv forældrepraksis og til styrkelse af børnenes sociale kompetencer, ligesom indsatsen bidrog til at skabe øget selvtillid og trivsel hos både børn og forældre. Derudover kunne effekterne bl.a. ses i form af et mere ligeværdigt forældreansvar mellem mor og far, en øget forståelse for daginstitutionernes rolle i samfundet, øget netværksdannelse samt øgede sproglige kompetencer og mod til at tale dansk.¹⁰⁶

De Utrolige År (DUÅ)

DUÅ er en internationalt evidensbaseret programserie for forældre, børn i alderen 0-12 år. Programserien har overordnet set til formål at styrke børns sociale kompetencer og problemløsningsstrategier samt reducere adfærdsproblemer. Programmerne kan bl.a. benyttes forebyggende overfor udsatte børn og familier.

Der er gennem årene udviklet en række DUÅ-programmer tilpasset de forskellige dele af målgruppen og deres udfordringer. Her er det relevant at nævne forældreprogrammet *DUÅ Førskole*, som blev implementeret til afprøvning i fire kommuner i 2016. Formålet var at styrke forældrekompetencer- og ansvar blandt udsatte minoritetsetniske forældre til børn i alderen 3-6 år, med henblik på at styrke børnenes trivsel. Indsatsen bestod af et efteruddannelsesforløb for DUÅ-gruppeledere, opkvalificering af daginstitutionspersonale, lærer og integrationsmedarbejdere, mentorer og peer-choaches. Derudover blev der gennemført to forældreforløb i hver kommune af 6-9 måneders varighed ledet af to DUÅ-gruppeledere med hjælp fra tolke.

Læs mere i Lindsnæs (2019) og på <https://sbst.dk/> (søg på ”De Utrolige År”)

¹⁰⁶ Lindsnæs (2019).

Resultaterne af evalueringen af DUÅ-indsatsen målrettet etniske minoritetsforældre i Danmark peger på, at tidligt forebyggende indsatser med fokus på styrkede forældrekompetencer kan have store positive effekter, og derfor med fordel kan tænkes med i en helhedsorienteret områdebaseret indsats til forebyggelse af negativ social kontrol. Samtidig kan der muligvis opnås en særlig stor effekt ved at koncentrere en sådan indsats i et enkelt og særligt udvalgt område, frem for at rekruttere forældre med børn i mange forskellige institutioner placeret i hver deres lokalområde. Én af anbefalingerne fra evalueringen af DUÅ-projektet er således, at det i relation til fremadrettede indsatser på området bør prioriteres, at de deltagende forældre har børn i samme institution, og at kurset kan afholdes i den institution, da det vil styrke dialogen mellem alle involverede.¹⁰⁷

I en dansk kontekst må også *Kringlebakke-metoden* fremhæves som et eksempel på en lovende tidlig forebyggende indsats. Kringlebakke-metoden har særligt fokus på at styrke forældrekompetencerne blandt udsatte minoritetsetniske kvinder, som har børn i førskolealderen, og som ofte selv har været udsat for negativ social kontrol og/eller lever en tilværelse præget af en høj grad af social isolation og et meget begrænset kendskab til det danske samfund – herunder til børneinstitutionerne. Som følge heraf er Kringlebakkens indsats da også kendetegnet ved at inkludere en række forskellige elementer, som specifikt handler om at forebygge reproduktion af negativ social kontrol, herunder ved at styrke kvindernes sociale netværk, deres rettigheds- og systemkendskab, samt integrationen af både kvinderne og deres børn gennem en integrationsvuggestue for småbørnsmødre og deres børn.

Kringlebakken

Integrationshuset Kringlebakken på Bispebjerg har siden år 1999 arbejdet med at styrke integrationen af kvinder med etniske minoritetsbaggrund gennem en forebyggende og helhedsorienteret tidlig indsats målrettet kvinder i alderen 20-50 år og deres børn. Kvinderne er overvejende selv- eller ægtefællesforsørgede. Kringlebakken har mange indsatser bl.a. en kursusgruppe med undervisning i bl.a. det danske sprog og børneopdragelse, integrationsvuggestuen, rådgivning, uddannelses- og erhvervsvejledning samt sociale og netværksskabende aktiviteter.

Læs mere på <https://www.kringlebakken.dk/> og i *Integrationshuset Kringlebakken (2022)*.

Evalueringer viser bl.a., at Integrationshuset Kringlebakken driver en velfungerende og relevant indsats, som styrker kvindernes selvværd, mindsker deres sociale isolation, øger deres kendskab til det danske samfund, styrker deres dansksproglige kompetencer og øger muligheden for at de kommer i uddannelse eller beskæftigelse. Blandt de virksomme elementer i indsatsen kan bl.a. fremhæves den lokale fysiske forankring (på Bispebjerg), fleksibiliteten i deltagelsen og de individuelle forløb, samt opbygningen af personlige tillidsfulde relationer samt løbende opfølgning og vedholdenhed.¹⁰⁸

Socialtilsyn Hovedstaden vurderer tilsvarende i sin seneste tilsynsrapport om Kringlebakken, at Kringlebakken skaber øget trivsel og udvikling for de deltagende kvinder og *”understøtter kvindernes mulighed for at leve et så selvstændigt liv som muligt, ved at inddrage kvinderne i samfundet, og oplyse dem om samfundets kultur, normer og lovgivning”*. Desuden vurderer

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Thomsen et al. (2013), Malmgren (2006) og Holm (2009).

socialtilsynet, at Kringlebakken møder kvinderne med anerkendelse og respekt, at kvindernes føler sig forstået og medinddraget, samt at indsatsen "i den grad skaber resultater i forhold til at få kvinderne i uddannelse, beskæftigelse eller job".¹⁰⁹

I relation til integrationsvuggestuen viser en evaluering, at vuggestuen er med til at forberede kvinderne på at sende deres barn i institution ved at gøre dem trygge og give dem en viden om og en forståelse for, hvorfor det er godt for deres barn at være i institution. Der er samtidig sket en udvikling af metoderne, som har resulteret i udviklingen af en række redskaber, som gennem praktisk erfaring, dialog og information indfører mødre og børn i det danske institutionsliv.¹¹⁰

Samlet set er Kringlebakken dermed en indsats, som gennem en tidligt forebyggende og tryghedsskabende tilgang kan være med til at skabe et solidt fundament for en øget integration gennem forbedrede forældrekompetencer og øget systemkendskab blandt særligt udsatte kvinder med anden etnisk baggrund. Indsatsen imødekommer således også behovet for at tænke langsigtet og tillidsbaseret i det forebyggende arbejde:

Det er rigtig vigtigt med alle de netværksskabende aktiviteter, fordi kvinderne har behov for at få et fundament at bygge videre på. Nogle af kvinderne i Kringlebakken siger: 'det er det første fællesskab i Danmark, hvor jeg har følt mig tryk', og mange beskriver Kringlebakken som deres andet hjem. Og tryghed, tænker jeg, det er ligesom forudsætning nummer ét for at kunne ændre noget i sit liv. Man skal være tryk, og så skal man have en forståelse for sine handlemuligheder. Og det tager tid. Så når man formidler, så skal det gøres i øjenhøjde og med konkrete eksempler, så alle er med på, hvad vi snakker om, da 'negativ social kontrol' er et teoretisk begreb, som kan være svært at forstå.¹¹¹

En anden indsats på Bispebjerg, som også har godt fat i en lokal målgruppe af udsatte minoritetsetniske kvinder, er indsatsen FAKTI, som er et kulturhus for kvinder med flygtninge- og indvandrerbaggrund, der også arbejder med at styrke kvindernes sociale netværk, samt rettigheds- og systemkendskab. Ifølge en evaluering fra 2017 formår FAKTI således at tiltrække og fastholde en målgruppe, som ellers erfaringsmæssigt er vanskelige at nå: Flygtninge- og indvandrerkvinder over 40 år med ringe sprogkompetencer, psykiske udfordringer, vanskelige ægteskaber og ringe eller ingen tilknytning til det danske uddannelses- og beskæftigelsessystem. Samtidig peger en nyere undersøgelse på, at netop denne målgruppe af kvinder er særligt udsatte i relation til risiko for at opleve negativ social kontrol i relation til beskæftigelse.¹¹²

I FAKTI får kvinderne ifølge evalueringen et netværk, hvor de kan få hjælp og vejledning til en bred vifte af problemer, ligesom de får mulighed for at få et afbræk i en ellers isoleret tilværelse

¹⁰⁹ Socialtilsyn Hovedstaden (2022).

¹¹⁰ Holm (2009) og Integrationshuset Kringlebakken (2022).

¹¹¹ Interview med Lisbeth Vibe Utzon, Integrationshuset Kringlebakken, d. 13. marts 2023.

¹¹² Følner & Kristensen (2019).

samt mulighed for at tage de første skridt ud i det danske samfund. På en række punkter ses også en udvikling hos kvinderne i form af øget viden om og kontakt til det danske samfund, øgede handlekompetencer mv. Den positive effekt af FAKTI's arbejde er dermed ikke isoleret til brugerne selv, men den kommer også deres børn til gode.¹¹³ Selvom FAKTI ikke har som sit primære formål at styrke kvindernes forældrekompetencer, så bidrager indsatsen implicit også til dette formål, ligesom den når en særdeles udsat målgruppe af mødre, som typisk har lidt ældre børn, og som ofte er udsat for negativ social kontrol.

I et forebyggende perspektiv vil både Kringlebakkens og FAKTI's indsatser og tilgange således være relevante at inddrage, herunder ikke mindst hvis en områdebaseret indsats i København gennemføres i Bispebjerg-området.

I relation til forældremålgruppen bør også RED Centers rådgivningstilbud til forældre, som oplever udfordringer med at opdrage deres børn mellem kulturer, fremhæves. Også dette tilbud vil således med fordel kunne tænkes med i de dele af en helhedsorienteret forebyggende indsats, som er målrettet voksenmålgruppen. På hjemmesiden mellemkulturer.dk kan forældrene finde mere viden og se filmklip om temaer som børns rettigheder, unge og seksualitet, sikkerhed på sociale medier og opdragelse mellem kulturer. Desuden tilbyder RED gratis forældresamtaler og dialogworkshops samt en gratis og anonym forældrehotline.¹¹⁴

Endelig findes der også en række forebyggende indsatser, som foruden et fokus på forældrene også har haft fokus på at opkvalificere forskellige fagpersoner i relation til, hvordan de bedst kan styrke støtten til forældre med indvandrerbaggrund, som skal navigere i at opdrage sine børn i et samfund med anderledes værdier, normer og kulturer. Et eksempel på en sådan indsats er det svenske projekt *Identitet, Kyskhetskultur och rätt till ett eget liv*, som bestod i at implementere metoder, der skulle styrke den værdibaserede dialog mellem minoritetsetniske forældre og de forskellige fagpersoner, de er i kontakt med, herunder fx sundhedsplejersker, pædagoger, skolelærere m.fl. Helt konkret skulle fagpersonerne benytte et billedmateriale og en pædagogik, som en del af faciliteringen af samtalen med forældrene. Derudover skulle der arbejdes med at forankre og implementere metoderne. Fagpersonerne modtog en opkvalificering i form af fire kurser. En kvalitativ evaluering af projektet fra 2015 viser, at de udviklede materialer og den pædagogiske tilgang udgjorde et håndgribeligt værktøj, som bidrog til bedre dialog og kontakt med forældrene. De interviewede fagpersoner lagde især vægt på, at kompetenceudviklingen bestod af både vidensformidling og refleksionsøvelser, da det var med til også at øge indsigten i og skabe refleksioner omkring fagpersonernes egne fordomme og kulturspecifikke værdier. Evaluator vurderer, at projektets metoder kan være med til at fremme integration og forebygge problematikker relateret til negativ social kontrol og æresrelaterede konflikter, om end det samtidig viste sig vanskeligt at dokumentere, om metoderne havde resulteret i egentlige holdningsændringer hos målgruppen af forældre.¹¹⁵

I en dansk kontekst har man gennemført en indsats med fokus på et kompetenceudviklingsforløb specifikt for sundhedsplejersker. Indsatsen *Sundhedsplejersker styrker integration* havde til formål at opkvalificere sundhedsplejerskerne, med henblik på at gøre dem i stand til at imødekomme nytilkomne forældres behov og at gennemføre tematiserede hjemmebesøg med henblik på at styrke flygtningefamiliernes sundhed, trivsel og integration.

¹¹³ Als Research (2017).

¹¹⁴ Se mere på hjemmesiden <http://mellemkulturer.dk/>

¹¹⁵ Jordan (2015).

Identitet, Kyskhetskultur och rätt till ett eget liv

Det svenske projekt *Identitet, Kyskhetskultur och rätt till ett eget liv* havde til formål at styrke støtten til forældre med indvandrerbaggrund og forebygge æresrelateret vold. Indsatsen bestod af at implementere metoder, der skulle styrke den værdibaserede dialog mellem forældre og de forskellige fagpersoner, de er i kontakt med fx sundhedsplejerske, pædagoger, skolelærer m.fl. Fagpersonerne modtog først en opkvalificering i form af fire kurser, hvor de også deltog i udviklingen af en pædagogik til arbejdet. Efterfølgende skulle fagpersonerne benytte pædagogikken og et udviklet billedmateriale til at facilitere samtaler med forældre. Projektet løb fra 2011 til 2014.

Læs mere i Jordan (2015).

I perioden 2017 til 2019 blev indsatsen afprøvet i 16 kommuner med deltagelse af i alt mere end 100 sundhedsplejersker og 1.000 flygtningefamilier. En evaluering foretaget af Rambøll i 2020 viser, at sundhedsplejerskerne oplevede, at kompetenceudviklingsforløbet gav dem et godt udbytte, men at de dog samtidig efterspurgte mere fokus på det praktiske frem for det teoretiske. I forhold til familiernes udbytte oplevede forældrene en øget tiltro til det danske system. Sundhedsplejersker og samarbejdspartnere oplevede også at projektet havde bidraget med små skridt til at understøtte familiernes integration på lang sigt. Evalueringen kunne dog ikke måle en indvirkning på om børnene blev indskrevet i dagtilbud eller ej, men en brobyggende og koordinerende indsats tyder på at kunne øge stabiliteten i børnenes fremmøde i dagtilbuddet.¹¹⁶

Sundhedsplejersker styrker integration

Projektet *Sundhedsplejersker styrker integration* blev iværksat af Foreningen for ledere af sundhedsordninger for børn og unge i Danmark (FALS) i samarbejde med VIA University College og Professionshøjskolen Metropol. Projektets formål var at styrke nyankomne flygtningefamiliers integration, sundhed og trivsel ved bl.a. at styrke familiernes relation til sundhedsplejersken og styrke sundhedsplejersken i en koordinerende rolle for familierne.

Indsatsen bestod af to dele: Et kompetenceudviklingsforløb for de kommunale sundhedsplejersker og ekstra hjemmebesøg udført af sundhedsplejerskerne opdelt i tematiserede besøgs pakker, så forældrene fx kunne blive oplyst om daginstitutionstilbud eller kendskab til sundhedsvæsenet. Projektet løb fra 2017 til 2019 med 16 deltagende kommuner, 102 sundhedsplejersker og 1079 familier.

Læs mere i Rambøll (2022).

Erfaringerne fra projekterne med fokus på at opkvalificere fagpersoner i relation til at støtte forældre med indvandrer- eller flygtningebaggrund peger på, at en sådan tilgang også med fordel kan tænkes med i en langsigtet forebyggende indsats mod negativ social kontrol. Samtidig vil der specifikt i relation til en områdebaseret indsats være mulighed for at inddrage alle de relevante grupper af fagpersoner i lokalområdet med henblik på at skabe en fælles

¹¹⁶ Rambøll (2020).

forståelse for og tilgang til, hvordan man kan hjælpe med at støtte forældrene. Der kan dermed skabes potentiale for et tværgående samarbejde og synergieffekter på tværs af de forskellige faggrupper, herunder fx mellem sundhedsplejersker, lærere og pædagoger og boligsociale medarbejdere mv.

Endelig er der også indsatser, som arbejder med at styrke minoritetsetniske forældre ved hjælp af peer-to-peer-inspirerede tilgange. Det gælder fx indsatser som *Bydelsmødre*, *Baba* og *Sabaahs forældrenetværk*, som er beskrevet nærmere i det følgende afsnit, der specifikt har fokus på erfaringer med peer-to-peer og netværksbaserede forebyggende indsatser.

Det er ikke i forbindelse med denne undersøgelse lykkedes at identificere veldokumenterede eller evaluerede indsatser, som har arbejdet med at inddrage eller samarbejde med lokale religiøse autoriteter, herunder fx med imamer, i relation til at styrke forældrenes kompetencer. Samtidig er der blandt de interviewede fagpersoner forskellige holdninger til, om en sådan tilgang bør indgå i en forebyggende indsats mod negativ social kontrol – og i så fald på hvilken måde og i hvilken udstrækning. Der er dog udbredt enighed om, at imamer og andre religiøse autoriteter kan spille en betydelig rolle i relation til forældrenes normer og praksis omkring børneopdragelse, hvorfor det vil være hensigtsmæssigt, at man i en kommende områdebaseret forebyggende indsats mod negativ social kontrol forholder sig til, hvordan man bedst kan orientere, involvere og/eller samarbejde med de lokale religiøse autoriteter undervejs.

Det samme fremhæver en række af de unge, som i 2015 blev interviewet til kampagnen *Et spørgsmål om ære* omkring deres egne bud på, hvordan man bedst kan forebygge og modvirke negativ social kontrol. Ifølge disse unge bør en forebyggende indsats også have fokus på imamernes rolle i forhold til forældrene, fx ved at samarbejde med udvalgte og godkendte imamer og/eller gennem et samarbejde omkring en egentlig imamuddannelse.¹¹⁷ Ifølge de unge bør en forebyggende indsats målrettet forældre også have fokus på at inddrage mande- og fædregrupper, ligesom det ifølge de unge kunne overvejes at benytte etnisk danske forældre til at vejlede minoritetsetniske forældre i forælderrollen, herunder omkring praksis og forventninger til forældre i Danmark.¹¹⁸

Også et norsk studie om minoritetsetniske forældre anbefaler på lignende vis: *“at myndighederne tilrettelægger arenaer, hvor minoritets- og majoritetsforældre kan udveksle erfaringer om børneopdragelse”*, da dette er vigtigt for at opbygge gensidig forståelse og nedbryde fordomme. Samtidig peger det norske studie på, at *“sådanne arenaer kan være særligt betydningsfulde for forældre, som bor i udsatte nabolag med en høj andel af etniske minoriteter, der i øvrigt kun har begrænset kontakt med majoritetsbefolkningen gennem job eller familieliv”*.¹¹⁹ En tilgang som både inkluderer minoritets- og majoritetsetniske forældre, og som har fokus på at etablere en ligeværdig og konstruktiv dialog, vil samtidig være formålstjenstlig i relation til at undgå dikotomiske og forsimplede opfattelser af henholdsvis minoritets- og majoritetsetniske forældre. I stedet kan en åben dialog og debat om problematiske forældrepraksisser, ifølge det norske studie, med fordel have fokus på at synliggøre mangfoldigheden og variationen i forældrenes praksis – både i minoriteten og majoriteten – så man undgår at definere minoritets- og majoritetsetniske forældre som ensartede blokke, der står i modsætning til hinanden.¹²⁰

¹¹⁷ Følner & Lund (2015).

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ Smette & Rosten (2019), s. 10. Vores oversættelse fra norsk til dansk. Vi har desuden gennemført et interview med den ene af rapportens to forfattere, Monika Grønli Rosten (d. 3. marts 2023), i forbindelse med den herværende undersøgelse.

¹²⁰ Smette & Rosten (2019), s. 11.

6.5 PEER-TO-PEER-BASEREDE INDSATSER

Både i faglitteraturen og blandt de interviewede eksperter og fagpersoner er der konsensus om, at peer-to-peer-baserede indsatser kan have betydelige positive virkninger i et forebyggende perspektiv. Center for Boligsocial Udvikling fremhæver også netop peer-to-peer metoden, som én af de tilgange der må betegnes som virkningsfuld i relation til at forebygge negativ social kontrol i et områdebaseret perspektiv. I forbindelse med peer-to-peer baserede indsatser i relation til negativ social kontrol er det samtidig vigtigt at være opmærksom på også at understøtte peer-støtterne psykisk og socialt som en del af aktiviteterne. Sammenfattende skriver Sarah Lunar et al. fra CFBU:

Peer-to-peer-metoden er effektiv til at skabe holdningsændringer i områder, hvor der er udfordringer med æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol. En peer-støtte med samme baggrund, erfaringer eller andre lighedstræk med peer-modtagerne er virkningsfuld til at skabe identifikation og engagement, ligesom det kan gøre peer-modtagerne mere modtagelige for input og tage læring fra peer-støtten alvorlig. Forebyggende aktiviteter, som inddrager peer-støtter med personlige erfaringer med negativ social kontrol eller med at bryde med antidemokratiske miljøer, skal være opmærksomme på, at peer-støtten kan være udfordret psykisk på grund af deres tidligere livserfaringer. Det kan fx dreje sig om angst, depression og PTSD. I sådanne tilfælde er der behov for at understøtte peer-støtten psykisk og socialt som del af aktiviteterne.¹²¹

Der findes da også en del eksisterende indsatser, som arbejder med peer-to-peer og netværksbaserede metoder af forskellig karakter. Nogle af indsatserne har fokus på styrkede forældrekompetencer, mens andre har fokus på empowerment af kvinder og/eller på forskellige målgrupper blandt nytilkomne flygtninge. I relation til peer-to-peer indsatser med fokus på målgruppen af minoritetsetniske fædre og mødre er det oplagt at fremhæve projekterne *Bydelsmødre* og *Baba*. Begge disse projekter har samtidig flere års erfaring med at forankre deres indsatser i særligt udsatte boligområder, herunder gennem tætte samarbejder med de lokale boligsociale helhedsplaner.

¹²¹ Lunar et al (2021), s. 66. Som dokumentation for den sammenfattende beskrivelse henviser Center for Boligsocial Udvikling bl.a. til Grundtvig et al (2020) og Liversage & Mehlsen (2021).

Bydelsmødre

Bydelsmødre-indsatsen er baseret på peer-støtter, som primært er kvinder med etnisk minoritetsbaggrund, der gør en frivillig indsats i lokalområdet for at støtte kvinder, som ofte er isolerede og som det etablerede system kan have vanskeligt ved at nå. Det kan være kvinder, som mangler netværk, som ikke ved meget om det samfund, de lever i, som har udfordringer med det danske sprog og som ofte har mistillid til det kommunale system. Bydelsmødrenes formål er i relation til dette at bygge bro ved at etablere tillidsfulde og ligeværdige samtaler med kvinder, fordi de kan bruge deres modersmål, fordi de selv har erfaring med at være nye i Danmark, og fordi de selv bor i lokalområdet. De frivillige kvinder får en grunduddannelse, så de klædes på til rollen som bydelsmor. Bydelsmødrene laver opsøgende arbejde i lokalområdet, og bygger bro mellem kvinderne og de lokale eller kommunale aktør, som de har brug for at komme i kontakt med. Derudover har de samtaler med kvinderne om, hvad der rør sig i deres liv, samt arbejder med at engagere kvinderne i deltagelse i netværksskabende arrangementer i lokalområdet. Bydelsmødrene har eksisteret siden 2008. På landsplan er der over 900 bydelsmødre og over 50 bydelsmødregrupper.

Læs mere på <http://bydelsmor.dk/>

Der er gennemført en række evalueringer af Bydelsmødre-indsatsen.¹²² En evaluering foretaget af Deloitte i 2015 viser bl.a.:

- at indsatsen er med til at styrke forankringen i det danske samfund, herunder både blandt de kvinder, der får hjælp og blandt Bydelsmødrene selv. Begge parter oplever således, at de gennem indsatsen får et stærkere lokalt netværk og får mere viden om det danske samfund og de kommunale institutioner
- at indsatsen bidrager til empowerment, idet både kvinderne og Bydelsmødrene oplever, at mødet med og hjælpen fra Bydelsmødrene giver kvinderne øget selvtillid og større mod på at håndtere udfordringer i deres eget liv
- at Bydelsmødrene oplever en stor fælles faglig stolthed og identitet ved det frivillige arbejde, hvilket også udgør en vigtig del af motivationen for at være Bydelsmor
- at det kan være en udfordring, at det kan være svært at afgrænse hjælpen til kvinderne - både med hensyn til hvad Bydelsmødrene kan hjælpe med samt hvor meget og hvor omfattende, de kan hjælpe den enkelte kvinde
- at det både kan være en fordel og en udfordring, at lokalgrupperne har relativt stor autonomi fra landsorganisationen. Fordelen er, at det både giver frihed og fleksibilitet til at tilpasse den lokale indsats til de særlige forhold, som kendetegner det enkelte lokalområde. Det kan dog også medføre, at der kan være store lokale forskelle på, hvordan og på hvilken måde indsatsen fungerer, ligesom der blandt både Bydelsmødrene, de kvinder, de hjælper, og de aktører de samarbejder med, kan opstå usikkerhed om, hvad Bydelsmødrenes indsats egentlig består i.¹²³

¹²² Deloitte (2015), Thomsen & Ravn-Mortensen (2012), Husted (2011) og Christensen et al. (2010).

¹²³ Deloitte (2015).

Erfaringerne peger dermed samlet på, at Bydelsmødrene på den ene side vil være en oplagt aktør at samarbejde med i forbindelse med en områdebaseret forebyggende indsats mod negativ social kontrol, da Bydelsmødrene kan bidrage til at styrke lokalområdets udsatte kvinder i relation til øget systemkendskab og netværk samt empowerment. På den anden side står det også klart, at det kan være formålstjenstligt at etablere nogle klare rammer omkring den lokale indsats, så man sikrer sig, at der er enighed om, hvad indsatsen nærmere skal bestå i, og hvilken rolle Bydelsmødrene helt konkret skal spille, herunder i relation til de øvrige involverede aktører.

Mens der er flere forskellige forebyggende indsatser, som er lykkedes med at få fat i forskellige dele af målgruppen af udsatte minoritetsetniske mødre, så er det sværere at finde indsatser, som er lykkedes med at rekruttere og fastholde minoritetsetniske fædre. Indsatsen *Baba* er derfor forholdsvis unik, da den specifikt har fokus på at styrke minoritetsetniske fædres forældrekompetencer – og har vist lovende resultater i relation hertil.

Baba - Fordi far er vigtig

Baba - Fordi far er vigtig og Bydelsmødrene består af hhv. frivillige fædre med etnisk minoritetsbaggrund og frivillige mødre med etniske minoritetsbaggrund. Baba og Bydelsmødrene er indsatser under Fonden for Socialt Ansvar.

Babas formål er at styrke etniske minoritetsfædre til deltagelse i deres børns liv og styrke dialogen i lokalsamfundet. Baba-indsatsen indeholder en opkvalificering af nogle ansatte i kommunen, så de bliver i stand til at rekrutterer frivillige fædre. De frivillige fædre klædes så på til bl.a. at have samtaler om dilemmaer i farrollen, motivere andre fædre og skabe et fædrefællesskab alt sammen i samarbejde med lokale samarbejdspartnere. Baba blev startet i 2013 og er i dag repræsenteret 10 steder rundt omkring i landet.

Læs mere på <https://baba.dk/>.

En evaluering af *Baba* fra 2021 viser bl.a.:

- at de frivillige Baba-fædre oplever at være blevet mere nærværende i forhold til deres børn og deres partner, og at de stræber efter at møde barnet, hvor det er og at anerkende barnets tanker og følelser
- at de frivillige Baba-fædre tilegner sig større viden om velfærdssamfundet, og hvordan de bedst muligt kan indgå i samarbejde og dialog med lokale velfærdsinstitutioner
- at de såkaldte dialogmøder mellem det professionelle system og fædrene, som indgår i forløbet, tilvejebringer en større gensidig forståelse for hinanden og skaber en platform for fremtidige brobygningsinitiativer mellem fædrene og lokale velfærdsinstitutioner.
- at det er en forudsætning for indsatsen, at koordinatorene er i stand til at arbejde relationelt, ressourcebaseret og tillidsskabende, samt at koordinatorene har en helt afgørende betydning for både læringsforløb og den efterfølgende lokale forankring¹²⁴

¹²⁴ Christensen & Mehlsen (2021).

Samtidig er det værd at bemærke, at en lokal *Baba*-indsats typisk iværksættes af en kommune eller en boligsocial helhedsplan, som indgår et samarbejde med *Baba*-sekretariatet om en lokal udrulning af indsatsen. Denne implementeringsmetode egner sig således godt til at indgå som et integreret element i en områdebaseret forebyggende indsats, hvor man ønsker at gå helhedsorienteret til værks, og dermed også bør have fokus på at nå ud til fædrene.

Et særligt opmærksomhedspunkt i en forebyggende indsats kan desuden være at give støtte til forældre og andre pårørende til minoritetsetniske LGBT+ personer. Som beskrevet i det foregående kapitel udgør minoritetsetniske LGBT+ personer således en særligt udsat gruppe i relation at blive udsat for negativ social kontrol. Her er det værd at fremhæve *Sabaahs forældrenetværk*, som har eksisteret siden 2019. Ifølge *Sabaah* har foreningen således over de seneste år oplevet et stigende behov for et forældrenetværk med henblik på at forebygge, at LGBT+ personer bliver udstødt af deres familie eller i værste fald ender på et krisecenter. Samtidig oplever *Sabaah*, at familier i stigende grad kontakter foreningen med et ønske om dialog, viden og forsoning frem for konflikt. Mange af forældrene føler, at de står alene uden nogen at spejle sig i, hvorfor der er et stort ønske om at styrke erfaringsudveksling mellem forældre for at få viden og ressourcer til bedre at imødekomme deres barn.¹²⁵

Sabaahs forældrenetværk

Foreningen *Sabaah* blev etableret i 2006, og arbejder for at forbedre levevilkårene for LGBT+ personer med etnisk minoritetsbaggrund. *Sabaah* har siden 2019 bl.a. stået bag indsatsen *Forældrenetværket*, som er et netværk for forældre til minoritetsetniske LGBT+ personer. Forældrene mødes, deler erfaringer og bliver klogere på, hvad det vil sige at være LGBT+ person. Netværket har også til formål at bidrage til at forebygge konflikter i familierne ved at styrke forældrenes redskaber til i at gå i dialog fremfor konflikt og ved at give dem ressourcer til at imødekomme deres barn.

Læs mere på <https://sabaah.dk/paaroerende/>

Sabaahs forældrenetværk er stadig under udvikling og er endnu ikke blevet eksternt evalueret. Det vurderes imidlertid, at der er tale om et unikt tilbud til en særligt udsat gruppe af minoritetsetniske forældre og familier, som ikke nås af andre indsats og som har et forebyggende potentiale specifikt i relation til den kollektive udøvelse af negativ social kontrol, herunder det krydspres, som også udøvere af social kontrol kan være underlagt. Interview med minoritetsetniske forældre til LGBT+ personer peger således på, at denne forældregruppe kan være særligt udsat i forhold til at opleve rygtespredning, negative reaktioner og pres fra omgivelserne til at udøve negativ social kontrol.¹²⁶ Derfor kan Københavns Kommune overveje også at inddrage *Sabaahs forældrenetværk* i en kommende områdebaseret indsats til forebyggelse af negativ social kontrol.

¹²⁵ Læs mere på <http://sabaah.dk/paaroerende/>

¹²⁶ Følner et al. (2022).

En anden peer-to-peer baseret indsats, som er værd at fremhæve, er *Søstre mod Vold og Kontrol*. Denne indsats går ud på at uddanne etniske minoritetskvinder i udsatte boligområder, der som frivillige "søstre" rækker ud til udsatte piger og kvinder, giver dem oplysning, inspiration og støtte, samt viser vej til de muligheder for hjælp, der findes, hvis man er udsat for negativ social kontrol og vold. Formålet med indsatsen er at styrke kvindernes egen agens og empowerment gennem "søstersolidaritet" og ved at "arbejde for at få viden om demokrati, rettigheder, ligestilling og seksualitet til at leve og vokse blandt kvinder, der oplever negativ social kontrol og vold."¹²⁷ Projektets feministiske udgangspunkt og fokus på kvindefrigørelse er beslægtet med den tilgang, der anvendes af en række andre feministiske organisationer og græsrodsbevægelser i Europa, som fx *Ni Putes Ni Soumises* i Frankrig, *Southall Black Sisters* i England og *Varken hora eller kuvad* i Sverige, som ligeledes har fokus på at modvirke og forebygge negativ social kontrol og vold mod kvinder.¹²⁸

Søstre mod Vold og Kontrol

I Søstre mod Vold og Kontrol inspirerer, støtter og motiverer frivillige kvinder, som selv har brudt med vold og kontrol, andre kvinder til at bryde med den negative sociale kontrol og vold, de er underlagt. Siden 2021 har foreningen, som har base i Odense, uddannet mere end 80 frivillige søstre i viden om demokrati, rettigheder, ligestilling og seksualitet, så de kan give andre kvinder "viden og styrke i kampen for personlig frihed". Søstre mod vold og kontrol ønsker at værne om fællesskabet mellem kvinderne, og arbejder derfor også på at give dem et netværk udenfor de miljøer, hvor kvinderne kommer fra. Foreningen har også iværksat en række kampagner om bl.a. mødomsmyten med udgangspunkt i kvinders personlige historier med vold og kontrol.

Læs mere på <https://soestremodvoldogkontrol.dk/>

Als Research gennemfører i øjeblikket en ekstern virkningsevaluering af *Søstre mod Vold og Kontrol* i forbindelse med at indsatsen testes som et pilotprojekt i Odense i perioden 2020-2023, bl.a. med henblik på at indhente erfaringer der potentielt kan udbredes til andre kommuner i Danmark. Evalueringen forventes afsluttet og udgivet ultimo 2023, og det anbefales, at Københavns kommune på baggrund af evalueringens konklusioner overvejer, om denne indsatsstype også kunne være en mulighed at inddrage i en helhedsorienteret forebyggende indsats.

Også den peer-to-peer baserede indsats *Mindspring* bør fremhæves som en potentielt relevant indsats at inddrage i en helhedsorienteret forebyggende indsats mod negativ social kontrol.

Evalueringer af *Mindspring* peger på, at metoden både har forebyggende potentiale i relation til at styrke forældrekompetencer blandt etniske minoritetsforældre samt i relation til at øge viden om emner som ligestilling, negativ social kontrol og rettigheder blandt både unge og forældre, herunder ikke mindst blandt forholdsvis nyankomne flygtninge og indvandrere.

¹²⁷ Læs mere på <http://soestremodvoldogkontrol.dk/>

¹²⁸ Se fx den svenske organisation *Varken hora eller kuvad*, <http://vhek.se/> og den franske bevægelse *Ni Putes Ni Soumises* <https://npns.eu/>.

MindSpring

MindSpring-metoden er oprindeligt udviklet af den hollandsk psykolog Paul Sterk. Formålet med MindSpring er at håndtere og forebygge psykosociale udfordringer blandt sårbare flygtninge ved hjælp af en peer-to-peer-metode. Metoden går ud på at uddanne frivillige med etnisk minoritetsbaggrund til at blive MindSpring-trænere og sammen med en fagperson, en såkaldt medtræner, at afholde kurser for en 8-10 deltagere med samme etniske minoritetsbaggrund og modersmål som MindSpring-træneren. I 2010 begyndte DRC Dansk Flygtningehjælp at udvikle og tilpasse MindSpring-metoden til en dansk kontekst. Der er sidenhen blevet udviklet MindSpring-forløb til forældremålgruppen, til unge mellem 15 og 30 år, til børn i alderen 9 til 14 år samt til seniorer, herunder også forløb med specifikt fokus på ligestilling og forebyggelse af negativ social kontrol. Forløbene er både for nyankomne flygtninge og indvandrere samt personer med etnisk minoritetsbaggrund, der har boet i Danmark længe.

Læs mere på <https://www.integration.drc.ngo/vores-arbejde/mindspring/>

I perioden 2014 til 2016 gennemførte DRC Dansk Flygtningehjælp et særligt MindSpring gruppeforløb for unge med etnisk minoritetsbaggrund i alderen 14-25 år, som havde til formål at styrke unge, som enten er udsat for eller i risiko for at blive udsat for problemer relateret til negativ social kontrol. En evaluering heraf viser bl.a., at deltagerne følte, at de havde fået ny viden om og havde taget positiv imod temaerne omkring ligestilling, negativ social kontrol, rettigheder og krænkelse. Samtidig var det bemærkelsesværdigt, at stort set alle deltagerne mente, at *MindSpring* burde udbredes til alle unge nyankomne flygtninge, da de gennem forløbet havde fået ny viden, som også ville være relevant for andre i samme målgruppe.¹²⁹

Tilsvarende peger evalueringer af *MindSpring*-forløb med fokus på forældremålgruppen, at metoden gennem et fokus på temaer som børneopdragelse, kommunikation med børn og kulturforskelle, giver de deltagende forældre styrkede forældrekompetencer og samtidig kan føre til, at de oplever færre konflikter med deres børn efter forløbet.¹³⁰ Selvom de fleste *MindSpring*-forløb for forældre har været målrettet nyankomne flygtninge- og indvandrerforældre, er det samtidig værd at bemærke, at metoden også har været anvendt med succes i en områdebaseret version, hvor målgruppen har været flygtninge- og indvandrerforældre til teenagere i udsatte boligområder, herunder også forældre som har haft længerevarende ophold i Danmark. Eksempelvis har DRC Dansk Flygtningehjælp i samarbejde med Københavns Kommunes Beskæftigelses- og Integrationsforvaltning gennemført et pilotprojekt, hvor der blev afholdt *MindSpring*-gruppeforløb i fem udsatte boligområder i København. Også evalueringen af dette projekt pegede på, at MindSpring-metoden førte til styrkede forældrekompetencer og færre konflikter mellem forældre og børn, ligesom evalueringen indikerede, at forældregruppeforløbene kan mobilisere ressourcer i deltagerne, som øger deres aktive deltagelse i lokalområdet. Erfaringerne peger samtidig på, at det er vigtigt, at *MindSpring*-træneren ikke selv kommer fra lokalområdet, at man udvikler nogle klare kriterier for rekruttering af deltagere, samt at de boligsociale helhedsplaner følger op på det, som forløbene har sat i gang i lokalområderne med henblik på at forankre og bygge videre på

¹²⁹ Jeppesen et al. (2016).

¹³⁰ Bach et al. (2012) og Frederiksen et al. (2016).

de positive virkninger.¹³¹ På tværs af de forskellige evalueringer af *MindSpring*-forløbene fremhæves det desuden, at brugen af peer-to-peer metoden i kombination med tilstedeværelsen af professionelle medtrænere er medvirkende til metodens succes.¹³²

Endelig skal det i relation til indsatser med fokus på styrkede forældrekompetencer fremhæves, at lederen af LØFT, Khaterah Parwani, arbejder med at etablere og facilitere dialog mellem unge, der har været udsat for negativ social kontrol, og deres forældre. En del af hendes metode er at være meget direkte over for forældrene med henblik på at gøre dem klart, hvad de taber ved at udøve negativ social kontrol, og hvad de i stedet kunne vinde ved at have en mere åben kommunikation med deres børn. Desuden holder hun oplæg for minoritetsetniske forældre i udsatte boligområder, hvor hun med udgangspunkt i sine egne erfaringer og erfaringerne fra de unge, som deltager i hendes LØFT-forløb, konfronterer forældrene med de u hensigtsmæssige konsekvenser, som de kan risikere at opleve, hvis de forsøger at kontrollere deres børn for meget. Samtidig arbejder hun med at anskueliggøre fordelene ved styrket åbenhed mellem forældre og børn:

Mødrene ved godt, hvad deres børn laver. Derfor skal samtalen om det bare tages, så det kan blive 'afmystificeret', og de kan se, at det er helt normalt. Noget af det jeg gør i dialogen med mødrene, det er, at jeg fortæller dem om de værste sager, jeg har haft. Hvor mødrene ikke har vidst, hvad deres døtre har været igennem, og derfor ikke har kunnet hjælpe dem, fx i sager om hævnporno. [...] Så jeg tror den gode indgangsvinkel, det er at sige, at alternativet til ærlig kommunikation det er, at du kommer til at leve et isoleret liv, hvor du går med bind for øjnene i relation til din datter, fordi du ikke kan finde ud af at kommunikere med hende om kærester og sex og alle mulige andre ting. For konsekvensen af den tilgang er, at du vil være den sidste, som hun kommer til, hvis hun havner i problemer [...]. Og jeg tror også, at fædre vil dukke op, hvis det handler om, hvordan man kan sørge for at passe på sit barn - og i den kontekst skal man tale om, at man bliver nødt til at være åben: 'I kan alligevel ikke kontrollere det. I stedet skal I skabe en frihedskultur i hjemmet. Du bliver nødt til at acceptere, at din datter har kærester, og at hun gør mange andre ting. For ellers havner du i skrækscenariet, hvor hun ikke kan komme til dig som far, fordi hun ser dig som stökkonservativ og hård. Så mister du nærheden og fortroligheden med din datter'.¹³³

¹³¹ Frederiksen et al. (2016).

¹³² Bach et al. (2012), Jeppesen et al. (2012) og Frederiksen et al. (2016).

¹³³ Interview med Khaterah Parwani, LØFT, d. 28. februar 2023.

Parwanis tilgang til forældrene er ikke som sådan en etableret indsats på området – og den er heller ikke blevet eksternt evalueret – men principperne i hendes tilgang kan alligevel give relevant inspiration til en områdebaseret indsats. Tilgangen peger således på mulighederne i at anvende en peer-to-peer inspireret tilgang til at tale med forældrene om, hvordan de mest hensigtsmæssigt kan arbejde med at passe godt på deres børn, på en måde hvor de samtidig opnår en tættere relation. Her kan en afsender, som selv har minoritetsetnisk baggrund og erfaringer med negativ social kontrol, have et stærkere og mere legitimt afsæt for at kunne udfordre forældrene, ved blandt andet at pege på, at en forbedret relation til deres børn – herunder særligt til deres døtre – kræver et opgør med idéen om, at døtrenes seksualitet kan (eller skal) kontrolleres.

6.6 INDSATSER MED FOKUS PÅ ØGET BESKÆFTIGELSE

En undersøgelse fra Als Research i 2020 peger på, at negativ social kontrol udgør én blandt flere væsentlige barrierer for en øget grad af beskæftigelse blandt etniske minoritetskvinder i Københavns Kommune. Samtidig indikerer denne undersøgelse, at den negative sociale kontrol i relation til beskæftigelse først og fremmest rammer kvinder i gruppen af forholdsvis nytilkomne ægtefælleforsørgede og socialt isolerede kvinder samt langtidsledige indvandrerkvinder over 30 år, der har boet mange år i Danmark. De primære udøvere synes at være de mandlige ægtefæller, men også svigerfamilier, sønner og andre etniske minoritetskvinder m.fl. kan være involveret i udøvelsen.¹³⁴ Hertil kommer, at en øget grad af beskæftigelse kan få positiv betydning både samfundsmæssigt, for kvindernes børn og familier samt for de enkelte kvinder selv.¹³⁵

En helhedsorienteret forebyggende indsats mod negativ social kontrol bør således også have fokus på beskæftigelsesområdet, herunder ikke mindst på projekter eller metoder, som har vist sig virksomme i relation til at styrke beskæftigelse, samfundsdeltagelse, dansksproglige kompetencer og systemkendskab blandt de ovenfor nævnte særligt udsatte målgrupper af kvinder.

I relation til beskæftigelsesindsatser med fokus på ægtefælleforsørgede kvinder kan ikke mindst erfaringerne fra den opsøgende beskæftigelsesindsats *Projekt Perspektiv* i Københavns Kommune fremhæves som relevante.

En erfaringsopsamling fra *Projekt Perspektiv* udgivet i 2019 fremhæver bl.a., at de ægtefælleforsørgede kvinder på flere niveauer befinder sig i en udsat position i samfundet, og at deres afhængighed af ægtefællen både opholdsmæssigt, økonomisk, socialt, kulturelt og sprogligt gør dem ekstra udsatte for at blive underlagt negativ social kontrol. I de tilfælde, hvor der forekommer negativ social kontrol, betyder den sociale og sproglige afhængighed, at kontakten til omverdenen ofte går igennem ægtefællen, som har mulighed for at filtrere og fortolke de oplysninger, som kvinden får. Den sociale kontrol kan samtidig foregå ved, at ægtefællen eller svigerfamilien (idet nogle mænd ligger under for et stort pres fra deres familie) afgør, om kvinden skal i arbejde, deltage i tilbud eller lære dansk. Mange af kvinderne fortæller,

¹³⁴ Følner & Kristensen (2020).

¹³⁵ Mygind et al. (2016).

at de ikke har adgang til en bankkonto, og ikke selv administrerer deres NemID. De opholder sig mest i lokalområdet og er desuden generelt opmærksomme på risikoen for sladder i deres minoritetsetniske netværk/miljø, hvilket også kan påvirke mulighederne for beskæftigelse.¹³⁶

Projekt Perspektiv

Projekt Perspektiv er Københavns Kommunes beskæftigelsesindsats målrettet ægtefælleforsørgede eller selvforsørgede fra ikke-vestlige lande, der ikke får nogen form for offentlig ydelse eller løn. Disse personer lever ofte isolerede grundet fx manglende danskundskaber eller kulturelle eller sociale udfordringer. Indsatsen har fire spor: Opsøgende arbejde gennem lokal forankring i udsatte boligområder, virksomhedsrettet indsats, helhedsorienteret vejledning og forberedende virksomhedsrettet forløb samt undervisning i samfundsforståelse. Indsatsens formål er dermed at opsøge, motivere og bidrage til at disse borgere kommer nærmere arbejdsmarkedet og bryder deres sociale isolation. Projekt Perspektiv startede i 2015, som en fireårig satspuljefinansieret indsats og er efterfølgende videreført i kommunalt regi. I København har projektet haft lokaler først i Bispebjerg og senere i Mjølnerparken og på Blågårds Plads.

Læs mere i Braagaard & Sichlau (2019).

I *Projekt Perspektiv* er det i høj grad lykkedes at "få hul igennem" til en ellers svært tilgængelig målgruppe, ligesom der i projektet er udviklet et koncept for rekruttering, vejledning og undervisning samt virksomhedstilbud til de ægtefælleforsørgede kvinder, som er oplagte at tænke med i en forebyggende indsats mod negativ social kontrol. Vejledningsmetoderne i *Projekt Perspektiv* har samtidig potentiale til en større grad af udbredelse - herunder også blandt andre aktører, som kommer i kontakt med målgruppen - og er beskrevet i den ovenfor nævnte erfaringsopsamling.¹³⁷

Det er desuden en fordel ved *Projekt Perspektiv*, at projektet i forvejen er forholdsvis velforankret og har gennemført forløb i en række forskellige udsatte københavnske områder, herunder på Bispebjerg, i Tingbjerg og forskellige steder på Nørrebro (herunder særligt Mjølnerparken og Blågårds Plads). Desuden har projektet også et samarbejde med den boligsociale helhedsplan på Amager. Den vigtige indledende tillidsopbygning og relationsdannelse til målgruppen er således allerede etableret, hvorfor indsatsen vil være særligt oplagt at tænke med i en områdebaseret indsats i ét eller flere af netop disse områder.

Projektholderne i Perspektiv fremhæver desuden, at det beskæftigelsesrettede perspektiv i relation til forebyggelse af negativ social kontrol fungerer godt, fordi langt de fleste af kvinderne er højt motiverede til at komme i arbejde. Kvinderne har således en indre motivation, som kan være en stærk forandringsmæssig faktor:

¹³⁶ Braagaard & Sichlau (2019).

¹³⁷ Ibid.

Beskæftigelse er en god måde at arbejde med det forebyggende på. For når de er ude på en arbejdsplads, så møder de andre, og oplever at det faktisk går meget godt, og de bliver glade for at opleve, at de har fået lidt flere penge. Og samtidig rykker deres normer sig også lidt. Det er sådan en indre motivation, i stedet for at der kommer nogle udefra og siger: 'Nu skal du høre'. Så jeg tænker virkelig, at det kan være en effektiv vej, som helt tydeligt har en virkning. Og jeg tænker også, at de udøver mindre kontrol over deres egne børn. Hvis deres børn går i klub eller deltager i forskellige fritidstilbud, så kommer de ud og ser, at det måske ikke er så farligt at gå i klub. Og så må ens børn måske lige pludselig mere. Og så er der også det, som kvinderne selv får ud af at komme på en arbejdsplads, af at have en funktion og af at opleve, at andre er afhængige af dem, og at de indgår i et fællesskab. Når man får at vide, at 'du gør det helt vildt godt', så sker der noget. På mange af 'vores' kvinder kan man simpelthen se det på dem. De begynder at klæde sig anderledes og får sådan lidt mere glæde og selvtillid.¹³⁸

Generelt er der således også enighed blandt de interviewede fagpersoner om, at de kvinder, som kommer i arbejde, får en styrket identitet, øget glæde og selvtillid samt mere gå-på-mod.

Dette kommer også til udtryk ved, at kvinderne opnår en styrket forhandlingsposition i hjemmet. Rana Sérida fra Styrelsen for International Rekruttering (SIRI) udtrykker det på følgende vis:

Forskningen peger på, at uddannelse og beskæftigelse kan spille en vigtig rolle i at styrke kvindernes forhandlingsposition i hjemmet, og at deres økonomiske selvstændighed kan forstærke deres indflydelse og position i familien.¹³⁹

En evaluering af en lignende beskæftigelsesindsats for ægtefælleforsørgede kvinder med anden etnisk baggrund, som blev gennemført i helhedsplanen Greve Nord i perioden 2013-2015, peger på lignende positive effekter. Evalueringen peger således på, at de deltagende kvinder i den opsøgende indsats i Greve Nord i signifikant højere grad kommer i arbejde eller uddannelse sammenlignet med en kontrolgruppe.

¹³⁸ Interview med Isa Braagaard, Camilla Sichlau og Tina Kajhøj, Projekt Perspektiv, d. 16. marts 2023.

¹³⁹ Interview med Rana Sérida og Bente Tran, Styrelsen for International Rekruttering og Integration, d. 14. marts 2023.

Samtidig peger denne evaluering også på, at det kræver et stort arbejde at mobilisere de ægtefælleforsørgede kvinder til at deltage i en sådan indsats, hvilket igen understreger betydningen af det langvarige tillidsopbyggende og relationsdannende arbejde, som er nødvendigt for at skabe grundlag for en vellykket indsats. Endelig indeholder denne evaluering en række anbefalinger til kommuner og helhedsplaner, som specifikt retter sig mod, hvordan en opsøgende beskæftigelsesrettet indsats af denne type bedst kan gennemføres, organiseres og forankres i et givent område. Bl.a. anbefales det, at man placerer indsatsens fysiske rammer lokalt i området, og at uformelle rammer med åbne døre og imødekommenhed er vigtige elementer i relation til at skabe tillid hos deltagerne.¹⁴⁰

Endelig fremhæves det fra flere sider, at det er en god idé at tilbyde kvinderne en helhedsorienteret individuel vejledning i indsatsen, hvor udgangspunktet er den enkelte kvindes interesser og behov, så de ægtefælleforsørgede kvinder får støtte til mere end den konkrete jobsøgning.¹⁴¹

Vejlednings- og undervisningselementer med fokus på fx dansksproglige kompetencer, udflugter til uddannelsesinstitutioner, arbejdspladser og samfundsinstitutioner, samt undervisningsmoduler med fokus på styrket kendskab til rettigheder og pligter i det danske samfund og til forskellige dele af velfærdssamfundet, herunder fx sundhedsvæsenet mv. er således også oplagte elementer at inddrage. Her er der samtidig mulighed for at inddrage andre relevante aktører som medundervisere eller samarbejdspartnere i relation til målgruppen. Eksempelvis har *Projekt Perspektiv* således også i flere omgange samarbejdet med eksterne undervisere fra *Ret til Ligestilling* og fra andre relevante aktører i det forebyggende arbejde.

Foruden opsøgende beskæftigelsesindsatser med specifik fokus på ægtefælleforsørgede og socialt isolerede kvinder er der også mulighed for at anvende forskellige dele af den obligatoriske beskæftigelsesindsats som en platform for undervisnings- eller opkvalificeringsindsatser, der kunne gennemføres som et led i en forebyggende indsats mod negativ social kontrol. Som beskrevet ovenfor kunne det fx tænkes, at en tilpasset version af det norske undervisningsprogram *Prosjekt Frihet* og/eller det danske undervisningstilbud *Ret til Ligestilling* kunne gennemføres som et led i et obligatorisk beskæftigelsesrettet forløb. På vegne af Københavns kommune har Dansk Flygtningehjælp og Als Research da også allerede udviklet et specifikt beskæftigelsesrettet modul i *Ret til Ligestilling*, som er oplagt at tænke med.

Desuden kan Københavns Kommune også hente yderligere inspiration fra de tilgange og metoder, som andre kommuner har anvendt i forskellige beskæftigelsesprojekter målrettet etniske minoritetskvinder (og -mænd).¹⁴² I perioden 2018-2021 er der eksempelvis gennemført et projekt, hvor man i 36 kommuner kunne ansætte medarbejdere som såkaldte *integrations- og beskæftigelsesambassadører*. Ambassadørernes opgave var at udvikle metoder og indsatser, som kunne styrke integrationsarbejdet for nyankomne, bringe dem tættere på arbejdsmarkedet samt styrke samarbejdet med virksomhederne.¹⁴³ Samtidig kunne Københavns Kommunes eksisterende social kontrol-vejledere muligvis også tænkes med i en beskæftigelsesrettet indsats, hvor man som et led i indsatsen kunne have særligt fokus på

¹⁴⁰ Mygind et al. (2016).

¹⁴¹ Mygind et al. (2016), Braagaard & Sichlau (2019), samt interview med Isa Braagaard, Camilla Sichlau og Tina Kajhøj, Projekt Perspektiv, d. 16. marts 2023

¹⁴² LG Insight, BDO Advisory & Pluss Leadership (2022), SIRI (2021) og Tuesen et al (2020).

¹⁴³ LG Insight, BDO Advisory & Pluss Leadership (2022)

undervisnings- og opkvalificeringselementer med fokus på at forebygge og modvirke negativ social kontrol som barriere for beskæftigelse.

Endelig fremhæver én af de interviewede eksperter potentialet i at gennemføre kombinerede forebyggelses- og beskæftigelsesrettede forløb til forældre i familier, som enten har fået en underretning og/eller er i gang med et familiebehandlingsforløb:

Jeg tror, at et tværfagligt samarbejde mellem jobcenteret og familieafdelingen vil kunne gøre en kæmpe forskel. Forestil dig fx at man havde et forløb under LAB-loven eller serviceloven, hvor forældrene har pligt til at deltage, og hvor man bliver undervist i emner som negativ social kontrol, opdragelse, ligestilling og beskæftigelse. Det kunne være til forældre i familier, hvor der enten har været en underretning eller som allerede er i familiebehandling. Det er normalt en barriere for tilbuddene til familierne, at de er baseret på frivillig deltagelse, men her kunne man sikre, at man havde et kursus, hvor begge forældre skulle deltage, og hvor man kunne skabe dialog og tale åbent om tingene, samtidig med at der kunne være et positivt fokus på det beskæftigelsesrettede.¹⁴⁴

Som citatet angiver, kan der således også være et forebyggende potentiale i at kombinere aktører, tilgange og platforme på det beskæftigelsesrettede område med andre relevante tilgange til og arenaer i det forebyggende arbejde, herunder fx med familierådgivnings- og familiebehandlingsområdet. Indsatser på netop dette område gennemgås nedenfor.

6.7 INDSATSER MED FOKUS PÅ FAMILIERÅDGIVNING OG -BEHANDLING

Som beskrevet indledningsvis i denne rapport er der i Danmark blevet opbygget et forholdsvis stærkt beredskab og mange års erfaring, når det handler om forskellige typer af indgribende og akutte indsatser og tilbud, særligt målrettet unge ofre for negativ social kontrol. Imidlertid er der først i løbet af de senere år kommet øget fokus på behovet for at udvikle og implementere mere helhedsorienterede tiltag af forebyggende karakter, herunder behovet for at "mainstreame" og integrere det forebyggende arbejde mod negativ social kontrol i de eksisterende forebyggende velfærdsindsatser, herunder fx i de kommunale familieindsatser.

¹⁴⁴ Interview med Nawal El Falaki, Mindbee, d. 16. marts 2023.

Som ét af de nye tiltag på området har Styrelsen for International Rekruttering og Integration (SIRI) i 2023 udarbejdet et kursus og en tilhørende håndbog med fokus på opsporing og forebyggelse af negativ social kontrol i den kommunale familieindsats.¹⁴⁵

Heri fremhæver SIRI en række forskellige greb og værktøjer fra *den strukturelle familierapi-metode*, der vurderes som særligt relevante i relation til at arbejde forebyggende med negativ social kontrol i et familierettet perspektiv:

*Greb og værktøjer fra strukturel familierapi er relevante i denne sammenhæng, idet metodens fokus er at hjælpe familierne med at udvikle og vedligeholde sunde grænser, forbedre deres kommunikation og interaktion og fremhæve passende grænser for at skabe en sundere familiestruktur og reducere konflikter. Ved at observere relationerne mellem familiemedlemmerne får terapeuten et indblik i magtdynamikker, strukturer og grænserne mellem og i sub-systemer. Terapeuten arbejder herefter med at afgrænse de dysfunktionelle forhold inden for familiesystemet og erstatte dem med sundere mønstre. Terapeuten arbejder således på at genstrukturere familien.*¹⁴⁶

SIRIs indsats for at hjælpe kommunerne med at styrke det forebyggende arbejde mod negativ social kontrol gennem familiebehandling er først blevet iværksat for ganske nylig. Derfor er der endnu ikke indhentet specifikke erfaringer med kommuners anvendelse af den strukturelle familierapi-metode netop i relation til forebyggelse af negativ social kontrol.

Imidlertid står det samtidig klart, at tilgangen synes at have et betydeligt potentiale for at styrke den kommunale forebyggelsesindsats på området. Den strukturelle familiebehandlingsmetode er således allerede særdeles velkendt og veldokumenteret, ligesom en lang række fagpersoner og kommuner allerede har erfaring med at bruge metoden. Som det fremgår af citatet ovenfor, står det også klart, at de greb og værktøjer der indgår i metoden synes at egne sig godt til forebyggelse af netop negativ social kontrol, idet metoden netop har fokus på *”at forbedre familiernes kommunikation og interaktion og at fremhæve passende grænser for at skabe en sundere familiestruktur og reducere konflikter”*.

Det vil derfor også være oplagt, at Københavns Kommune gør brug af SIRIs nye kursustilbud og håndbog med henblik på at opkvalificere de familiebehandlere, familierådgivere og sagsbehandlere, som skal gennemføre familiebehandlingsforløb med familier fra det område, som kommunen måtte udvælge til den kommende områdebaserede indsats mod negativ social kontrol. I forbindelse hermed vil man samtidig kunne foretage en løbende dokumentation af

¹⁴⁵ SIRI (2023b). Håndbogen og kurset er målrettet fagpersoner (og ledere) i børnefamilieafdelinger, herunder familiebehandlere, familierådgivere og sagsbehandlere, samt øvrigt relevant personale, der indgår i en familieindsats målrettet ikke-vestlige familier med børn i alderen 11-17 år.

¹⁴⁶ SIRI (2023b), s. 22.

erfaringerne med at anvende denne tilgang til forebyggelse i det pågældende område, da den må forventes at have et forebyggende potentiale, som også vil kunne have relevans for andre områder i kommunen.

En anden relevant indsats på området er drevet af den erfarne familierådgiver og konfliktmægler Farwha Nielsen, som siden 2009 i regi af virksomheden *Tværkulturel familierådgivning og konfliktmægling* har udført både rådgivning og vejledning til offentlige og private institutioner samt vejledning og coaching til familier med problemer relateret til bl.a. negativ social kontrol og æresrelaterede konflikter. Farwha Nielsen har således gennem mange år beskæftiget sig specifikt med problemstillinger relateret til negativ social kontrol og æresrelaterede konflikter, og har integreret sin specialviden på dette område som en del af hendes familiebehandlingsmetode.

Ifølge Farwha Nielsen er det afgørende vigtigt, at man arbejder med at etablere tillid og tryghed i relationen til forældrene, samt at man er opmærksom på kompleksiteten på feltet. Derudover er det vigtigt, at man arbejder meget bevidst med at undgå, at ens egne kulturelle fordomme kommer til at stå i vejen for et nuanceret, åbent og nysgerrigt blik på forholdene i den enkelte familie, som man som fagperson helt konkret arbejder med.

Mange af familierne har i forvejen en relativt lav grad af kendskab og tillid til de offentlige myndigheder, hvorfor man bør være meget opmærksom på ikke at bidrage til yderligere oplevelser af stigmatisering eller fremmedgørelse, da en familiebehandlingsindsats i så fald potentielt kan have kontraproduktive effekter. Konkret anbefaler Farwha Nielsen derfor også, at man ikke blot foretager en indledende opkvalificering af de medarbejdere, som skal arbejde med familiebehandling i relation til minoritetsetniske familier, men også har fokus på løbende erfaringsudveksling og supervision undervejs.¹⁴⁷

Tværkulturel familierådgivning & konfliktmægling

Tværkulturel familierådgivning & konfliktmægling v. Farwha Nielsen har siden 2009 beskæftiget sig med problemstillinger relateret til bl.a. negativ social kontrol og æresrelaterede konflikter blandt familier med etnisk minoritetsbaggrund. Virksomheden udfører både rådgivning og vejledning til offentlige og private institutioner samt vejledning og coaching til familier. Familiearbejdet kan være som led i en forebyggende eller indgribende indsats. Det drejer sig ofte om at få skabt en "ny omsorgsmodel" hvor forældrene bl.a. får redskaber til konflikthåndtering, til at skabe trivsel for hele familien og til at håndtere de dilemmaer, der kan opstå ved at være en familie med etnisk minoritetsbaggrund i Danmark. Tværkulturel familierådgivning & konfliktmægling holder også foredrag og kurser for fagpersoner med det formål at øge det tværkulturelle kompetence- og vidensniveau hos fagpersoner, der arbejder med minoritetsetniske familier.

Læs mere på <https://ewc.dk/>

¹⁴⁷ Interview med Farwha Nielsen, Tværkulturel familierådgivning og konfliktmægling, d. 4. maj 2023.

Samtidig er det vigtigt at være opmærksom på de barrierer, som kan være forbundet med etniske minoritetsfamiliers tanker om og erfaringer med at anvende familierådgivningstilbud.

Et norsk studie af minoritetsfamiliers tanker om og erfaringer med familierådgivning peger bl.a. på de følgende seks barrierer for at benytte sig af offentlige hjælpetilbud, som deres interviewpersoner fremhævede: 1) I muslimske familier er normen at konflikter løses indadtil i familien; 2) tilsvarende offentlige tilbud findes (bl.a. derfor) ikke i hjemlandet; 3) en generel mangel på kendskab til de velfærdsprofessionelle tilbud og til familieforvaltningen/børneværnet specifikt; 4) frygt for ikke at blive forstået fordi kulturaspektet enten bliver overvurderet eller undervurderet af myndighedens personale i deres møde med gruppen. Dette kan igen knyttes til 5) manglende interkulturel kompetence hos de ansatte. Desuden var især børnefamiliers mulige barrierer for at komme i kontakt til offentlige hjælpeforanstaltninger relateret til 6) billedet og frygten som mange af disse familier har af offentlige hjælpetjenester generelt og af børneværnet/socialforvaltningen specifikt (fx frygt for tvangsfjernelse af børn).¹⁴⁸

Netop i forlængelse af familiernes potentielle frygt for at blive udsat for sanktioner af meget indgribende karakter ligger der både et betydeligt potentiale i og en barriere for at nå familierne på et tidligere forebyggende stadie, det vil sige *inden*, der er opstået en egentlig konflikt, og *inden* der eventuelt er tegn på alvorlige former for negativ social kontrol, vold eller andre former for omsorgssvigt.

De eksisterende erfaringer på området er således især præget af efterværns- og mæglingsforløb, som først er blevet iværksat, når problemerne i den enkelte familie har nået at vokse sig relativt store. Her peger evalueringer bl.a. på, at etablering af dialog eller mægling mellem unge og forældre i æresrelaterede konflikter kræver en høj grad af motivation, forberedelse, involvering af begge parter og ikke mindst et langt opfølgingsforløb med involvering af flere forskellige aktører, hvis målet ikke blot er praksisændring men en varig holdningsændring i familien.¹⁴⁹ Tilrettelæggelsen og faciliteringen af en dialog mellem den unge og forældrene indgår således som oftest i et længerevarende relationsarbejde, hvori mægling blot indgår som én specifik interventionstype. Ifølge en evaluering fra 2013 har en kommunal forankring af sådanne tilbud væsentlige styrker, da der blandt kommunens sagsbehandlere og familierådgivere er en stor erfaring med mange forskellige former for familieproblemer og familiekonflikter, hvilket gør, at medarbejderne har blik for mange typer af familierelationer og konflikter, herunder ikke mindst æresrelaterede konflikter. Omvendt kan der samtidig være en stor usikkerhed blandt kommunale sagsbehandlere og familierådgivere i forhold til at håndtere netop æresrelaterede konflikter, hvorfor det kan være en styrke også at inddrage en lokalt forankret ekspertise, som kan indgå i familiearbejdet og kan hjælpe med at understøtte en hensigtsmæssig praksis. Endelig er det erfaringsmæssigt også en styrke, hvis tilbuddet forankres i en lokalt forankret organisation med tværfaglig og interkulturel kompetence, hvor det professionelle netværk omkring familien fastholder kontakten over tid og dermed kan understøtte en mere vedholdende udvikling i familien.¹⁵⁰

¹⁴⁸ Odden et al. (2015).

¹⁴⁹ Rambøll (2013), Hydle & Bredal (2014) og Liversage (2018).

¹⁵⁰ Rambøll (2013).

I relation til Københavns Kommunes kommende områdebaserede indsats til forebyggelse af negativ social kontrol peger de eksisterende erfaringer dermed både på potentialet i et øget fokus på familievejledning i relation til forebyggelse af negativ social kontrol og på en række af de barrierer og faldgruber, man samtidig skal være opmærksom på.

Når det handler om forebyggelse af negativ social kontrol, synes der særligt at være potentiale i (også) at anvende familiebehandlings- og familievejledningsmetoder i et tidligt forebyggende og dermed mindre indgribende perspektiv. Her vil det samtidig være oplagt at benytte sig af de kurser, metoder og værktøjer, som SIRI i øjeblikket er i gang med at udvikle og tilbyde på området, ligesom man med fordel også kan inddrage andre relevante og erfarne eksperter på området, samt række ud til lokalt forankrede organisationer med gode relationer til familierne, så de kan hjælpe med at understøtte en hensigtsmæssig kommunal praksis på området og med at styrke familiernes tillid til "systemet".

I et områdebaseret perspektiv vil der samtidig være mulighed for at gøre sig erfaringer med en mere tidligt forebyggende tilgang ved fx at tilbyde familievejledningsforløb til alle familier i området med børn i den tidlige teenageralder, frem for alene at tilbyde forløbene til familier, hvor der allerede har vist sig tegn på æresrelaterede konflikter og/eller negativ social kontrol.

6.8 RELEVANT VIDEN OM INDSATSER MED FOKUS PÅ KØNSLIGESTILLING

De evalueringer, som hidtil er foretaget af indsatser med specifikt fokus på forebyggelse af negativ social kontrol, er kendetegnet ved som oftest at være af kvalitativ karakter samt ved fortrinsvis at være baseret på interview med projektdeltagere og andre aktører i og omkring projekterne. Som beskrevet indledningsvis er forskningsfeltet således stadig forholdsvis "spædt", og der er fortsat en udpræget mangel på mere solide effektstudier baseret på fx randomiserede kontrollerede forsøg (RCT), kvasi-eksperimentelle designs og/eller longitudinelle studier baseret på registerdata og med fokus på langtidseffekter, som alle er metodiske tilgange, der rangerer højere i evidenshierarkiet end de førnævnte kvalitative evalueringer. Samtidig mangler der - i logisk forlængelse heraf - også solide metastudier, som ville kunne sammenligne effektstørrelser på tværs af forskellige typer af forebyggende indsatser mod negativ social kontrol med henblik på at kvalificere vores viden om, hvilke typer af indsatser man først og fremmest bør satse på med henblik på at opnå den største mulige effekt.

Imidlertid findes der en række solide metastudier, som har undersøgt, hvilke typer af indsatser, som evidensmæssigt kan bidrage til på forskellig vis at styrke *kønsligestilling* i bredere forstand.

Afslutningsvis vil vi derfor i dette kapitel fremhæve tre eksempler på sådanne metastudier, da øget kønsligestilling også må antages at bidrage til at forebygge og modvirke negativ social kontrol. Resultaterne af disse metastudier vurderes derfor som relevante.

Et metastudie af kønsligestillingsindsatser fra verdenssundhedsorganisationen WHO peger på, at der er solid evidens for, at både skolerettede, civilsamfundsrettede og mediebårne indsatser kan fremme ligestilling og forebygge vold mod kvinder ved at udfordre stereotyper, som giver

mænd magt over kvinder. Skolerettede indsatser kan fx arbejde med normer og holdninger til køn, inden de bliver dybt forankret i børn og unge, mens lokalsamfundsrettede indsatser også kan påvirke normer og holdninger, fx gennem mikrofinansieringsprojekter målrettet kvinder og gennem metoder, der styrker mænd i at agere som partnere i kampen mod kønsbaseret vold. Her har især velforberejdede facilitatorer og lokalsamfundsmæssigt medejerskab vist sig at øge effektiviteten af de lokalsamfundsrettede indsatser. Endelig kan oplysningskampagner og andre indsatser, der distribueres via forskellige massemedier, være effektive i relation til at ændre holdninger til kønsroller, især hvis de er baseret på en god forståelse af deres målgrupper og inddrager målgrupperepræsentanter i forbindelse med udformningen af kampagnernes indhold. Det vides dog endnu ikke med sikkerhed, om oplysningskampagner også reelt bidrager til at reducere omfanget af vold mod kvinder.¹⁵¹

Resultaterne af WHO-studiet skal naturligvis læses med bevidsthed om, at studiet har et globalt fokus, og dermed også omfatter indsatser, der er gennemført i lande og områder, som både økonomisk, kulturelt og samfundsmæssigt adskiller sig betydeligt fra Danmark. Eksempelvis er evidensen for de gode resultater af mikrofinansieringsprojekter først og fremmest baseret på projekter gennemført i udviklingslande, hvorfor det er usikkert i hvilken grad en sådan indsatstype også vil have lignende positive effekter i Danmark. Ikke desto mindre indikerer resultaterne af studiet fra WHO dog stadig, at en områdebaseret (lokalsamfundsrettet) indsats med fokus på en kombination af skolerettede indsatser og oplysningsindsatser, der gennemføres af velforberejdede facilitatorer og med lokalsamfundsmæssigt medejerskab, kan have positive effekter i relation til at ændre holdninger til og normer omkring kønsroller. En kombination af de tilgange og indsatstyper, som er fremhævet i de foregående afsnit omkring skolerettede indsatser og demokratisk opbyggende indsatser med fokus på øget rettigheds- og systemkendskab, lader dermed til at have et stort potentiale i relation til at bidrage til styrket kønsligestilling og forebyggelse af negativ social kontrol, herunder særligt hvis de gennemføres på en måde som sikrer lokalsamfundsmæssigt engagement og medejerskab.

Når det gælder undervisningsrettede indsatser, peger et metastudie fra 2014 desuden på, at der er stærk evidens for at gruppeundervisning af piger og undervisning af piger i både formelle og uformelle læringsmiljøer, der finder sted uden for skolens normale rammer, kan være med til at styrke pigers empowerment. Det kan fx dreje sig om pigers deltagelse i fritidsklubber og/eller i pigeklubber eller lign. Der ses ligeledes lovende resultater af indsatser, som fokuserer på at involvere kvinder i ledelsen af lokalsamfundet, da det kan bidrage til at styrke andre pigers selvtillid. Endelig er der lovende evidens for effekten af at skabe en positiv og kønsligestillingsorienteret skolekultur.¹⁵²

Også metastudiet fra 2014 peger dermed på en række forhold af relevans for en områdebaseret forebyggende indsats mod negativ social kontrol. Fx tyder resultaterne på, at en indsats med fokus på at styrke pigers deltagelse i de lokale fritidsklubber og/eller i uformelle læringsmiljøer som fx lektiecaféer mv. synes at have et betydeligt potentiale. Samtidig er det værd at fremhæve, at netop begrænsning af pigers mulighed for at gå i fritidsklub fremhæves som et af de tidlige tegn på risiko for negativ social kontrol i den hidtil eneste danske undersøgelse af negativ social kontrol i grundskolen.¹⁵³ Også dette forhold peger på, at indsatser med fokus på at styrke pigers deltagelse i fritidsklubber bør prioriteres.

¹⁵¹ WHO (2009).

¹⁵² Unterhalter et al. (2014).

¹⁵³ Jensen et al. (2018).

Endelig er der i 2019 gennemført et stort internationalt metastudie af indsatser målrettet mænd, som har haft til formål at styrke kønsligestilling, herunder både kvinder og mænds seksuelle og reproduktive rettigheder. Dette metastudie konkluderer først og fremmest, at der kun er dokumenteret positive effekter i et mindretal af de eksisterende indsatser målrettet mænd (39 %), samt at der både er behov for mere viden og bedre tilrettelæggelse af fremadrettede kønsligestillingsindsatser rettet mod mænd/drenge.¹⁵⁴

Særligt bør fremtidige indsatser, ifølge metastudiet have et klart formuleret kønstransformativt formål – herunder fx at adressere konkrete skadelige maskulinitetsopfattelser eller et specifikt ulige magtforhold mellem kvinder og mænd – ligesom indsatserne bør være baseret på eksplicite antagelser om forventet effekt (forandringsteorier) og bør evalueres både gennem brug af robuste eksperimentelle evalueringdesigns (herunder fx RCT-studier) og supplerende kvalitative evalueringer. Det meste af den eksisterende viden om effekten af manderettede indsatser er således baseret på selvrapporterede holdningsændringer, der er indsamlet lige efter indsatsernes afslutning. Det er derfor usikkert, i hvilken grad de selvrapporterede holdningsændringer er vedvarende eller permanente, ligesom der savnes viden om, hvorvidt indsatserne også har bidraget til reelle *adfærdsmæssige* forandringer eller ej.¹⁵⁵

Til trods for manglen på robust viden og evidens i relation til effekterne af de manderettede indsatser, kan der dog ifølge forskerne bag metastudiet peges på fire overordnede karakteristika ved de mest lovende indsatser, som er målrettet mænd/drenge, og som har til formål at styrke kønsligestilling, herunder kvinders og mænds seksuelle rettigheder:¹⁵⁶

- 1) *For det første består de mest lovende indsatser af flere forskellige aktivitetstyper, herunder mere specifikt af mindst fire af de forskellige aktivitetstyper/tilgange, som er beskrevet i The Behaviour Change Wheel (BCW-modellen), nemlig "education", "persuasion", "modelling" og "enabling". Desuden bør hver aktivitetstype gennemføres med blik for betydningen af de tre nøglefaktorer, som indgår i COM-B modellen for effektive adfærdændringer ("capability", "opportunity" og "motivation").*¹⁵⁷
- 2) *For det andet er de mest lovende indsatser kendetegnet ved, at de opererer på flere forskellige niveauer. De har således ikke kun et snævert fokus på selve kernemålgruppen, men arbejder også med at mobilisere bredere dele af lokal- og civilsamfundet i relation til at understøtte implementeringen af ligeværdige kønsnormer og praksis.*
- 3) *For det tredje er de mest lovende indsatser kendetegnet ved, at de både arbejder med mænd og kvinder – hvad enten det sker i blandede grupper eller hver for sig.*
- 4) *For det fjerde er de mest lovende indsatser kendetegnet ved, at de facilitatorer / projektmedarbejdere, som står for at gennemføre aktiviteterne, er uddannet til opgaven og har de rigtige kompetencer, ligesom aktiviteterne bør gennemføres i en tilstrækkelig lang periode – herunder ideelt set gennem mere end 3 måneder.*

¹⁵⁴ Ruane-McAteer et al. (2019).

¹⁵⁵ Ibid.

¹⁵⁶ Ruane-McAteer et al. (2020).

¹⁵⁷ Om BCW- og COM-B-modellen, se Michie et al. (2011 og 2014) og Social Change UK (2019).

Anbefalingerne baseret på metastudiet fra 2019 peger dermed entydigt på behovet for at tænke helhedsorienteret og langsigtet, når det gælder forebyggende indsatser med fokus på at styrke kønsligestilling og seksuelle rettigheder. I samklang med anbefalingerne fra de interviewede fagpersoner og eksperter i denne rapport anbefales det således, at man ikke nøjes med at tænke i kortvarige indsatser målrettet piger/kvinder eller drenge/mænd, men i stedet kombinerer indsatser og tilgange, så man når ud til begge køn og til både børn, unge og forældre.

Ligeledes er det vigtigt, at man ikke kun fokuserer på kernemålgruppen af særligt udsatte borgere, som kan være i risiko for at blive udsat for eller udøve negativ social kontrol, men også har fokus på at uddanne og opkvalificere de fagpersoner, som skal stå for at gennemføre indsatserne. Det er ligeledes vigtigt at mobilisere og inddrage bredere dele af lokal- og civilsamfundet med henblik på at sikre forankring og medejerskab.

Netop fordi Københavns Kommunes kommende indsats ønsker at forebygge *den kollektive udøvelse af negativ social kontrol*, som er et problem, der ikke kan afgrænses til hverken fædre, mødre, sønner eller døtre, er der et særligt stort behov for at være opmærksom på behovet for en helhedsorienteret tilgang, hvor man opererer på flere forskellige niveauer på én gang.

Endelig peger resultaterne på, at Københavns Kommune med fordel kan orientere sig i indholdet af de ovenfor nævnte nøglefaktorer, som indgår i de anerkendte BCW- og COM-B-modeller for interventioner, der ønsker at fremme varige adfærdsændringer. Et kendskab til indholdet i disse modeller vil således kunne styrke kommunens grundlag for at udvælge og kvalificere de aktører, aktivitetstyper og tilgange, som tilsammen vil kunne have størst mulig effekt i relation til at igangsætte holdnings- og adfærdsændringer, der kan medvirke til forebyggelse af negativ social kontrol.

7 OMRÅDEBASERET - MEN HVORDAN?

I lyset af de ovenstående indsigter og den udbredte enighed om potentialet i at gennemføre en helhedsorienteret områdebaseret indsats til forebyggelse af negativ social kontrol, kan det konkluderes, at den overordnede idé bag en sådan indsats er både god og perspektivrig.

Ikke desto mindre står det samtidig klart, at der ikke tidligere er gjort specifikke erfaringer med en sådan type områdebaseret indsats til forebyggelse af negativ social kontrol i Danmark. Københavns kommune må derfor være opmærksom på, at der vil være tale om en afprøvning af en ny type indsats, hvor en lang række erfaringer og indsigter først vil blive genereret undervejs, ligesom det er svært på forhånd at svare sikkert på, hvordan en sådan indsats helt konkret bedst kan organiseres og implementeres med henblik på at opnå optimal gennemslagskraft. Et betydeligt element af "learning by doing" må således forventes.

I kraft af en stærk tradition for indgåelse af partnerskaber mellem civilsamfunds- og myndighedsaktører og mange års erfaring med boligsociale indsatser i Danmark, findes der imidlertid en hel del eksisterende viden om hensigtsmæssig organisering og implementering af helhedsorienterede områdebaserede indsatser mere generelt. Desuden er der efterhånden gennemført en del indsatser med fokus på negativ social kontrol i både Danmark, Norge og Sverige, som har været baseret på samarbejdsrelationer mellem civilsamfundsaktører og offentlige myndigheder, herunder kommuner. Ligeledes er der i stigende grad kommet fokus på, hvordan man som kommunal myndighed kan arbejde med at understøtte en helhedsorienteret tilgang til forebyggelse og bekæmpelse af negativ social kontrol ved at etablere og understøtte et tæt tværfagligt samarbejde på tværs af forskellige afdelinger/forvaltninger i den enkelte kommune. Endelig har de interviewede eksperter og fagpersoner i denne undersøgelse også bidraget med en række væsentlige opmærksomhedspunkter og anbefalinger til, hvordan man bedst vil kunne arbejde med forebyggelse af negativ social kontrol i et områdebaseret perspektiv.

På baggrund af ovenstående vil vi i dette kapitel fremlægge en række overvejelser omkring og anbefalinger til, hvordan Københavns Kommune kan tilgå opgaven med at tilrettelægge, organisere og implementere en områdebaseret indsats til forebyggelse af negativ social kontrol.

7.1 UDVÆLGELSE AF OMRÅDET

Et indledende spørgsmål, som kommunen skal tage stilling til, er *hvor* indsatsen skal gennemføres, herunder hvilke kriterier, der skal ligge til grund for udvælgelsen af området, samt hvordan området nærmere skal defineres og afgrænses.

Som det er fremgået, er det helt centralt, at en indsats til forebyggelse af negativ social kontrol inddrager aktører, der har opbygget gode og tillidsfulde relationer til målgruppen, som har den nødvendige specialviden og de rette faglige kompetencer på feltet, og som også meget gerne er lokalt forankrede i det pågældende område på forhånd.

Det vil naturligvis i et vist omfang være både muligt og nødvendigt *undervejs* i indsatsen at opbygge relationer og skabe tillid hos målgruppen, at opkvalificere og kompetenceudvikle de

involverede aktører og at skabe en lokal forankring af indsatsen. Det vurderes dog samtidig, at det vil være uhensigtsmæssigt, hvis indsatsen søges gennemført i et område, hvor der ikke i forvejen findes aktører, som gennem længere tid har opbygget relevante former for ressourcer og know-how, da det erfaringsmæssigt tager lang tid at opbygge.

Frem for at skulle starte "fra scratch" og frem for at skulle opfinde "en ny dyb tallerken" anbefales det i stedet, at udvælgelsen af området baserer sig på en ressourceorienteret analyse af, hvilke udsatte boligområder, som i *forvejen* har lokalt forankrede aktører, der har opbygget tætte og tillidsbaserede relationer til (forskellige dele af) målgruppen, og som enten selv har erfaring med eksisterende lovende indsatser mod negativ social kontrol og/eller har mulighed for og motivation til at samarbejde med og at "on-board" andre relevante aktører på deres lokalt forankrede platforme, således at de kan fungere som lokale "brobyggere". På denne måde vil indsatsen fra start have et stærkt ressourcebaseret fundament og dermed styrkede muligheder for at skabe den største mulige forandring i løbet af projektperioden.

Konkret anbefales det, at kommunen lader sig inspirere af den anerkendte og ressourcebaserede ABCD-metode (Asset Based Community Development), som sætter fokus på de ressourcer, der ligger i både formelle og uformelle netværk i et givent område, og dermed hvordan de sociale relationer kan sætte gang i en positiv udvikling i udsatte boligområder. ABCD kombineres ofte med en anerkendende tilgang til boligområdet og dets ressourcer. Her er fokus på at anerkende områdernes muligheder, og hvorledes ressourcerne understøttes bedst muligt.¹⁵⁸

Både i forlængelse af den anbefalede ressourceorienterede tilgang til det områdebaserede samt af hensyn til mulighederne for at opnå størst mulig virkning for midlerne anbefales det således, at der afsættes midler til en grundig indledende aktørmapping, så det sikres, at der i det udvalgte område er de aktører og forudsætninger, som skal til for at kunne iværksætte en virkningsfuld og helhedsorienteret indsats. Fx kan der indledningsvis identificeres en række potentielt relevante områder, hvori der gennemføres den første eller evt. de to første af de i alt tre kortlægningsrunder, der indgår i den aktørmapping-model, som anbefales i den vedlagte *guide til aktørmapping*. På dette vidensgrundlag vil man herefter kunne foretage den endelige udvælgelse af området på basis af et solidt overblik over og indblik i de ressourcer, som vil være tilgængelige - og på baggrund heraf gennemføre den eller de sidste fase(r) af aktørmappingen i det endeligt udvalgte område.

Generelt vil det være en fordel, hvis der i det udvalgte område allerede findes og/eller er mulighed for at "on-board" aktører, som arbejder med forskellige dele af målgruppen og med forskellige relevante former for indsatstyper i relation til forebyggelse af negativ social kontrol, så der så vidt muligt kan skabes synergieffekter og et helhedsorienteret fællesskab og samarbejde mellem de deltagende aktører. Optimalt set vil en helhedsorienteret områdebaseret indsats eksempelvis inddrage både den eller de lokale skole(r), den lokale boligsociale helhedsplan og/eller de lokale boligforeninger/boligudviklingstiltag, lokale civilsamfundsaktører og foreninger, lokale virksomheder samt relevante myndighedsrepræsentanter af forskellig karakter (herunder fx familiebehandlere,

¹⁵⁸ ABCD-metoden (Asset Based Community Development) er udviklet på baggrund af en amerikansk undersøgelse fra Northwestern University i Chicago 1990'erne, som var baseret på interview med omkring 2.500 beboere og institutioner i udsatte boligområder i USA. Undersøgelsen viste, at en vigtig årsag til at nogle områder fungerer bedre end andre hænger sammen med sociale relationer og netværk af både formel og uformel karakter. På baggrund heraf udviklede forskerne John McKnight og Jody Kretzmann ABCD-metoden. Metoden har siden været anvendt i og inspireret en lang række indsatser i mange forskellige lande, herunder også i Danmark, se fx Larsen (2011) og SIRI (2019).

sagsbehandlere, sundhedsplejersker, integrationskonsulenter, social kontrol-vejledere, lokale SSP- og PPR-medarbejdere, jobcentermedarbejdere osv.).

Ikke mindst bør de lokale boligsociale aktører i området være både motiverede og kvalificerede til at deltage som en central part i indsatsen, eftersom den lokale boligsociale indsats typisk er fysisk forankret i lokalområdet og kan spille en central rolle som samlingspunkt og mødested for de involverede aktører og samtidig kan tilbyde lokalemæssige rammer for gennemførelse af forskellige aktiviteter til målgrupperne, herunder også i forbindelse med on-boarding af relevante "udefrakommende" aktører. Som påpeget af Center for Boligsocial Udvikling har de boligsociale indsatser samtidig et betydeligt potentiale i relation til at spille en rolle i det tidlige forebyggelsesarbejde, herunder for at arbejde kollektivt og gruppebaseret med forebyggelse af negativ social kontrol, da de forebyggende problemstillinger er sociale fænomener, der udspringer af familien, omgangskredsen eller nærmiljøet i boligområdet.¹⁵⁹

Samtidig peger de eksisterende erfaringer med forebyggende indsatser mod negativ social kontrol også på vigtigheden af, at den eller de lokale skoler er motiverede til og indstillede på at indgå som central(e) medvirkende aktør(er), da de har mulighed for at nå ud til en bred målgruppe af børn, unge og forældre i området, herunder også til de dele af målgrupperne, som ikke nødvendigvis vil kunne rekrutteres til at deltage i aktiviteter af mere frivillig baseret karakter, som vil kunne varetages af lokale civilsamfundsaktører m.fl.

Alternativt er det naturligvis også muligt at udvælge området ud fra andre kriterier - herunder fx ud fra en analyse af, hvor behovet for en sådan indsats synes at være størst, og hvor der måske netop mangler eksisterende erfarne aktører på området. Imidlertid risikerer man med en sådan tilgang, at det vil vise sig at være både svært og særdeles tidskrævende - og dermed også omkostningsfyldt - at få opbygget de nødvendige ressourcer, kompetencer og aktører i det pågældende område til et niveau, hvor man kan opnå en målbar og ønsket effekt af indsatsen. Denne udfordring vil særligt gøre sig gældende, hvis indsatsen samtidig løber over et relativt begrænset antal år.

7.2 ORGANISERING AF INDSATSEN

I relation til organiseringen af indsatsen er der blandt de interviewede eksperter og fagpersoner udbredt enighed om, at indsatsen rent projektledelsesmæssigt bør være forankret i kommunen, samt at der bør etableres en form for projektledelsesorgan eller sekretariat, som er fysisk forankret i det udvalgte område, og som dermed er "lokalt tilgængeligt".

Desuden anbefales det, at Københavns Kommune konkret henter inspiration fra andre helhedsorienterede indsatser af forebyggende karakter i Danmark og fra den samarbejds- og organiseringsstruktur, som Center for Boligsocial Udvikling har beskrevet med udgangspunkt i erfaringerne fra fire danske kommuner, som har arbejdet med helhedsorienterede sociale tiltag i udsatte bydele, der involverer mange forskellige aktører på tværs af sektorer.

I relation til eksisterende helhedsorienterede forebyggende indsatser kan kommunen bl.a. hente inspiration fra den såkaldte "supersetting"-tilgang, som man i Danmark har gjort sig gode erfaringer med på sundhedsområdet. Tilgangen er kendetegnet ved at være en

¹⁵⁹ Lunar et al. (2021).

helhedsorienteret indsats, der dels bygger på en optimeret brug af forskellige og værdifulde ressourcer, som i forvejen er godt forankrede i et givent lokalsamfund, og anvender deres styrker i relation til social interaktion og lokalt medejerskab som *driver* i relation til at opnå de ønskede forandringsprocesser i området. *Supersetting*-tilgangen bygger videre på den områdebaserede tilgang ved at understrege betydningen af integrerede og koordinerede fælles indsats, hvor en deltagelsesorienteret tilgang og vigtige principper understreges, hvilket tilsammen bidrager til opnåelse af vigtige synergieffekter og langtidsholdbare effekter af *supersetting*-initiativer.¹⁶⁰

Konkret anvendes *supersetting*-tilgangen bl.a. specifikt i det igangværende og langsigtede projekt *Tingbjerg Changing Diabetes*, som gennemføres i perioden 2019-2030 og har fokus på at fremme sundhed og forebygge type-2-diabetes blandt personer i det etniske og socioøkonomisk mangfoldige Tingbjerg-område i København. Tingbjerg-projektet har særligt fokus på at engagere borgere og en bred vifte af lokale aktører gennem tætte og ligestillede partnerskaber baseret på langsigtede forpligtelser til samskabelse og fælles læring med henblik på at opnå bæredygtige løsninger, ejerskab i lokalmiljøet og en reduktion i sundhedsmæssig ulighed. Gennem et langsigtet og gensidigt forpligtende samarbejde med fokus på bæredygtige partnerskaber og tillidsopbygning blandt lokale aktører søger projektet dermed at overvinde deltagelsesbarrieren, særligt i relation til at inddrage marginaliserede og særligt sårbare grupper i lokalområdet.¹⁶¹

En forebyggende indsats på sundhedsområdet kan naturligvis ikke uden videre sammenlignes direkte med en forebyggende indsats mod negativ social kontrol. Ikke desto mindre står det samtidig klart, at *principperne* bag *supersetting*-tilgangen også må forventes at egne sig godt til en helhedsorienteret forebyggende indsats på negativ social kontrol-området, hvor der også er behov for at tænke i langsigtede og gensidigt forpligtende samarbejder mellem en bred vifte af lokale aktører, hvis det skal være muligt at gøre en forskel. Det er således også bemærkelsesværdigt, at flere af de interviewede eksperter og fagpersoner i den herværende undersøgelse har fremhævet *supersetting*-tilgangen i Tingbjerg som en relevant inspirationskilde.¹⁶²

En anden central inspirationskilde er rapporten *Socialt arbejde i udsatte bydele. Inspiration til kommuner, der ønsker at arbejde med sociale tiltag i udsatte bydele*, som Center for Boligsocial Udvikling netop har udgivet i foråret 2023.¹⁶³ Rapporten fremhæver bl.a., at arbejdet med socialt bydelsarbejde er kendetegnet ved:

- ... at man etablerer et tværfagligt og tværsektorielt samarbejde mellem flere aktører: kommune, boligorganisation, lokale foreninger, lokalt erhvervsliv, politi, NGO'er etc.
- ... at man sørger for at arbejdet foregår fysisk i den udsatte bydel, herunder at kommunen etablerer kontorpladser for medarbejdere i bydelen eller at centralt placerede medarbejdere gennemfører indsatser lokalt i bydelen
- ... at arbejdet baseres på metoder, der fremmer relationer, tillid og en helhedsorienteret tilgang

¹⁶⁰ Bloch et al. (2014).

¹⁶¹ Tørslev et al. (2021).

¹⁶² Interview med Sarah Lunar og Kathrin Houmøller, Center for Boligsocial Udvikling, d. 1. marts 2023, samt interview med Marco Damgaard, Tingbjerg Skole, d. 12. april 2023.

¹⁶³ Nielsen et al. (2023).

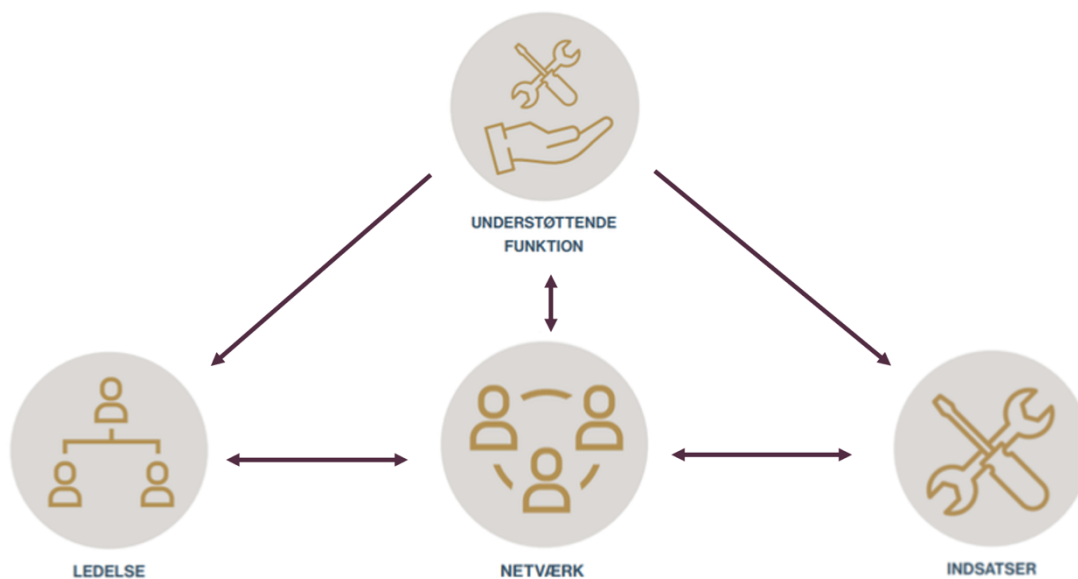
- ... at arbejdet udover individuelle indsatser for borgerne, også har fokus på at løfte hele bydelen

Desuden fremhæver Center for Boligsocial Udvikling helt overordnet fire vigtige kendetegn ved socialt bydelsarbejde, herunder at man:

- **Etablerer et bydelsnetværk på tværs af aktører fra forskellige sektorer**, der kan fungere som platform for samarbejdet om borgerne og bydelen. Bydelsnetværk kan iværksættes af kommunen, der kan fungere som netværksleder. Når bydelsnetværk er prioriteret – og ledet – af kommunen, skaber det engagement hos netværkspartnerne.
- **Udvikler bydelsindsatser.** Dette sker ofte i regi af bydelsnetværkene og foregår som et samarbejde mellem flere parter i bydelen. De bydelsindsatser, hvor kommunen er den primære aktør, suppleres typisk af andre aktørers sociale indsatser i bydelen. Kommunerne har to tilgange, når de igangsætter bydelsindsatser, som ofte kombineres. Den ene tilgang er *justering af keredriften*, hvor kommunen laver indsatser inden for keredriftens budget. Det er, når indsatser rykkes ud og placeres fysisk i bydelen, eller ved at lokale institutioner ændrer deres arbejde, så de i højere grad imødekommer udfordringerne i bydelen. Den anden tilgang er *etablering af ekstra indsatser*, hvor fx lokale institutioner får midler til at iværksætte en ekstra indsats i en periode, eller når kommunen ansætter medarbejdere i ekstra stillinger i en selvstændig organisering, fx i et sekretariat i bydelen. Ekstraindsatserne er typisk frivillige bydelstilbud, der bygger bro mellem bydelens borgere og de ordinære kommunale tilbud og indsatser.
- **Etablerer en understøttende funktion, fx i form af et sekretariat**
Det sociale bydelsarbejde har behov for en understøttende funktion, der kan facilitere bydelsarbejdet. Kommuner kan etablere en funktion/sekretariat med konsulenter, der sikrer et godt tværfagligt og -sektorielt netværkssamarbejde om bydelen og støtter de medarbejdere, der udfører de sociale bydelsindsatser. Den fysiske og organisatoriske placering af den understøttende funktion kan have stor betydning for, hvordan samarbejdet med de forskellige aktører i bydelsarbejdet fungerer, herunder de understøttende konsulents mulighed for eventuelt at styrke bydelsarbejdet i flere relevante dele af den kommunale organisation.
- **Etablerer en tværsektoriel ledelse**
Ledelsen af det sociale bydelsarbejde foregår tværsektorielt og er som minimum et strategisk samarbejde mellem kommune, almene boligorganisationer og relevante grundejere. Ledelsen af det sociale bydelsarbejde bør tænkes sammen med ledelsen af de øvrige by- og boligstrategiske tiltag i bydelene.

Med udgangspunkt i anbefalingerne om at etablere *et bydelsnetværk, en understøttende funktion (fx et sekretariat) og en tværsektoriel ledelsesgruppe* har Center for Boligsocial Udvikling desuden udviklet en konkret model for organiseringen af helhedsorienterede sociale indsatser i udsatte bydele, som givetvis også vil kunne anvendes specifikt i relation til en områdebaseret indsats med fokus på forebyggelse af negativ social kontrol.

I oversigtsform ser organiseringen ud som følger¹⁶⁴:

Det er naturligvis helt op til Københavns Kommune, i hvor høj grad man ønsker at læne sig op ad det ovenstående forslag til organisering i forbindelse med organiseringen af en helhedsorienteret forebyggende indsats mod negativ social kontrol. Også i en sådan indsats vil det imidlertid - uanset den nærmere organiseringsform - være en fordel, at man både etablerer et projektsekretariat, et forum for løbende ledelsesinddragelse og et eller flere netværksfora/arbejdsfællesskaber for de deltagende aktører.

Med henblik på både at sikre lokalt medejerskab og forankring samt relevant kommunal styring og koordinering af de enkelte indsatslementer vil det samtidig være relevant at arbejde med en indsatsudviklingsmodel, hvor de enkelte dele af indsatsen udvikles i et tæt og forpligtende samarbejde mellem sekretariatet og de deltagende aktører i netværket.

Hvordan de enkelte dele af indsatsen nærmere skal udvikles og prioriteres, herunder hvilke former for processer, partnerskabsaftaler og finansieringskilder, der skal ligge til grund herfor, kan der tænkes flere forskellige modeller for. Her er det oplagt bl.a. at hente inspiration fra SIRIs erfaringer med at udarbejde partnerskabsaftaler med kommuner i relation til de indsatser med fokus på forebyggelse af negativ social kontrol, som en række kommuner allerede har gennemført med støtte fra styrelsen.

Desuden vil man eventuelt kunne arbejde med en kombination af flere forskellige finansieringsmodeller. Eksempelvis kunne der være en mindre kommunal grundfinansiering af alle de deltagende aktører, således at de både frikøbes og forpligtes til aktiv deltagelse i netværket og samarbejdet, samt til at gennemføre en række mindre events eller tiltag, som ikke kræver yderligere finansiering. Som betingelse for at få adgang til denne grundfinansiering vil

¹⁶⁴ Illustrationen er hentet fra Nielsen, R. E. et al. (2023) og bringes med tilladelse fra CFBU.

kommunen samtidig kunne stille krav om, at alle de deltagende aktører tilslutter sig og bakker op om indsatsens overordnede fælles målsætninger og værdigrundlag.

Herudover kunne der desuden etableres en projektpulje, som de involverede aktører undervejs kan gå sammen om at søge til mere finansieringskrævende aktiviteter af forskellige karakter. Den kommunale projektledelse/sekretariatet ville på baggrund heraf kunne vurdere og behandle de indkomne ansøgninger med henblik på at udmønte projektstøtten til de delindsatser, som vurderes bedst egnede til at indgå i og understøtte den samlede områdebaserede indsats. Udvælgelsen kunne samtidig ske ud fra en helhedsorienteret vurdering af, hvordan de enkelte delindsatser vil kunne spille sammen og skabe synergieffekter med henblik på at opnå en helhedsorienteret indsats, som kombinerer flere forskellige tilgange til forebyggelse af negativ social kontrol og når ud til flere forskellige relevante dele af målgruppen (herunder fx både til kvinder og mænd og til både børn, unge og forældre). Endelig kunne man overveje at lægge vægt på at støtte ansøgninger til delindsatser, som inddrager aktører på tværs af forskellige sektorer med henblik på at understøtte de tværsektorielle samarbejdsrelationer i indsatsen. Det kunne fx være delindsatser, der gennemføres i samarbejde mellem civilsamfundsaktører og den/de lokale skoler, den boligsociale helhedsplan og/eller forskellige kommunale nøgleaktører fra fx BIF, SOF og/eller BUF.

Afhængigt af den samlede indsats' tidsmæssige udstrækning kunne der også være mulighed for at sekretariatet bidrager med at understøtte aktørerne i at udarbejde fælles ansøgninger til fonde med henblik på at realisere forskellige delindsatser med ekstern fondsstøtte.

7.3 KOMMUNENS ROLLE OG SAMARBEJDSRELATIONER

Foruden organiseringen af det tværsektorielle samarbejde omkring en områdebaseret indsats, vil det også være centralt at overveje, hvordan man sikrer en effektiv samarbejdsstruktur indadtil i kommunen, herunder mellem de forskellige involverede kommunale forvaltninger og kommunalt ansatte aktører. Dette gør sig ikke mindst gældende i en stor kommune som Københavns Kommune og i forlængelse af det forhold, at negativ social kontrol er et komplekst problemfelt, som involverer flere forskellige forvaltninger og lovgivningskomplekser.

Samtidig står det klart, at der i forbindelse med en forebyggende indsats mod negativ social kontrol også bør tænkes i effektiv brobygning til det mere akutte og indgribende kommunale niveau, da der i forbindelse med en forebyggende indsats kan opstå et fornyet fokus på akutte problemer relateret til negativ social kontrol i det udvalgte område, ligesom der af samme grund - i hvert fald på kort sigt - må forventes en potentiel stigning i antallet af identificerede sager i området, som kalder på foranstaltninger af mere akut karakter.

I relation til den kommunale organisering anbefales det derfor, at der i den kommende forebyggende indsats mod negativ social kontrol sikres relevant ledelses- og medarbejdermæssig repræsentation fra de forskellige involverede kommunale forvaltninger og aktører, herunder også fra det mere indgribende niveau som fx Etnisk Konsulentteam og Sikkerhedskonsulenterne. Samtidig vil det være en fordel, hvis disse repræsentanter integreres i den organisationsstruktur, som vælges til indsatsen, herunder fx både i den ledelsesgruppe og det bydelsnetværk, som foreslås i den ovennævnte organisationsmodel fra CFBU.

Herudover kan det fremhæves, at der særligt i løbet af de seneste fem år er udgivet en række relevante rapporter, håndbøger, inspirationskataloger og guidelines i Danmark, som direkte er målrettet kommuner, og som specifikt belyser og har fokus på at styrke kommunernes praksis i sager om negativ social kontrol og æresrelaterede konflikter.¹⁶⁵ Københavns Kommune har tilsvarende også selv udgivet en handleguide til kommunens medarbejdere.¹⁶⁶ Der findes således en del eksisterende vidensressourcer og praksisrettede handleguides, som man som kommunal fagperson kan benytte i relation til enkeltsager omkring negativ social kontrol og æresrelaterede konflikter.

De fleste af de eksisterende inspirationskataloger og handleguides har dog primært haft fokus på det opsporende og indgribende niveau i enkeltsager, hvor der kan være grund til mistanke om, bekymring for eller allerede er konstateret negativ social kontrol - ikke på det bredere forebyggende arbejde eller på, hvordan kommunen kan arbejde med at adressere det kollektive element i udøvelsen af negativ social kontrol.

Styrelsen for International Rekruttering og Integration har dog i de senere år samarbejdet med en række udvalgte kommuner i Danmark - herunder med Københavns Kommune - omkring udvikling og gennemførelse af partnerskaber med fokus på forebyggende indsatser på området, herunder med inddragelse af diverse civilsamfundsaktører. Styrelsen har desuden udgivet en vejledning i 2019, som har fokus på at hjælpe kommuner med at lave en handlings- eller beredskabsplan, som skal bidrage til at systematisere og målrette kommunernes arbejde med at forebygge og håndtere æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol. Også denne vejledning har primært fokus på det sagsrelaterede, men i relation til forebyggende indsatser nævner vejledningen, at kommunerne som oftest ikke vil have indsatser specifikt målrettet at forebygge æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol, hvorfor det er vigtigt både at tænke indsatserne ind i sammenhæng med kommunens øvrige forebyggende tilbud og at konkretisere dem yderligere i forhold til anvendelse i sager om negativ social kontrol.¹⁶⁷

Desuden har Ankestyrelsen med videnskabelig støtte fra SIRI i 2022 udgivet en rapport med fokus på *"kommuners oplevelser med samarbejdspartnere i sager om æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol"*, som er værd at fremhæve specifikt. Rapporten viser bl.a., at kommunerne særligt samarbejder internt på tværs af børne- og familieafdelingen, jobcenteret og ydelsesteamet i sager om negativ social kontrol. Desuden ses det, at:

*Når kommunerne samarbejder og orienterer hinanden på tværs af afdelinger, oplever de, at de kan yde bedre sagsbehandling, fordi sagsbehandlingen bliver mere helhedsorienteret.*¹⁶⁸

Det hjælper desuden kommunens sagsbehandlere at have systematiske arbejdsprocedurer i form af handle- og beredskabsplaner samt kendskab til faste samarbejdspartnere både internt

¹⁶⁵ Ankestyrelsen (2019, 2022) og SIRI (2018, 2019a). Desuden har Styrelsen for International Rekruttering og Integration også tidligere udgivet en række handleguides specifikt målrettet forskellige grupper af velfærdsprofessionelle, herunder lærere og pædagoger, sagsbehandlere og sundhedspersonale, se SIRI (2015a, 2015b, 2015c).

¹⁶⁶ For seneste udgave, se: Københavns Kommune (2022). Tidligere udgave: Københavns Kommune (2020).

¹⁶⁷ SIRI (2019a).

¹⁶⁸ Ankestyrelsen (2022), s. 8.

og eksternt, fordi det skaber klarhed over handlemuligheder, og hvem de kan kontakte for hjælp. Sagsbehandlere i kommuner, der har udpeget videnspersoner for æresrelaterede sager, oplever yderligere en tryghed i at have en sparringspartner i disse komplekse sager.¹⁶⁹

Ankestyrelsens rapport beskriver også, hvilke eksterne aktører kommunerne allerede samarbejder med på området. Det gælder bl.a. Sikkerhedskonsulenterne, Politiet, RED Center, VISO, SIRI, samt dagtilbud, skoler og uddannelses tilbud. I nogle kommuner er der fx gode erfaringer med at afholde netværksmøder med skoler og daginstitutioner med jævne mellemrum. På sundhedsområdet er der desuden erfaringer med at inddrage forskelligt sundhedsfagligt personale i forbindelse med sagsbehandlingen af enkeltsager, herunder fx læger, jordemødre og psykiatrien. Men fælles for erfaringerne er, at de primært omhandler enkeltsager vedrørende sårbare familier og udsatte unge, ikke det bredere forebyggende arbejde.

I relation til udfordringer nævner flere kommuner, at det generelt er en udfordring, at det er svært at udveksle informationer og at dele information med hinanden i enkeltsager. Desuden kan der være udfordringer relateret til samarbejdet med tolke på området. Der har bl.a. været eksempler på tolke, som ikke har overholdt deres tavshedspligt og har videregivet fortrolige oplysninger, og kommunerne oplever generelt en mangel på gode tolke.

På baggrund af erfaringsopsamlingen blandt landets kommuner har Ankestyrelsen fremsat en række generelle anbefalinger til kommuners samarbejdsrelationer med henblik på negativ social kontrol, som også er relevante at forholde sig til i forbindelse med en kommende områdebaseret indsats i Københavns Kommune.

Ankestyrelsen fremhæver bl.a., at:

- **Kendskab til hinanden understøtter samarbejdet**
Et vigtigt aspekt i at etablere et godt samarbejde er at have viden om, hvordan de forskellige samarbejdspartnere hver især arbejder. Det gælder både, at kommunen skal vide, hvilke handlemuligheder og arbejds gange deres samarbejdspartnere har, men også at kommunens samarbejdspartnere er bevidste om kommunens handlemuligheder og arbejds gange.
- **Områdekendskab opnås gennem gode sparringsrelationer**
I en kommune fremhæver en rådgiver på børneområdet, at det gode samarbejde og kendskabet til hinandens arbejdsområder er tæt forbundet med, at andre fagpersoner ved, at det er tilgængeligt at sparre med rådgiverne i kommunen. Det er vigtigt, at andre fagpersoner kan henvende sig ved tvivlsspørgsmål og sparre anonymt med rådgiverne, hvis der fx er usikkerhed om, hvorvidt de skal lave en underretning.
- **Det er vigtigt ikke at stå alene med en sag**
Tilgængelig specialiseret viden kan klæde rådgivere på til at udføre kvalificeret arbejde og derved skabe tryghed i arbejdet med sagerne.

¹⁶⁹ Ankestyrelsen (2022).

- **Der skal løbende være fokus på negativ social kontrol**

I nogle af kommunerne fremhæver rådgiverne, at det generelt er godt for det faglige kendskab og etableringen af gode samarbejdsrelationer, at der er et løbende fokus på negativ social kontrol. Både på skoler, i daginstitutioner og i kommunens interne teams er der hele tiden udskiftning, og derfor er det ikke nok, at der fx afholdes en kursusdag om negativ social kontrol med en samarbejdspartner en enkelt gang. En rådgiver fremhæver, at man løbende skal guide hinanden i samarbejdet, være nysgerrig og give viden videre til hinanden, når det er nødvendigt.

- **Det gode samarbejde understøttes af et godt relationelt kendskab**

Rådgiverne i kommunerne pointerer generelt, at et relationelt kendskab til ens samarbejdspartnere er en vigtig del af at opbygge et godt samarbejde i håndteringen af sager om negativ social kontrol.

- **Relationelt kendskab handler om tilgængelighed og god kommunikation**

I nogle af kommunerne peger rådgiverne på, at oplevelsen af tilgængelighed er central. Tilgængelighed handler for rådgiverne om, at man ved, hvem man skal kontakte, når man har behov for sparring i en sag.

- **Faste tværfaglige samarbejds møder understøtter kendskabet til hinanden**

Flere kommuner oplever, at tværfaglige møder er et relevant redskab til at understøtte samarbejdet om sager omhandlende negativ social kontrol. I en kommune har de gode erfaringer med at understøtte samarbejdet internt i kommunen gennem ledermøder. Til sådan et møde deltager ledere fra forskellige afdelinger i kommunen, og dette kan være en mulighed for at drøfte en sag og afklare, om der er behov for at trække på ressourcer eller videnspersoner internt i kommunen på tværs af afdelinger.¹⁷⁰

Tilsvarende anbefaler Ankestyrelsens inspirationskatalog til kommunerne bl.a., at man i kommunerne søger faglig sparring og finder en tovholder med henblik på at sikre en kvalificeret og velkoordineret indsats. Desuden anbefales det bl.a., at man som fagperson er opmærksom på at få afdækket hele netværket og er opmærksom på søskendes rolle, da de både kan være udsatte for negativ social kontrol og selv være udøvere i de enkelte sager.¹⁷¹

Herudover er det vigtigt at være opmærksom på, at en barriere for arbejdet med forebyggelsesemner som negativ social kontrol er usikkerhed og uenighed blandt medarbejdere om, hvornår noget udgør negativ social kontrol, og hvordan de bedst arbejder med emnet.¹⁷² Dette peger på behovet for løbende opkvalificering og udbredelse af viden om, hvordan negativ social kontrol defineres, og hvilke former for lovgivningsmæssige rammer og forpligtelser, der kendetegner den kommunale indsats mod negativ social kontrol.

Endelig er det vigtigt at styrke den gensidige erfaringsudveksling mellem civilsamfunds- og myndighedsaktører på området, hvilket ikke mindst er relevant i forhold til en kommende områdebaseret forebyggende indsats, hvor et velfungerende tværsektorielt samarbejde og opbygning af gensidig tillid på tværs af de forskellige aktører udgør en vigtig del af fundamentet for en vellykket helhedsorienteret indsats. Ifølge flere af de interviewede eksperter og fagpersoner kræver dette bl.a., at aktørerne dels mødes jævnligt i et trygt samarbejdsforum,

¹⁷⁰ Ibid.

¹⁷¹ Ankestyrelsen (2019).

¹⁷² Følner & Kristensen (2020) og Lunar et al. (2021).

samt at der er en kommunal tovholder – fx i form af et sekretariat – som hjælper med at binde initiativerne sammen, og som har mulighed for at koncentrere sig fuldt ud om dette arbejde. Om behovet for en lokalt forankret kommunal tovholderfunktion siger én af de interviewede fagpersoner fx:

Altså vi har snakket i næsten 20 år om tværfagligt samarbejde, men vi har ikke nogen som helst lokale enheder, der er tovholder på alle de forskellige indsatser. Problemet er, at de indsatser, som kommunerne igangsætter, simpelthen ikke kommer langt nok ud. Og det har noget at gøre med, at der ikke findes den der tovholderfunktion, der siger: 'Okay. Jeg sørger for, at alle de her forskellige civilsamfundsmæssige og offentlige initiativer lærer at kommunikere med hinanden'. Det synes jeg generelt mangler, og hvis der er noget Københavns Kommune skal gøre, så er det dét. Der hvor vi mister effektiviteten, det er ved, at vi ikke samarbejder mere. Jeg tror ikke, at vi får skabt et velfungerende tværsamarbejde, før vi skaber en enhed, der specifikt koncentrerer sig om det. Det vil sige, at det er det eneste, de laver.¹⁷³

Tilsvarende peger både norske og svenske evalueringer også på behovet for en myndighedsbaseret facilitering og understøttelse af samarbejdet.

I Norge har forskningsstiftelsen Fafo i 2021 gennemført en samlet evaluering af erfaringerne med frivillige norske organisationers projekter mod negativ social kontrol i perioden 2017-2021. Én af evalueringens hovedkonklusioner er, at myndighederne har et ansvar for at sikre gensidig erfaringsudveksling og kompetenceopbygning, så både lokale og nationale organisationer kan mødes for at dele og udbygge deres viden på området. Den viden og de erfaringer, som findes i de enkelte frivillige organisationer, bør således bringes mere frem og gøres tilgængelig for flere. Desuden anbefaler den norske rapport også, at både stat og kommuner bør tilrettelægge deres tilskudsordninger med fokus på *langsigtede tiltag*, herunder fx flerårige støtteordninger.¹⁷⁴

Tilsvarende peger en samlet svensk evaluering af indsatser mod negativ social kontrol og æresrelateret vold fra 2011 på, at sådanne indsatser bør baseres på et tæt og gensidigt forpligtende samarbejde mellem frivillige foreninger/civilsamfundsaktører og myndigheder, herunder kommuner. De frivillige organisationer har behov for at lære af hinandens og af offentlige organisationers erfaringer, ligesom myndighederne også har behov for at få del i de frivillige organisationers erfaringer. Det er desuden i samfundets interesse – konkluderes det – at der sikres mere langsigtet og kontinuerlig støtte til projekter, som arbejder med nyskabende idéer og metoder på området. Det kan bl.a. ske på de måder, som anbefales i den svenske

¹⁷³ Interview med Khaterah Parwani, LØFT, d. 28. februar 2023.

¹⁷⁴ Bråten et al. (2021).

evaluering, herunder at de frivillige organisationer bruger skolerne som en fælles offentlig arena til at nå deres målgrupper af børn/unge og forældre. Det kan samtidig ske ved, at myndighederne, herunder fx kommunen, køber tjenester af de frivillige organisationer og/eller ved, at de mindre frivillige organisationer går sammen med større frivillige organisationer med henblik på at opnå øget gennemslagskraft.¹⁷⁵

7.4 DE ØVRIGE AKTØRERS ROLLER

Vedlagt denne rapport er en *guide til aktørmapping*, som Københavns Kommune kan bruge i relation til arbejdet med at kortlægge relevante aktører til en forebyggende indsats mod negativ social kontrol i et givent område. Guiden vil gøre det muligt for kommunen at gennemføre en indledende mapping af, hvilke aktører der findes i området, herunder hvilke potentielle styrker de enkelte aktører har i forhold til at indgå i en sådan indsats, samt hvordan de hver især vil kunne - og selv ønsker - at bidrage.

En aktørmapping med fokus på aktørernes potentialer, muligheder og ønsker, kan dog ikke stå alene. Som beskrevet i et norsk studie er det således også vigtigt, at der etableres en tydeligt rammesat samarbejdsmodel, som ikke alene bør baseres på *tydelig og god kommunikation mellem parterne*, men også bør indeholde en udarbejdelse af klare *fælles mål og strategier*, en *tydelig rolle- og mandatfordeling* samt beskrivelse af, *hvilke krav de enkelte aktører skal leve op til* samt udarbejdelse af *lokalt forankrede samarbejdsaftaler*.¹⁷⁶

Ovenfor er en mulig samarbejdsstruktur beskrevet med udgangspunkt i CFBUs anbefalinger til en model for organisering af helhedsorienterede sociale bydelsindsatser. Modellen indeholder dog ikke i sig selv en detaljeret beskrivelse af hvilke krav, de enkelte aktører skal leve op til for at kunne være med i indsatsen, ligesom det vil være formålstjenstligt, hvis der på forhånd defineres en række forskellige aktørroller, som de enkelte aktører kan vælge imellem.

Med henblik på at sikre, at samarbejdet bliver *gensidigt forpligtende*, og at de enkelte aktører gives mulighed for at bidrage på flere forskellige måder - og med øje for hver enkelt aktørs muligheder og kapacitet - anbefales det derfor, at kommunen på forhånd bestemmer sig for et *minimumskrav for deltagelse*. Hermed menes et grundlæggende deltagelsesniveau, som alle de deltagende aktører forpligter sig til at leve op til, for at kunne være med i den samlede helhedsorienterede forebyggende indsats.

Her kan Københavns Kommune bl.a. hente inspiration fra Länsstyrelsen Östergötland i Sverige, som har fået i opdrag fra den svenske regering at varetage den nationale svenske indsats til forebyggelse af æresrelateret vold og negativ social kontrol. I forbindelse hermed har styrelsen bl.a. udgivet en metodeunderstøttende håndbog, som henvender sig bredt til relevante aktører på tværs af forskellige sektorer, herunder både skoler og børneinstitutioner, samt aktører i sundheds- og retsvæsenet, i kommunale socialforvaltninger og i NGO'er. Formålet med håndbogen er at hjælpe forskellige organisationer med at videreudvikle deres arbejde mod negativ social kontrol, *uanset* hvor langt de i forvejen er nået med dette arbejde.

¹⁷⁵ Schlytter et al. (2011).

¹⁷⁶ Bøyum et al. (2011).

I håndbogen defineres samtidig en metodetrappe med fem grundlæggende trin, som består i henholdsvis at arbejde med:

- 1) At synliggøre problematikken.
- 2) At øge sin viden på området.
- 3) At udarbejde en handlingsplan for ens egen institution/organisation med tydelig ansvarsfordeling og opgavebeskrivelse.
- 4) At samarbejde med relevante myndigheder og organisationer lokalt.
- 5) At forankre indsatsen mod negativ social kontrol i det arbejde som ens organisation i almindelighed udfører, herunder sikre løbende opdatering, evaluering og udvikling.

De fem grundlæggende trin i den svenske metodehåndbog kunne potentielt udgøre en form for mindstekrav til de aktører, som ønsker at deltage i den fælles områdebaserede indsats. Det kunne således være et muligt minimumskrav for deltagelse, at alle aktører forpligter sig til:

- 1) At arbejde med at synliggøre (og støtte op om) den fælles forebyggende indsats i området og de problemer, den søger at adressere (dvs. indsatsens formål).
- 2) At øge deres viden på området, herunder fx via deltagelse i opkvalificeringskurser mv.
- 3) At udarbejde en konkret handlingsplan for deres egen organisations bidrag til indsatsen med tydelig ansvarsfordeling og opgavebeskrivelse.
- 4) At samarbejde med de øvrige involverede og relevante aktører lokalt i området, herunder fx via aktiv og kontinuerlig deltagelse i det aktørnetværk og ledelsesforum, der etableres, samt gennem samarbejde med sekretariatet.
- 5) At forankre indsatsen i det arbejde, som deres organisation i almindelighed udfører.

Alle de lokale aktører, som forpligter sig til ovenstående, kunne således få mulighed for at være en del af den fælles områdebaserede indsats, og dermed indgå som *deltagende/understøttende aktører*. Samtidig er det vigtigt, at der her gives mulighed for, at aktørerne kan vælge at bidrage på mange forskellige måder og i større eller mindre udstrækning alt efter deres specifikke muligheder, ønsker og kapacitet. Barrieren for deltagelse bør således ikke være for høj.

Herudover kan en række af de deltagende lokale aktører udvælges til at bidrage på et mere aktivt og projektbaseret plan, hvor kommunen giver dem målrettet støtte til konkrete yderligere projektaktiviteter og indgår samarbejdsaftaler med de enkelte aktører i relation hertil. Aktører, der indtager sådanne roller, kunne kaldes for *udførende aktører*. Det kunne fx være den/de lokaler skoler, den lokale boligsociale helhedsplan, den lokale Baba- eller Bydelsmødregruppe, det lokale jobcenter, den lokale sprogskole, det lokale medborgercenter, den lokale indvandrerforening, den lokale moské, den lokale sundhedspleje og/eller andre lokale aktører af mere områdespecifik karakter (i et område som Bispebjerg fx aktører som Kringlebakken, FAKTI og Projekt Perspektiv m.fl.).

Som beskrevet kan støtten eventuelt fordeles ved hjælp af en pulje, som de lokale aktører kan søge til at gennemføre forskellige delindsatser, der efterfølgende udvælges af og implementeres i samarbejde med kommunen/sekretariatet. Ligeledes kan aktørerne opfordres til at søge midler til fælles projekter, så de også på delindsats-niveau understøtter samarbejdsrelationerne og synergieffekterne i den samlede forebyggende indsats.

Endelig bør der også være mulighed for inddrage, støtte og samarbejde med aktører, som ikke nødvendigvis er lokalt forankrede i det konkrete område, men som alligevel vil kunne bidrage til den områdebaserede indsats. Disse aktører kan både være *udførende aktører* og/eller *medvirkende aktører*. Det kan være statslige aktører, som fx *SIRI* (opkvalificeringskurser til fagpersoner, Fortællerkorpset) og *Socialstyrelsen* (De Utrolige År); kommunale aktører som fx *Etnisk Konsulentteam* og *social kontrol-vejlederne* (mhp. opkvalificering og sparring til lokalt forankrede fagpersoner), samt andre aktører med relevante tilbud som fx *Dansk Flygtningehjælp* (Ret til Ligestilling, MindSpring); *RED Center* (rådgivning til unge, forældre og fagpersoner); *LØFT* (empowermentforløb til unge, dialogaftener med forældre); *Sabaah* (Forældrenetværket), *Tværkulturel Familierådgivning og Konfliktmægling* (familievejledning og opkvalificering af fagpersoner) og andre, herunder fx en aktør, som kunne stå for at udvikle og gennemføre en dansk version af *Prosjekt Frihet*.

Igen vil det også i relation til inddragelsen af de "udefrakommende aktører" være en fordel, hvis deres aktiviteter gennemføres i tæt samarbejde med en eller flere af de lokale deltagende/understøttende aktører. Fx ved at de lokale aktører "lægger hus til" og hjælper med at rekruttere deltagere til de aktivitetstyper, som er baseret på frivillig deltagelse.

8 OVERVEJELSER OMKRING EFFEKTMÅLING

Da der ikke tidligere er gennemført en helhedsorienteret områdebaseret indsats til forebyggelse af negativ social kontrol i Danmark, er det centralt, at der gennemføres en grundig evaluering af den kommende indsats med henblik på at indsamle værdifulde metodemæssige erfaringer og viden om indsatsens virkninger og effekt.

Ideelt set bør der derfor både gennemføres en kvalitativ proces- og virkningsevaluering, samt en effektevaluering.

Den kvalitative proces- og virkningsevaluering kunne mere specifikt have til formål at dokumentere og indsamle viden om *best practice* i forhold til metoder, processer og organisering (procesevaluering), samt viden om hvad der virker, hvornår og under hvilke omstændigheder i en sådan type af indsats (virkningsevaluering).

Effektevalueringen kunne bestå af en grundig evaluering med fokus på både kortsigtet oplevet effekt (fx gennem før- og eftermålinger), samt langsigtede effekter i forhold til både oplevede effekter blandt deltagere og andre projektaktører, samt på en række konkrete målbare parametre, herunder fx baseret på relevante registerdata.

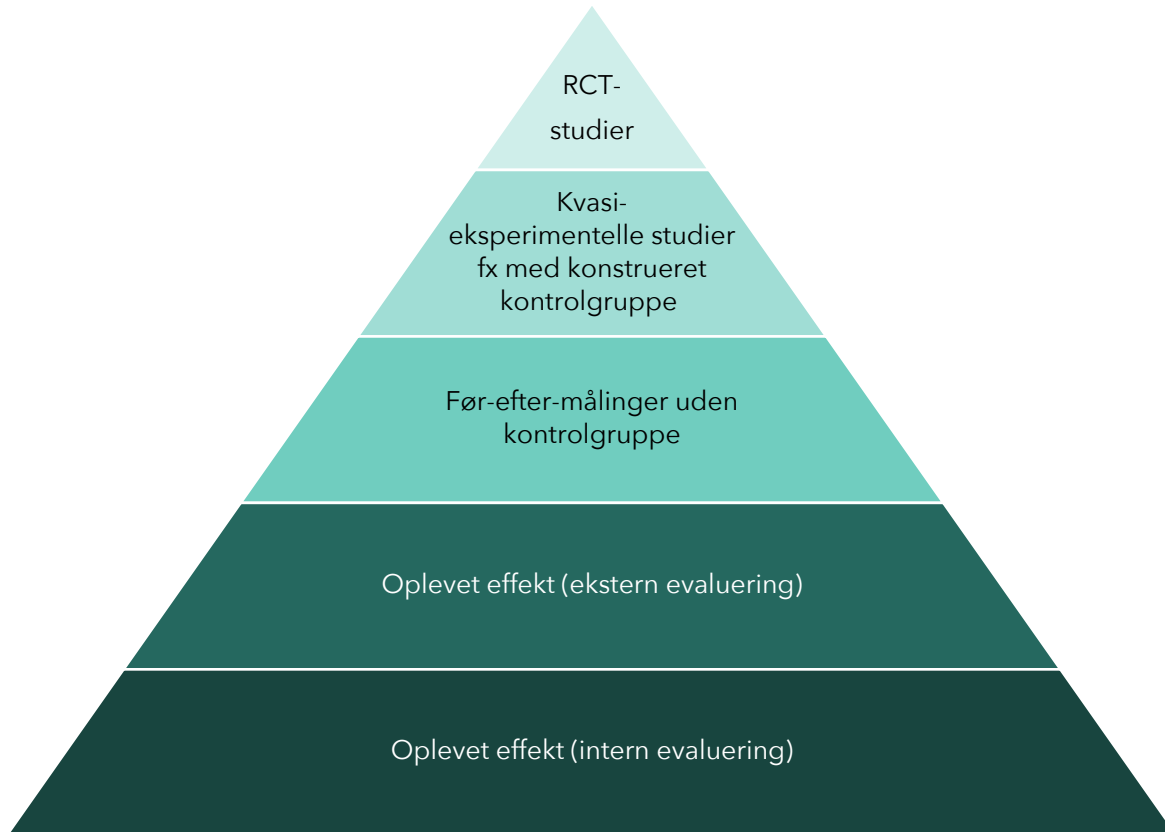
Samtidig bør det nøje overvejes, hvilke parametre, der måles på i effektevalueringen og hvorfor. Denne overvejelse bør først og fremmest tage udgangspunkt i, hvilke konkrete delindsatser, der gennemføres som et led i den samlede forebyggende indsats, herunder hvilke målsætninger, tilgange og formål, der specifikt kendetegner disse. En effektevaluering af en delindsats, som har til formål at øge beskæftigelsesgraden blandt udsatte minoritetsetniske kvinder i området, bør eksempelvis inddrage data, som belyser dette forhold (herunder relevante registerdata). Ligeledes bør indsatsen med fokus på fx at styrke rettighedskendskabet, at påvirke holdninger til ligestilling, at øge trivslen og/eller at øge tilliden til og anvendelsen af myndighedernes hjælpetilbud evalueres ved at måle på udviklingen i relation til disse specifikke parametre.

Uanset hvilke målsætninger, der måles på, vil det samtidig være formålstjenstligt at afsøge mulighederne for at gennemføre en effektmåling, som er på det højeste mulige evidensniveau, hvilket fx kan vurderes med udgangspunkt i Socialstyrelsens retningslinjer for effektviden i Den Socialøkonomiske Investeringsmodel (SØM).¹⁷⁷ I det omfang det er muligt, vil effektmålinger, der gør brug af før-eftermålinger, kontrolgrupper og/eller en ekstern evaluator, således typisk være at foretrække frem for målinger, som ikke gør brug af nogen af disse - dog naturligvis under hensyn til, om det er muligt og ressourcemæssigt forsvarligt ift. effektmålingen af den samlede indsats og de enkelte delindsatser.

Eksempelvis vil det være formålstjenstligt, så vidt muligt at inddrage data, som gør det muligt at sammenligne udviklingen hos en given målgruppe i det udvalgte område med udviklingen hos en sammenlignelig målgruppe (fx i andre områder i kommunen), således at man med større sikkerhed vil kunne konkludere, at en eventuel positiv udvikling, som finder sted i indsatsområdet (men ikke i de øvrige områder), må antages at være resultat af selve indsatsen, og ikke blot kan være et udtryk for en generel tendens/andre faktorer.

¹⁷⁷ Socialstyrelsen (2020).

Med udgangspunkt i Socialstyrelsens retningslinjer kan der opstilles et evidenshierarki, der let forsimplet kan illustreres på følgende vis:

Hovedparten af de eksisterende indsatsevalueringer på negativ social kontrol-området i både Danmark, Norge og Sverige er baseret på viden om oplevet effekt, som enten er indsamlet af projektholderen selv (det laveste evidensniveau) eller af en ekstern evaluering (det næstlaveste evidensniveau), herunder typisk gennem brug af interview og spørgeskemaundersøgelser, der gennemføres i umiddelbar forlængelse af en projektaktivitet og/eller et indsatsforløb

Der vil derfor være tale om et evidensmæssigt fremskridt, hvis en effektevaluering af den kommende områdebaserede indsats baseres på et design, som løfter evalueringen ét eller flere niveauer længere op i evidenshierarkiet.

Af både praktiske og etiske årsager, vil det næppe i relation til en forebyggende indsats mod negativ social kontrol være muligt at gennemføre deciderede randomiserede kontrollerede studier (RCT-studier), da det bl.a. vil kræve, at man trækker lod om, hvilke dele af en given målgruppe i området, der skal deltage i indsatsen, og hvilke dele af målgruppen, som ikke skal deltage, men som alligevel skal udfylde effektmålingerne. Der vil dog givetvis være muligheder i relation til at gennemføre en evaluering baseret på enten et kvasi-eksperimentelt design og/eller på før-eftermålinger, som foretages af en ekstern og uafhængig evaluering.

Endelig er det vigtigt at være opmærksom på, at effektiviteten af en indsats til forebyggelse af negativ social kontrol kan være et vanskeligt fænomen at evaluere. Det skyldes bl.a., at negativ social kontrol er et fænomen, som typisk manifesterer sig og intensiveres i forbindelse med, at der sker et *normbrud*. En forebyggende indsats, som eksempelvis bidrager til at styrke rettighedskendskabet, samfundsdeltagelsen og beskæftigelsesfrekvensen blandt udsatte minoritetsetniske kvinder i et givent boligområde, vil således også kunne risikere på kort sigt at medføre en intensiveret negativ social kontrol fra eventuelle udøvere, da kvinderne i kraft af deres øgede samfundsdeltagelse og rettighedskendskab måske bliver mere selvstændige og mindre tilbøjelige til at acceptere at ligge under for de begrænsende og undertrykkende normer, som udøverne af den negative social kontrol ønsker, at de underlægger sig.

En modreaktion fra udøverne, som på kort sigt øger niveauet af oplevet negativ social kontrol i et givent område, behøver således *ikke* at være et tegn på, at en indsats ikke fungerer. På kort sigt bør en effektmåling derfor heller ikke måle på fx niveauet af oplevet negativ social kontrol, men i stedet måle på andre og mere relevante effektfaktorer som fx oplevelse af øget rettighedskendskab, øget samfundsdeltagelse, øget trivsel, reduktion i holdninger, der understøtter udøvelse af negativ social kontrol samt øget beskæftigelsesfrekvens mv. På lidt længere sigt kan der desuden måles på omfanget af oplevet negativ social kontrol.

Endelig er det vigtigt generelt at gøre sig klart, at resultater af forebyggende indsatser ofte først viser sig på mellemlang og lang sigt, da ændringer af normer, holdninger og adfærd typisk tager tid. Det vil derfor også være centralt så vidt muligt at lade en effektmåling løbe over længere tid, herunder også at lade effektmålingen indeholde en eftermåling, der foretages et eller flere år *efter*, at selve indsatsen er afsluttet, fremfor alene at foretage en korttids-effektmåling. Dette gælder særligt, hvis der er tale om en intensiv og vedvarende indsats, som forventes at have langtidsmålbare effekter.

9 ANVENDT LITTERATUR

Kortlægningen har identificeret og gennemgået flere hundrede forskellige publikationer med relevans for kortlægningens emne. Den nedenstående litteraturliste omfatter alene den del af litteraturen, som vi direkte henviser til i rapporten.

Agger, A. & Jensen, J.O. (2015): "Area-based Initiatives - And Their Work in Bonding, Bridging and Linking Social Capital". *European Planning Studies*, 23:10, s. 2045-2061.

Als Research (2013). *Evaluering af projekt OSI - Opsøgende Social Indsats blandt isolerede kvinder med anden etnisk baggrund*.

Als Research (2017). *Evaluering af FAKTI*.

Aner, L.G. & Mazanti, B. (red.) (2017). *Socialt arbejde i udsatte boligområder*.

Ankestyrelsen (2019). *God praksis i æresrelaterede sager. Inspirationskatalog til kommunerne*. Udgivet af Styrelsen for International Rekruttering og Integration.

Ankestyrelsen (2022). *Kommuners oplevelser med samarbejdspartnere - i sager om æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol*.

Asserhøj, H. R. et al. (2011). *Ung i 2011. Nydanske unges oplevelse af social kontrol, frihed og grænser*. Als Research

Bach, B. H. et al. (2012). *Slutevaluering af projekt 'MindSpring - forældregrupper for asylansøgere og flygtninge*. Als Research.

Bloch, P. et al. (2014). "Revitalizing the setting approach - supersettings for sustainable impact in community health promotion". *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity* 2014, 11:118.

Blomstrøm, A. & Astrupgaard, S.L. (2018). *Evaluering af Københavns Kommunes 'Styrket indsats målrettet unge' til forebyggelse af social kontrol*. Als Research.

Blum, E. et al. (2016). "Service Delivery Considerations in Dealing with Honour-based Violence". *Canadian Ethnic Studies / Études ethniques au Canada*, 48:3 (2016), s. 129-148.

Bredal, A. (2011). *Mellom makt og avmakt: om unge menn, tvangsekteskap, vold og kontroll*. Institutt for samfunnsforskning.

Bøyum, H. et al. (2011). *Sammen mot tvangsekteskap. Hvordan lykkes med et samarbeid mellom frivillige organisasjoner og offentlige instanser*. Prosjektforum. Universitetet i Oslo.

Braagaard, I. & Sichlau, C. (2019). *Det er ligesom om, nogen har tændt lyset på gangen... Erfaringer med vejledning fra projektet Perspektiv*. Københavns Kommune.

Bråten, B. et al. (2021). *Samtale og strid. Frivillige organisasjoners arbeid mot negativ sosial kontroll og tvangsekteskap*. Fafo-rapport, 2021:16.

Malmgren, M. (2006). *Integration af kvinder. Evaluering af Kringlebakkens kursusaktiviteter*. CASA - Center for Alternativ Samfundsanalyse.

Center for Boligsocial Udvikling (2022). *Inspirations- og videnskatalog - viden om boligsociale indsatser støttet af Landsbyggefonden*.

Christensen, K. O. et al. (2010). *Projekt Bydelismødre - en samlet evaluering*. Center for Boligsocial Udvikling.

Christensen, G. & Mehlsen, L. (2021). *Baba - fordi far er vigtig. En evaluering af udbredelse og forankring*. VIVE.

COWI (2020). *Den nationale handlingsplan til forebyggelse af æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol. Evalueringsrapport*.

Danneskiold-Samsøe, S. et al. (2019). *Æresrelateret social kontrol. Teori og praksis i socialt arbejde*.

Darvishpour, M. & Lahdenperä, P. (2014). *Honour-Related Problems in School Contexts in Sweden - theoretical perspective and prevention*. Mälardalen Studies in Educational Series 10.

Deloitte (2015). *Evaluering af Bydelismødrene*.

Deloitte (2020): *Aktørkortlægning af aktører på Nørrebro, som kan bidrage til at øge modstandskraft over for social kontrol*. Deloitte på vegne af Københavns Kommune og Fonden for Socialt Ansvar.

Eriksson, S. (2006). *Hjältar och Offer - om hedersliv, förtryck och frihet*.

Ermers, R. (2017). *Honor Related Violence: A New Social Psychological Perspective*.

Espegren, A. et al. (2022). *Innvandrerperspektiv på sivilsamfunnsdeltakelse. Ulike innvandrergруппers opplevelse av barrierer og suksessfaktorer for deltagelse*. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

Frederiksen, N. et al. (2016). *MindSpring-forældregrupper - resultater og erfaringer fra et pilotprojekt i fem udsatte boligområder i København*. Center for Boligsocial Udvikling.

Fredholm, M. & Wetter, S. (2015). *Kriminalvårdens brottspreventiva arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck*. Mittuniversitetet. Studieoppgave i Kriminologi.

Friberg, J. H. (2019). *Konflikt, fellesskap og forandring. Foreldreskap og sosial kontroll i indvandrede familier fra Pakistan, Somalia og Sri Lanka*.

Friberg, J. H. & Bjørnset, M. (2019). *Migrasjon, foreldreskap og sosial kontroll*. Fafo-rapport 2019:01.

Følner, B. & Lund, L.L. (2015). *Et spørsmål om ære. Unges bud på at forebygge og modvirke negativ social kontrol og æresrelaterede konflikter*. Als Research for Ministeriet for Børn, Integration, Ligestilling og Sociale Forhold.

Følner, B. et al. (2015). *Nydanske LGBT-personers levevilkår*. Als Research.

Følner, B. et al. (2018). *Unge oplevelser af negativ social kontrol*. Als Research.

Følner, B. et al. (2019). *Maskulinitetsopfattelser og holdninger til ligestilling - særligt blandt minoritetsetniske mænd*. Als Research.

Følner, B. & Kristensen, A. T. B. (2020). *Social kontrol som barriere for etniske minoritetskvindes beskæftigelse i Københavns Kommune*. Als Research.

Følner, B. et al. (2022). *Nydanske LGBT+ personers levevilkår og støttebehov*. Als Research.

Glad, A. et al. (2023). *Socialt arbejde i udsatte bydele. Inspiration til kommuner, der ønsker at arbejde med sociale tiltag i udfordrede bydele*. Center for Boligsocial Udvikling.

Hedersförtryck.se (2020). *Metodstöd för samverkan. Hur kan myndigheter och organisationer stödja varandre för att möta individer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck?* Länsstyrelsen Östergötland.

Hizb-ut Tahrir (2013). *Statskontrol af muslimernes familieliv. Virkeligheden bag bekæmpelse af 'social kontrol'*. Hizb-ut Tahrir Skandinavien.

Holm, C. (2009). *Evaluering af Kringlebakkens kursusgruppe og legestue - en virkningsevaluering af kursusgruppens og legestuens mål, metoder og effekter*. HP Evaluering.

Hussain, A. (2022). *Bekjempe eller behandle? - Aktørers rolle i forebygging av negativ sosial kontroll*. Masteropgave. Fakultetet for samfunnsvitenskap, Nord universitet - Bodø.

Hussein, I. & Schlytter, A. (2020). *Våga stå kvar! En mindre kommuns erfaringer av ett framgångsrikt arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck*. Länsstyrelsen Östergötland. (revideret oplag i 2020, oprindelig publikation fra 2014).

Husted, M. G. (2011). *Bydelsmødre projekterne - resultater og erfaringer i et komparativt perspektiv*. Socialforvaltningen, Københavns Kommune.

Hydle, I. & Bredal, A. (2014). "Dialog i saker om kollektiv æresrelatert vold mot barn og unge", i: Fauske, H. & Kaya, M. S. (red). *Innvandrere på utsiden av samfunnet*, s. 159-186.

Häyren, A. & Sjöqvist, M.S. (2016). *Preventing Honour Related Violence by education and dialogue through immigrant NGO's. Evaluation Report. FATIMA project*.

Ihle, R. & Ibrahim, A. E. (2022). "Minoritetsorganisasjonen som arena for å motvirke negativ sosial kontroll i innvandrerfamilier", i: Ågotnes, G. & Larsen, A. K. (red.). *Kollektiv mobilisering: Samfunnsarbeid i teori og praksis*. Kap. 7, s. 169-190.

Integrationshuset Kringlebakken (2022). Kvinderne fra Kringlebakken

Isaeva, M. & Görgulu, A. (2021). *Offer eller endast förövare? Män inom hedersrelaterat våld och förtryck*. Studieopgave. Umeå Universitet.

Jensen, M. K. et al. (2018). *Omfang og karakter af negativ social kontrol i grundskolens 6. -8. klasse*. Als Research.

Jensen, T. G. & Liversage, A. (2007). *Fædre, sønner, ægtemænd. Om maskulinitet og manderoller blandt etniske minoritetsmænd*. SFI 07:28.

Jeppesen, K. H. et al. (2016). *Evaluering af MindSpring - gruppeforløb for unge med særligt fokus på ligestilling og negativ social kontrol*. Als Research.

Jordan, T. (2015). *Processinriktad värdegrundsdiallog - med barnen i centrum. Utvärdering av ett projekt för att främja integration och förebygga hedersrelaterat våld*. Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap, Göteborgs Universitet

Kindt, M.T. & Strand, A.H. (2020). *Hele mennesker - delte tjenester. Utenforskap blant unge i utsatte boområder*. Fafo-rapport 2020:12.

Košuta, M. & Gulli, M. (2021). *Invadert og forlatt. Begrensninger av unge minoritetsnorske menn og konsekvenser for deres psykiske helse*. Likestillingscenteret KUN.

Københavns Kommune (2018). *Forebyggelse af social kontrol. Tilbud målrettet børn og unge, forældre og fagpersoner*.

Københavns Kommune (2020). *Håndtering af sager om social kontrol og æresrelaterede konflikter. Handleguide til medarbejdere i Københavns Kommune*.

Københavns Kommune (2021). *Københavns Kommunes Medborgerskabsundersøgelse - delrapport om social kontrol*. Moos-Bjerre.

Københavns Kommune (2022). *Håndtering af sager om social kontrol og æresrelaterede konflikter. Handleguide til medarbejdere i Københavns Kommune*.

Larsen, M. R. (2011). *Beboerne som motor i udviklingen - ressourcebaserede metoder i det boligsociale arbejde*.

LG Insight, BDO Advisory & Pluss Leadership (2022). *Slutevaluering. Evaluering af 'Projekt Integrations- og beskæftigelsesambassadører'*.

Lindsnæs, B. (2019). *Evaluering af helhedsorienteret indsats til udsatte etniske minoritetsforældre gennem afprøvning af forældreprogrammet De Utrolige År: DUÅ Førskole. Slutevaluering*. COWI.

Liversage, A. (2017). *National strategi mod æresrelaterede konflikter. En evaluering*. VIVE.

Liversage, A. (2018). *Metoder i arbejdet med æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol. Kortlægning*. VIVE.

- Liversage, A. & Mehlsen, L. (2021). *Undersøgelse af tre indsatser over for negativ social kontrol samt radikalisering*. VIVE.
- LOKK (2012). *Ære og konflikt - forældre i fokus*. Artikler samlet på baggrund af konferencen 'Ære og Konflikt' 2012.
- LOKK (2013). *Metoder og muligheder i arbejdet med æresrelaterede konflikter*. Artikler samlet på baggrund af konferencen 'Ære og Konflikt' i efteråret 2013.
- Lunar, S. et al. (2017). *Mapping af boligområdets ressourcer. En rapport om kortlægning som arbejdsredskab i det boligsociale arbejde*. Center for Boligsocial Udvikling.
- Lunar, S. et al. (2021). *Medborgerskab, sammenhængskraft og social integration. En undersøgelse af, hvordan flere beboere kan deltage aktivt i samfundet og blive del af mangfoldige fællesskaber*. Center for Boligsocial Udvikling.
- Lund, I. et al (2017). På vei mot en ny forståelse av mobbing i et folkehelseperspektiv. *Acta Didactica Norge - tidsskrift for fagdidaktisk forsknings- og utviklingsarbeid i Norge*, 11:3.
- Lynggaard, T. (red.) (2010). *Likestilling og minoritetsungdom i Norden med fokus på sosial kontroll*. Nordisk institutt for kunnskap om kjønn, NIKK.
- Magaard, T. (2020). *Negativ social kontrol på ungdomsuddannelserne. Hvorfor findes den stadig?* Tænketanken Unitos.
- Mehlsen, L. & Liversage, A. (2019). *Følgforskning om holdningsbearbejdende indsatser. Indledende litteraturstudie og ramme for følgeforskningsprojekt*. Delrapport. VIVE.
- Michie S. et al. (2011). "The behaviour change wheel: A new method for characterising and designing behaviour change interventions". *Implementation Science*, 6:1.
- Michie, S. et al. (2014). *The Behaviour Change Wheel: A Guide to Designing Interventions*.
- Mühling, S. & Blom, J. (2013). *Det handlar om kärlek - ett projekt om barn och ungas rättigheter. Slutrapport 2013*. Länsstyrelsen Östergötland.
- Mühling, S. & Forsberg, C. (2011). *'Det handlar om kärlek' - ett projekt om barn och ungas rättigheter. En metod för att driva ett samverkansarbete mellan myndigheter och frivilligorganisationer med fokus på hedersrelaterat förtryck och våld*. Länsstyrelsen Östergötland och Rädda Barnen.
- Münger, A. (2017). *Det (o)synliga våldet - en fråga för hela kommunen? En undersökning av hur socialtjänster i Östergötlands län arbetar med våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck*. Länsstyrelsen Östergötland.

- Mygind, R. E. & Larsen, M. R. (2015). *Kommunerne på banen. Udfordringer og potentialer i kommunernes arbejde med helhedsplaner*. Center for Boligsocial Udvikling.
- Mygind, R. E. et al. (2016). *De skjulte ressourcer. En evaluering af en beskæftigelsesindsats for ægtefælleforsørgede kvinder med anden etnisk baggrund*. Center for Boligsocial Udvikling.
- Nielsen, R. E. et al. (2023). *Socialt arbejde i udsatte bydele. Inspiration til kommuner, der ønsker at arbejde med sociale tiltag i udsatte bydele*. Center for Boligsocial Udvikling.
- Odden, G et al. (2015). *Minoritetsfamiliers tanker om og erfaringer med familierådgivning innad i og utenfor familien*. Stiftelsen Kirkens Familievern. Senter for Interkulturell Kommunikasjon. SIK-rapport 2015:4.
- Ouis, P. (2015). "Primär och sekundär diskurs om heder. Att problematisera givna föreställningar om förövare och brottsoffer i "hedersrelaterat våld och förtryck". *Socialvetenskaplig tidskrift* 2015:3-4, s. 359-365.
- Oxford Research (2018). *Prosjekt Frihet. En førevaluering av piloteringen ved Grimstad Voksenopplæring*.
- Oxford Research (2021). *Evaluering af Ret til Ligestilling*.
- Rambøll (2013). *Efterværn og mægling. Delopgave 2: Undersøgelse af erfaringerne med og resultaterne af mægling*.
- Rambøll (2018). *Litteraturstudie om forebyggelse af negativ social kontrol i dagtilbud, fritidstilbud, grundskole og på ungdomsuddannelserne*. Undervisningsministeriet.
- Rambøll (2020). *Evaluering af projekt Sundhedsplejersker styrker integration*
- RED Center (2022). *Årsberetning 2021. RED Center mod æresrelaterede konflikter*
- Regeringen (2016). *Forebyggelse af æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol. National handlingsplan*.
- Regeringen (2022). *Ansvar for Danmark. Det politiske grundlag for Danmarks regering*.
- Rexvid, D. & Schlytter, A. (2012). "Heroes, Hymen and Honour: A Study of the Character of Attitude Change among Male Youth with Their Roots in an Honour-Based Context". *Review of European Studies*, 4:2, maj 2012, s. 22-32.
- Ruane-McAteer, E. et al. (2019). "Interventions addressing men, masculinities and reproductive health and rights: an evidence and gap map and systematic review of reviews". *BMJ Global Health*. 2019, 4, e001634
- Ruane-McAteer, E. et al. (2020). "Gender-transformative programming with men and boys to improve sexual and reproductive rights: a systematic review of interventions studies". *BMJ Global Health*. 2020, 5, e002997
- Schlytter, A. et al. (2011). *Heder och det civile samhällets metoder*.

Schmidt, J. (2022). "Blinde vinkler - om mænd, ære og social kontrol". *Scandinavian Journal of Islamic Studies*, 16:2, s. 174-182.

Sedem, M. & Ferrer-Wreder, L. (2014). "Fear of the Loss of Honor: Implications of Honor-Based Violence for the Development of Youth and Their Families". *Child Youth Care Forum*, 2015, 44, s. 225-327.

SIRI (2015a). *Håndbog til lærere og pædagoger om håndtering af sager vedrørende æresrelaterede konflikter*. Styrelsen for International Rekruttering og Integration.

SIRI (2015b). *Håndbog til sagsbehandlere om håndtering af sager vedrørende æresrelaterede konflikter*. Styrelsen for International Rekruttering og Integration.

SIRI (2015c). *Håndbog til sundhedspersonale om håndtering af sager vedrørende æresrelaterede konflikter*. Styrelsen for International Rekruttering og Integration.

SIRI (2015d). *Håndbog til personale på krisecentre om håndtering af sager vedrørende æresrelaterede konflikter*. Styrelsen for International Rekruttering og Integration.

SIRI (2018). *Håndbog til kommuner om æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol*. Styrelsen for International Rekruttering og Integration.

SIRI (2019a). *Vejledning. Forebyggelse og håndtering af æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol*. Styrelsen for International Rekruttering og Integration.

SIRI (2019b). *Videnskortlægning om æresrelaterede konflikter*. Styrelsen for International Rekruttering og Integration.

SIRI (2021). *Midtvejsopsamling for 'Flere indvandrerkvinder i beskæftigelse. Foreløbige erfaringer med implementeringen af projektet 'Flere indvandrerkvinder i beskæftigelse'*. Styrelsen for International Rekruttering og Integration.

SIRI (2022a). *En guide til at opspore og håndtere negativ social kontrol i den beskæftigelsesrettede indsats*. Styrelsen for International Rekruttering og Integration.

SIRI (2022b). *Kommuners inddragelse af civilsamfundet gennem kortlægning af ressourcer og udfordringer i lokalområder - en praksismanual*. Styrelsen for International Rekruttering og Integration & Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme.

SIRI (2023a). *Æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol. Håndbog til rådgivning på voksenområdet*. Styrelsen for International Rekruttering og Integration.

SIRI (2023b). *Familieindsats med fokus på negativ social kontrol. Opsporing og familiebehandling målrettet ikke-vestlige familier med børn i alderen 11-17 år*. Styrelsen for International Rekruttering og Integration.

Smette, I. et al. (2021). "Foreldre restriksjoner blant minoritetsungdom: omfang og mønstre i og utenfor skolen". *Tidsskrift for samfunnsforskning* 62:1, s. 5-26.

- Skolverket (2010). *Till rektor: Hedersrelaterat våld och förtryck. Skolans ansvar och möjligheter.*
- Social Change UK (2019). *A guide on the COM-B Model of Behaviour.*
- Socialstyrelsen (2020): *Retningslinjer for effektiviteten i Den Socialøkonomiske Investeringsmodels vidensdatabase.*
- Socialtilsyn Hovedstaden (2022). *Tilsynsrapport Kringlebakken.*
- Stage, S. & Thygesen, M. R. (2019). *Adfærdskontrol og tankefængsel. Børns oplevelser med negativ social kontrol.* Børns Vilkår.
- Thomsen, J. et al. (2013). *Evaluering af Projekt OSI - Opsøgende Social Indsats blandt isolerede kvinder med anden etnisk baggrund.* Als Research.
- Thomsen, M. H. & Ravn-Mortensen, L. (2012). *Bydelsmødre, Brobygning og forebyggelse på frivillig basis. Evaluering af Bydelsmødreindsatsen.* MHT Consult.
- Tuesen, F. et al. (2020). *En brancheorienteret tilgang til at få flygtninge og indvandrere i job. Evaluering af et initiativ støttet af SIRI.*
- Tørslev, M. K. et al. (2021). "Tingbjerg Changing Diabetes: a protocol for a long-term Supersetting initiative to promote health and prevent type 2 diabetes among people living in an ethnically and socioeconomically diverse neighbourhood in Copenhagen, Denmark". *BMJ Open* 2021, 11:e048846.
- Udlændinge- og integrationsministeriet (2017). *Nyhedsbrev, Integration i tal, nr. 4, januar 2017.*
- Udlændinge- og integrationsministeriet (2012-2022). *Medborgerskabsundersøgelsen.*
- Unterhalter, E. et al. (2014). *Girls' education and gender equality. Education Rigorous Literature Review.*
- VUDA (2019a). *Demokrati & medborgerskab. Vidensnotat henvendt til lærere og pædagogisk personale i grundskoler og fritidstilbud.* Udarbejdet af VUDA (Via University College, UCC, Dansk Flygtningehjælp og Als Research) for Styrelsen for Undervisning og Kvalitet.
- VUDA (2019b). *Demokrati & medborgerskab. Vidensnotat henvendt til undervisere og ledere på erhvervsrettede ungdomsuddannelser.* Udarbejdet af VUDA (Via University College, UCC, Dansk Flygtningehjælp og Als Research) for Styrelsen for Undervisning og Kvalitet.
- VUDA (2019c). *Demokrati & medborgerskab. Vidensnotat. Forebyggelse af radikaliserings og negativ social kontrol på de gymnasiale ungdomsuddannelser.* Udarbejdet af VUDA (Via University College, UCC, Dansk Flygtningehjælp og Als Research) for Styrelsen for Undervisning og Kvalitet.
- Westerberg, L. & Arabadji, N. (2014). *'Kulturen sittar djupare än förnuftet'. Om hur pedagoger kan arbeta med hedersproblematik.* Malmö Högskola, lærereksamensopgave.

Wikan, U. (2003). *Ære og drab. Fadime - en sag til eftertanke.*

World Health Organization (2009). *Promoting gender equality to prevent violence against women (Series of briefings on violence prevention: the evidence).*

Yourstone, J. et al. (2018). *Hedersrelaterat våld och förtryck - mot förbättrad kunskap om föröverta. Kriminalvården.*

